



**FORSVARET**  
Forsvarets høgskole

## **Avskrekking og beroligelse**

Egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk?

**Daniel-Endré Polle**

Masteroppgave  
Forsvarets høgskole

vår 2023

---

---

# Forord

Å være student ved Forsvarets høgskole/Stabsskolen har vært interessant, til tider strevsomt, men mest av alt et privilegium. Flere i uniform burde få muligheten til å betrakte Forsvaret fra sidelinjen og stille kritiske spørsmål til systemet vi er en del av og de omgivelsene som former vårt system.

Det har vært en spennende tid å gjennomføre en master i militære studier, og samtidig med undervisningen har store sikkerhetspolitiske begivenheter utspilt seg med konsekvenser for innretningen av Forsvaret. Kabuls fall og den russiske angrepskrigen mot Ukraina ble løpende analysert og kommentert av høgskolens mange eksperter, og direkte fra Kirkesalen fikk vi følge begivenhetene som vil prege norsk sikkerhetspolitikk i mange år fremover. Tiden etter Stabsskolen vil være annerledes på så mange måter enn tiden før. Takk for stor takhøyde og takk for at dere verdsetter studentenes meninger.

Når masteroppgaven nå er i havn er det mange som skal takkes for at dette har vært mulig. Takk gode kollegaer for tilrettelegging, støtte og forståelse. Takk til bibliotekene, både ved festningen og på jobb, for deres service og alltid positive innstilling når jeg (som regel) kommer i siste liten før en deadline og trenger nye artikler. Takk til Svein Efjestad og Kristian Åtland for deres dyrebare tid og inspirerende samtaler. En stor takk går også til mine medstudenter og Reichelts Army: deres bidrag til mitt velvære gjennom stabsskoleåret har vært uvurderlig! Vårt motto har stått seg godt gjennom de siste to semestrene og gjenspeiles nok i denne studien.

Den største takken går til Ida Maria Oma, min kloke, tålmodige og engasjerte veileder som har båret meg gjennom det siste året og muliggjort at denne oppgaven kom i havn. Takk for samtaler, motiverende ord, tilbakemeldinger, innspill og rettelser – du har vært enestående!

Sist men ikke minst, en stor takk til Thomas for din evinnelige tålmodighet, ditt alltid gode humør, dine oppmuntrende ord, motiverende glass med rødvin, dine gode analyser, innspill og bidrag undervegs. Takk!

---

## Sammendrag

Norges sikkerhetspolitiske linje overfor Russland bygger på en balanse mellom avskrekking og beroligelse, der norsk NATO-medlemskap utgjør kjernen i avskrekking, mens dialog, diplomati og åpenhet utgjør kjernen i beroligelse. Utviklingen i Norges sikkerhetspolitiske omgivelser har aktualisert debatten om de norske strategiene og om hvor tyngdepunktet mellom disse skal ligge. Selv om det foreligger bred enighet om den norske linjen, er det få som har studert egnetheten til de norske strategiene. Denne studien tar for seg nettopp dette, og søker svar på i hvilken grad avskrekking og/eller beroligelse er egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland.

Basert på et rammeverk som utleder betingelser for når avskrekking og/eller beroligelse er egnet som sikkerhetspolitiske strategier, samt en redegjørelse for Norges strategiske omgivelser, analyseres russiske drivkrefter etter kategoriene «fiendtlig» og «fryktsom», for å sannsynliggjøre hvorvidt avskrekking og/eller beroligelse er egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland. Analysen tar utgangspunkt i hovedposisjoner i norsk politikk og debatt, og analyserer deretter Russlands mulige motiver for aggresjon på tre nivåer – globalt; regionalt i nordområdene; og i forholdet Norge-Russland.

Russiske stormaktsambisjoner har materialisert seg gjennom et stadig mer autoritært regime som utviser stor risikovilje og benytter militærmakt for å oppnå utenrikspolitiske mål. Den russiske krigføringen mot Ukraina, og en konfronterende linje overfor Vesten, sannsynliggjør at russiske motiver for aggresjon bunner ut i fiendtlighet. Dette er forhold som taler for at avskrekking vil være egnet strategi. Samtidig antyder analysene at noe av motivasjonen bak russisk aggresjon kan spores til frykt for vestlig dominans og innflytelse. Aggresjon motivert av frykt taler for beroligelse som egnet strategi. Studiens konklusjon peker med sannsynlighetsovervekt på at Russland drives mer av fiendtlighet enn av frykt, og at en kombinasjonsstrategi som veker avskrekking i større grad enn beroligelse er egnet som strategi i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland.

---

## Summary

Norway's security policy towards Russia is based on a balance between deterrence and reassurance, where NATO forms the core of Norwegian deterrence, while dialogue, diplomacy and transparency form the core of reassurance. Developments in Norway's security policy environment have relaunched the debate regarding the Norwegian strategies and how balance deterrence and reassurance. Although there is broad agreement on the Norwegian policy, few have studied the suitability of the Norwegian strategies. This study addresses precisely this, and seeks an answer to which extent deterrence and/or reassurance are suitable strategies in Norwegian security policy towards Russia.

Based on a framework that derives conditions for when deterrence and/or reassurance are suitable as security policy strategies, as well as an description of Norway's strategic environment, Russian driving forces are analyzed according to the categories "hostile" and "fearful", in order to establish whether deterrence and/or reassurance are suitable strategies in Norwegian security policy towards Russia. The analysis takes the main positions in Norwegian politics and debate as a starting point, and then analyzes Russia's possible motives for aggression on three levels - globally; regionally in the high north; and in the relationship between Norway and Russia.

Russian great power ambitions have materialized through an increasingly authoritarian regime that exhibits great willingness to take risks and the use of military power to achieve foreign policy goals. The Russian warfare against Ukraine, and a confrontational policy towards the West, makes it likely that Russian motives for aggression boil down to hostility. These are conditions which suggest that deterrence will be a suitable strategy. At the same time, the analyzes suggest that some of the motivation behind Russian aggression can be traced to fear of Western dominance and influence. Aggression motivated by fear speaks for appeasement as a suitable strategy. The study's conclusion indicates, with a preponderance of probability, that Russia is driven more by hostility than by fear, and that a combination strategy that emphasizes deterrence to a greater extent than reassurance is suitable as a strategy in Norwegian security policy towards Russia.

---

# Innholdsfortegnelse

<b>1 Innledning</b>	<b>1</b>
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING	2
1.3 FORMÅL OG RELEVANS	3
1.4 DISPOSISJON	3
<b>2 Forskningsmetode</b>	<b>5</b>
2.1 FORSKNINGSSTRATEGI	5
2.2 KILDER OG TEORI	6
2.3 INTERVJUER	7
2.4 BETRAKTNINGER OM VALIDITET	8
<b>3 Teoretisk rammeverk</b>	<b>9</b>
3.1 AVSKREKKING	9
3.2 BEROLIGELSE	11
Samarbeidsorientert beroligelse	11
Beroligelse som komponent i avskrekking	12
Beroligelse gjennom selvpålagte restriksjoner	13
3.3 SIKKERHETSDILEMMA OG SPIRALMODELLEN	14
3.4 OPPSUMMERING: STRATEGIENES EGNETHET	15
<b>4 Strategiene og strategiske omgivelser</b>	<b>17</b>
4.1 DE LANGE LINJER I SIKKERHETSPOLITIKKEN	17
4.2 NORSK TILNÆRMING TIL AVSKREKKING OG BEROLIGELSE	18
4.3 AKTUELLE UTVIKLINGSTREKK I DE STRATEGISKE OMGIVELSER	22
<b>5 Egnede strategier? Norske posisjoner</b>	<b>25</b>
5.1 NORGES OFFISIELLE STRATEGISKE HOVEDLINJE	25
5.2 AVSKREKKING PÅ BEKOSTNING AV BEROLIGELSE	28
5.3 STØRRE VEKT PÅ AVSKREKKING	30
5.4 SAMLET VURDERING	32
<b>6 Russland: globalt</b>	<b>34</b>
6.1 INNLEDNING	34
6.2 FIENDTLIG?	34
6.3 FRYKTSOM?	37
6.4 OPPSUMMERENDE ANALYSE	39
<b>7 Russland: regionalt</b>	<b>40</b>

---

7.1 INNLEDNING .....	41
7.2 FIENDTLIG? .....	41
7.3 FRYKTSOM? .....	44
7.4 OPPSUMMERENDE ANALYSE .....	47
<b>8 Russland: lokalt, Norge og Russland.....</b>	<b>49</b>
8.1 INNLEDNING .....	49
8.2 FIENDTLIG? .....	49
8.3 FRYKTSOM? .....	53
8.4 OPPSUMMERENDE ANALYSE .....	55
<b>9 Avslutning .....</b>	<b>57</b>
9.1 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON .....	57
9.2 ANDRE RELEVANTE FORHOLD OG FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING.....	59
<b>Forkortelser .....</b>	<b>62</b>
<b>Litteraturliste.....</b>	<b>63</b>
<b>Vedlegg.....</b>	<b>74</b>

---

# 1 Innledning

## 1.1 Bakgrunn

Norges sikkerhetspolitiske hovedlinje overfor Russland, og tidligere Sovjetunionen, har siden inngangen til den kalde krigen og helt frem til i dag, vært kjent som en balansegang mellom «avskrekking og beroligelse». Forsker og politiker Johan Jørgen Holst regnes for å ha introdusert begrepsparet i norsk sammenheng, og beskrev balansegangen slik: «Det er viktig å avskrekke fra ekspansjonsplaner, men like viktig å unngå provokasjoner som kunne bevege Sovjetunionen til *forkjøpsangrep* eller *kompenserende fremstøt* på nordflanken» (Holst, 1966, s. 465). Avskrekking og beroligelse er sikkerhetspolitiske strategier rettet mot en potensiell fiende med aggressive intensjoner, med hensikt å unngå krig eller alvorlige pressituasjoner (Oma, 2021a). Strategiene kan virke hver for seg eller i kombinasjon med hverandre, avhengig av hvilke motiver den potensielle fienden har for å utøve aggresjon.

Siden 1949 har NATO-medlemskapet og nasjonal forsvarsevne vært kjernen i norsk avskrekking, mens såkalte selvpålagte restriksjoner og avskjerming av alliansens fotavtrykk nær den russiske grensen har utgjort kjernen i norsk beroligelsespolitikk (Tamnes, 1987). Samtidig har tyngdepunkt og tiltak blitt justert og tilpasset utviklingen i den sikkerhetspolitiske situasjonen.

Etter den kalde krigen kom balansegangen mellom avskrekking og beroligelse mer i bakgrunnen av norsk sikkerhetspolitikk (Oma, 2021b, s. 382). Med Sovjetunionens fall forsvant Vestens tydelige fiendebilde, og med et endret trusselbilde falt også interessen for norske nærområder blant Norges allierte. Denne trenden vedvarte gjennom 1990-tallet og tidlig 2000-tallet, men skiftet gradvis med Russlands president Putins stadig mer konfronterende linje overfor Vesten. I kjølvannet av Georgia-krigen i 2008, og særlig etter den russiske krigføringen i Ukraina fra 2014, har Norges beliggenhet igjen blitt sentral for stormaktene. Stormaktsrivalisering mellom Russland og USA gjør seg igjen gjeldende i nordområdene, og Norges tradisjonelle balansegang har på nytt havnet høyt på den politiske agendaen.

Intensiveringen av krigføringen i Ukraina fra februar 2022, markerer en varig endring i norske myndigheters forhold til Russland (Stortinget, 2022). I lys av utviklingen har den norske sikkerhetspolitiske hovedlinjen om balanse mellom avskrekking og beroligelse vekket debatt om hvor tyngdepunktet mellom disse skal ligge. På den ene side kan et mer aggressivt Russland tale for økt



---

vekting på avskrekkingskomponenten og mer integrasjon av allierte, og fremfor alt amerikanske, styrker på norsk territorium. På den annen side ligger bekymringen for at økt vekting på avskrekking bidrar til økt spenning i nord som på sikt gjør Russland til en farligere nabo.

Til tross for en tidvis intens nasjonal debatt om balansegangen, har få gått i dybden på de grunnleggende spørsmål om hvorvidt og hvorfor avskrekking og/eller beroligelse stadig er egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland. Store endringer i Norges strategiske omgivelser de siste ti til femten årene gjør dette behovet desto mer påtrengende. Denne studien har til hensikt å gjøre nettopp dette.

## 1.2 Problemstilling og avgrensning

Med utgangspunkt i bakgrunnen skissert over, skal følgende problemstilling besvares i denne oppgaven:

***I hvilken grad er avskrekking og/eller beroligelse egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk ovenfor Russland?***

For å svare på denne problemstillingen reises følgende forskningsspørsmål:

- Hva er avskrekking og beroligelse forstått som strategiske konsepter?
- Under hvilke betingelser er generelt avskrekking og beroligelse egnet som strategier?
- Er disse betingelsene til stede i det norske tilfellet?

En problemstillings utforming bidrar til en studies innledende avgrensninger (Jacobsen, 2015, s. 73). Studiens problemstilling er dermed avgrenset til å omhandle forholdet mellom Norge og Russland, samtidig som Norges innveving i det vestlige forsvarssamarbeidet naturlig nok gjenspeiles i analysen. Tidsmessig retter problemstillingen søkelys på aktuell norsk sikkerhetspolitikk, altså i et samtidighets- og fremtidsperspektiv. Analysen vil imidlertid se til historiske linjer og trender i den sikkerhetspolitiske utvikling, spesielt fra 2014 og frem til i dag.

Videre er studiens fokus og kilder delvis teoretisk avgrenset. Kort sagt har begrepsparet *fiendtlig* eller *fryktsom* gitt retning til datainnsamling og -analyse. Begrepene er inspirert av internasjonal forskningslitteratur om hvordan ulike årsaker til aggresjon tilsier at avskrekking og/eller beroligelse er egnede strategier. Dette vil behandles nærmere i teorikapittelet.

---

En rekke andre forhold kunne vært trukket inn i en analyse av hvorvidt avskrekking og beroligelse er egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland, som eksempelvis russisk militære evne og øvrige virkemiddelbruk, samt nasjonale tilgjengelige verktøy. Det er imidlertid behov for å avgrense fokus, og nevnte forskningslitteratur begrunner de valg som er gjort. Samtidig er enkelte andre sentrale forhold som har fremkommet under arbeidet med oppgaven kort behandlet i siste kapittel.

### **1.3 Formål og relevans**

I lys av den sikkerhetspolitiske utviklingen, og russisk krigføring mot Ukraina, er det relevant å vurdere norske sikkerhetspolitiske strategiers egnethet i et nytt lys. Et Russland med utstrakt vilje til å benytte militærmakten for å nå sine strategiske mål understreker dette behovet. Faren for horisontal eskalering har blitt aktualisert med Ukraina-krigen og har lenge inngått som en bekymring i forskningsmiljøene (Ulriksen, 2015). Andre relevante forhold er for eksempel økt stormaktsrivalisering i norske nærområder og finsk og sannsynlig svensk NATO-medlemskap. Momentene som her nevnes er relevante drivere som kan påvirke norsk sikkerhetspolitikk og aktualiserer studiens hensikt om å analysere hvorvidt de norske strategiene er egnede sikkerhetspolitiske verktøy for Norge i lys av dagens sikkerhetspolitiske situasjon.

Det foreligger en rekke studier og analyser som tar for seg avskrekking og beroligelse som norske strategier overfor Russland (se Bjur, 2022a; Oma, 2021b; Tamnes & Eriksen, 1999; Tamnes, 1987; Wilhelmsen, 2022). Hva angår studier fra de senere år har disse i stor grad analysert utviklingen i hvordan strategiene har blitt vektet eller hvilke tiltak som kan påvirke norsk avskrekking og/eller beroligelse (Bragstad, 2016; Hilde, 2019; Hilde et al., 2020; Kjøsnes, 2021; Oma, 2021b; Wilhelmsen, 2022). Få har imidlertid problematisert hvorvidt strategiene er egnede, og de studier som foreligger dekker hovedsakelig perioden frem til og med 2017 (se Tørrisplass, 2017). Gitt den sikkerhetspolitiske utviklingen er det relevant å analysere hvorvidt avskrekking og beroligelse fortsatt er egnede sikkerhetspolitiske strategier.

### **1.4 Disposisjon**

Studien er bygget opp etter fire hoveddeler med totalt ni kapitler.

Del I inneholder kapittel en til tre med innledning, metode og, det teoretiske rammeverket. Her fremkommer bakgrunn for oppgaven, aktualisering, problemstilling, avgrensning, samt valg og

---

begrunnelse av forskningsmetode inkludert egenvurdering av kilder. Det teoretiske rammeverket bygger på anerkjent forskning og skal danne grunnlaget for drøfting av hvorvidt avskrekking og/eller beroligelse er egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland. Kapittelet vil beskrive teorier innen avskrekking og beroligelse, herunder forklaringsmodeller for hva som kan danne grobunn for konflikt og krig mellom stater.

Del II inneholder kapittel fire, med tre delkapitler, som i sin helhet utgjør den redegjørende delen av oppgaven og har til hensikt å beskrive det sikkerhetspolitiske landskapet som bakteppe for oppgavens analysedeler. Først gis en overordnet beskrivelse av de hovedtrekkene i norsk sikkerhetspolitikk fra Norge ble en selvstendig nasjon frem til i dag. Deretter følger en overordnet redegjørelse for norsk tilnærming til avskrekking og beroligelse. Det siste redegjørende delkapittelet vil ta for seg aktuelle utviklingstrekk i Norges strategiske omgivelser som grunnlag for nærmere analyse av strategienes egnethet i et samtidig perspektiv.

Del III utgjør studiens analysedeler (kapittel fem til åtte) og har til hensikt å drøfte om avskrekking og/eller beroligelse er egnede norske sikkerhetspolitiske strategier overfor Russland. Kapittel fem vil som et startpunkt løfte frem og vurdere hovedposisjoner i norsk politikk og debatt angående strategienes egnethet. Deretter følger tre analysedeler som går mer i dybden i henhold til det teoretiske rammeverket, og analyserer *fiendtlighet og frykt* som mulige motiver for aggresjon fra Russland. Analysedelene søker å ta en strategisk tilnærming til problemstillingen, og å forstå russiske beveggrunner i et globalt, regionalt og lokalt (bilateralt) perspektiv, samt implikasjoner for norsk strategi. Kapittel seks gir en overordnet analyse av russiske uttalte ambisjoner og mål, og hvordan Russland søker å innfri sine ambisjoner. Analysene i kapittel syv vil settes i en regional ramme og drøfter russisk militær utvikling i nord, og om det utspiller seg et sikkerhetsdilemma i Arktis. Deretter vil kapittel åtte drøfte forholdet mellom Norge og Russland, vurdere potensialet for bilateral konflikt og hvorvidt det kan tenkes fiendtlig eller fryktsomt motivert aggresjon rettet mot Norge. Gjennom analysene vil det tegne seg et bilde av om avskrekking, beroligelse eller en kombinasjonsstrategi vil være best egnet sikkerhetspolitisk strategi overfor Russland.

Avslutningsvis vil del IV (kapittel ni) sammenfatte funn fra analysene, belyse andre relevante forhold og konkludere problemstillingen.

---

## 2 Forskningsmetode

### 2.1 Forskningsstrategi

Denne studien er gjennomført som et dokumentstudie utarbeidet etter kvalitativ metode.

Egenskapene ved studiens problemstilling «i hvilken grad er avskrekking og beroligelse egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland?» har vært styrende for studiens metodevalg. Problemstillingen er eksplorerende og søker å gå i dybden på et sikkerhetspolitisk fenomen. Når en problemstilling med disse egenskapene skal besvares, og når hensikten er å avklare hva som ligger i et fenomen, anbefaler Jacobsen (2015, ss. 64, 133) bruk av kvalitativ metode. Forskningsspørsmålene bidrar til å spisse problemstillingen, samt gir retning til datainnsamling og -analyse.

Jacobsen (2015) beskriver ulike typer problemstillinger basert på om de har til hensikt å beskrive noe som det er, måle virkninger eller effekter av noe, utdype noe vi kanskje ikke vet så mye om eller teste rekkevidden av et fenomen (ss. 63-64). Selv om det foreligger mye forskning innen norsk sikkerhetspolitikk og strategi, er likevel problemstillingen eksplorerende. Det sentrale i problemstillingen søker å utforske i dybden ett sikkerhetspolitisk fenomen (ett case) – norsk sikkerhetspolitisk strategi overfor Russland, i et samtidig perspektiv.

Et case-studium tar utgangspunkt i en eller noen få undersøkelsesenheter, og søker å gi en detaljert beskrivelse av virkeligheten (Jacobsen, 2015, ss. 97-99). Et case-studium vil derfor være best egnet for å løse denne oppgaven. Fordelene med et case-studie er at studien kan gå i dybden på en liten del av et bredt fagfelt og egner seg godt for å utvikle ny forståelse, men dette har også sine ulemper da enkeltcase-studier vanskelig lar seg generalisere fordi det kreves ytterligere studier med data fra andre sammenhenger (Jacobsen, 2015, s. 100).

Med et teoretisk rammeverk som utgangspunkt for analysen vil en deduktiv tilnærming bidra til å gå i dybden og analysere strategiernes egnethet. Videre tjener det empiriske utgangspunktet for studien en ambisjon om å si noe generelt om et fenomen innen norsk sikkerhetspolitikk basert på et bredt spekter av skriftlige kilder. Problemstillingen vil derfor best besvares gjennom kvalitativ metode, med en deduktiv tilnærming, der teorigrunnet danner rammene for analyse.

Som grunnlag for analyse vil det etableres et teoretisk rammeverk som empirien i analysedelene vil drøftes opp mot. Analysedelene søker å gå i dybden på noen utvalgte betingelser for norsk

---

sikkerhetspolitisk strategi overfor Russland, og basert på sannsynliggjørende analyser av caset, vil det være mulig å trekke begrunnede konklusjoner om strategiernes egnethet.

Metoden som har blitt benyttet for å kategorisere datamaterialet kalles av Jacobsen for innholdsanalyse. Kategorisering betyr å bryte ned temaet til mindre enheter, og deretter hente ut data fra disse (Jacobsen, 2015, s. 207). Studiens problemstilling omhandler et omfattende tema, og innsamlet data har vært tilsvarende omfattende å kategorisere. Ved hjelp av innholdsanalyse og kategorisering har studiens tema blitt brutt ned til enheter for innhenting av relevant data opp mot det teoretiske rammeverket.

## 2.2 Kilder og teori

Datagrunnlaget for studien er i hovedsak basert på sekundærkilder innsamlet av andre og for andre formål enn denne studiens problemstilling (Jacobsen, 2015, s. 140). Det finnes mye empiri om norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland og det eksisterer ulike leire med ulike synspunkt på avskrekking og beroligelse. Dette danner et godt grunnlag for en intensiv studie med dokumentundersøkelse som undersøkelsesopplegg.

I de innledende kapitlene og i det teoretiske rammeverket drar studien hovedsakelig veksler på klassisk litteratur innen forskning på sikkerhetspolitikk og det internasjonale systemet. For teori innen avskrekking og beroligelse støtter oppgaven seg i stort på professor Jeffrey W. Knopf, Richard Ned Lebow, Janice Stein og Michael J. Mazarr, mens Robert Jervis' klassiske arbeider legges hovedsakelig til grunn for beskrivelse av sikkerhetsdilemma og spiralmodellen.

De redegjørende kapitlene som danner grunnlag for analysene, bygger mye på deler av Kjetil Skogrand's bidrag til «Norsk forsvarshistorie» (bind fire) samt den omfattende forskningen til Rolf Tamnes om norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland og tidligere Sovjetunionen. Professor Sven Holtsmarks rikholdige verk som beskriver forholdet mellom Norge og Russland gjennom 200 år har også fått bred plass i studiens redegjørende del som tar for seg aktuelle utviklingstrekk i Norges strategiske omgivelser. For å beskrive norsk offisielt syn på den strategiske utviklingen er ulike stortingsproposisjoner som langtidsplaner for forsvarssektoren benyttet som grunnlagsmateriale.

Analysekapitlene er basert på et bredt spekter av kilder med ulik tilnærming. Første analysedel (om norske posisjoner) trekker på offisielle publikasjoner fra Regjeringen, norske avisartikler, debattinnlegg og foreliggende analyser. Som utgangspunkt for det historiske grunnlaget trekkes det også i disse kapitlene veksler på Holtsmarks beskrivelser og analyser. Videre er det søkt

---

dybdekunnskap og ulike vinklinger fra et utvalg av forskningsmiljøer og tenketanker, som blant annet The Carnegie Endowment for International Peace (CEIP), Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI), Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) og Forsvarets høgskole (FHS). Offentlig dokumenter fra departementer og sikkerhetstjenester har blitt benyttet i beskrivelser av den sikkerhetspolitiske utviklingen og trusselbildet.

Hovedformålet med kildeutvalget for de påfølgende kapitlene er å sette søkelys på hvorvidt grådighet og/eller frykt hos Russland kan motivere til aggresjon overfor Norge, som igjen har implikasjoner for å hevde noe om strategienes egnethet.

Tematikkens enorme informasjonstilfang stiller strenge krav til prioritering og avgrensning av kilder. Det stilles også strenge krav til hvordan kilder vektlegges.

Mens strategienes egnethet vurderes i lys av det teoretiske rammeverket, må sannsynliggjøring av hvorvidt Russlands motiver bunner ut i fiendtlighet eller frykt ha et empirisk grunnlag. Hovedutfordringen med dette er at motiver i liten kan grad belegges direkte gjennom primærkilder. Likevel kan mulige motiver sannsynliggjøres gjennom kildetriangulering og å sammenstille holdepunkter fra ulike typer sekundærkilder. Videre fordrer sannsynliggjøring en skjerpet kildekritisk holdning om kildenes opphav, formål og eventuelle egeninteresser og må vurderes nøye i hvert enkelt tilfelle. Dette gjelder generelt, men særlig aktsomhet må utøves i behandling av kilder som tradisjonelt vil være en del av en større informasjonsstrategi, eksempelvis russiske dokumenter tilknyttet regimets propagandaapparat.

Analysen basert på tolkninger av motiver vil altså ikke være mulig å konkludere, men må sannsynliggjøres ved å forankre disse i etablert teori. Slik vil det likevel være mulig å gjøre generelle sannsynlighetsvurderinger som kan gi merverdi. Studiens teoretiske rammeverk hviler derfor på veletablerte teorier innen avskrekking, beroligelse og sikkerhetsdilemmaer.

## 2.3 Intervjuer

I prosessen forelå det en idé om å gjennomføre noen få intervjuer med et knippe intervjuobjekter fra forskningsmiljø og embetsverk med særlig ekspertise på Russland og/eller norsk sikkerhetspolitikk. Formålet var å tilegne dypere innsikt og forståelse for temaet, samt få anledning til å bekrefte, avkrefte eller supplere foreløpige inntrykk. Hensikten var ikke å benytte intervjuobjektene som kildegrunnlag som sådan.

---

Det ble foretatt et strategisk utvalg av informanter i samråd med veileder, hovedsakelig basert på at informantene var interessante i kraft av sin ekspertise.

Søknad til SIKT/NSD ble godkjent og invitasjon til deltakelse, samtykkeerklæring og informasjonsskriv ble sendt ut til fire eksperter på fagfeltet. Av de inviterte svarte 50% positivt til deltakelse, og to intervjuer ble gjennomført etter FHS' retningslinjer for gjennomføring av intervju. Det ble besluttet ikke å prioritere tidsbruk til gjennomføring av ytterligere intervjuer, og de semi-strukturerte intervjuene tjente en funksjon som bakgrunnsamtale der materiale fra intervjuene ikke inngår direkte i oppgaven, men tjente sin hensikt for økt forståelse.

## 2.4 Betraktninger om validitet

Studien skrives som en erfaringsbasert masteroppgave der tolkninger vil være preget av forfatterens egen forståelse av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Som del av prosessen finnes et sett med forutinntattheter som må håndteres. Forfatterens rolle som offiser, og derav generelle interesse for sikkerhetspolitikk, vil kunne utgjøre en utfordring for oppgavens troverdighet. Selv om forfatteren ikke kan betraktes som nøytral i oppgavens tematikk, kan egeninteresse for fagfeltet bidra til å fange opp nyanser på en måte som hadde vært vanskeligere uten erfaring fra Forsvaret, og egne (forhånds)oppfatninger har aktivt vært søkt utfordret gjennom en åpen tilnærming.

For å redusere validitetsproblemet har kildetriangulering blitt lagt til grunn som prinsipp der nøye utvalgte kilder har søkt å gi et bredt kildetilfang. I tillegg er analysen søkt knyttet opp mot veletablert teori. Videre er det en krevende øvelse er å vurdere holdepunkter for Russlands beveggrunner og studiens konklusjoner er derfor utført med forsiktighet.

Case-studier har i utgangspunktet begrenset generaliserbarhet, men det er ei heller denne studiens ambisjon å kunne generalisere studiens funn. Funnene kan imidlertid ha relevans for både forskning og praksis, som jeg vil vende tilbake til i konklusjonskapittelet.

---

## 3 Teoretisk rammeverk

Hensikten med dette kapittelet er å utvikle de teoretiske rammene for studiens analyser og drøftinger. Valgt litteratur vil ha et hovedfokus på de betingelser som tilsier hvorvidt avskrekking og/eller beroligelse er egnet som sikkerhetspolitiske strategier.

Kapittelet vil overordnet redegjøre for avskrekkingsteori, herunder hensikt, former og anvendelse, for deretter å ta for seg kategorier av beroligelse, herunder *beroligelse som del av avskrekking*, *beroligelse gjennom selvålagte restriksjoner* og *samarbeidsorientert beroligelse*. Disse er valgt ut fordi de synes spesielt relevante for norske forhold – de er dekkende for elementer som gjerne inngår i norsk beroligelsespolitikk. Avslutningsvis vil kapittelet redegjøre for spiralmodellen og sikkerhetsdilemmaet – det teoretiske fundamentet for beroligelse som strategi – før en kort oppsummerende del vil sammenfatte betingelser som generelt er avgjørende for når de respektive strategiene vil være egnet eller uegnet.

### 3.1 Avskrekking

Avskrekking beskrives som de tiltak som iverksettes for å avverge eller hindre noen i å utøve et uønsket fremstøt, som for eksempel et væpnet angrep (Mazarr, 2018), og er myntet på stater der aggresjon er motivert av grådighet og vinningshensyn (Lebow & Stein, 1987, s. 63-64). Kjernen i avskrekking er å hindre en motstander i å gjøre noe vi ikke ønsker at han skal gjøre, eller tilstrekkelig påvirke en motstanders persepsjoner til han forstår at et eventuelt angrep vil mislykkes. Gjennom tydelig kommunikasjon, og før et angrep besluttes gjennomført, skal avskrekking påvirke motstanderens kost-nytte-vurderinger slik at de samlede kostnader og risiko vurderes som høyere enn de gevinster som kan oppnås (Mazarr, 2018). (Lebow & Stein, 1987, s. 5; Mazarr, 2018). En potensiell fiende skal dermed forstå at han er best tjent med å avstå fra aggresjon.

Det skilles mellom to hovedformer for avskrekking: *nektelse og straff*.

Avskrekking ved nektelse handler om å hindre en fiende i å nå sine mål gjennom tydelig å kommunisere overfor at han sannsynligvis vil mislykkes dersom han velger å gå til angrep (Mazarr, 2018). Motstanderen skal forstå at det vil være ufordelaktig å utøve aggresjon og dermed påvirkes hans kost-/nyttevurderinger slik at han avstår fra å angripe. Fordi avskrekkingen retter seg mot



---

motstanderens mål vil nektelsesstrategier kreve kjennskap til opponentenes målsettinger for å være effektiv (Guttelvik & Hennem, 2019, s. 9).

Den mest åpenbare måten å illustrere nektelse er å vise til lokal styrkeoverlegenhet, men avskrekking ved nektelse bør ikke isoleres til militærmakten alene (Mazarr, 2018). Nektelse kan også innebære tiltak for å styrke en stats innretning av samfunnssikkerhet og beredskap som bidrag til et robust, motstandsdyktig og mindre gjennomtrengelig statsapparat (Oma, 2021, s. 7).

På den andre siden innebærer avskrekking ved straff lovnader om massiv gjengjeldelse dersom et angrep skulle finne sted (Mazarr, 2018). Avskrekking ved straff handler ikke primært om forsvar, men om trusler om gjengjeldelse som overgår selve angrepet og dermed øker kostnadene ved å iverksette et første slag (Mazarr, 2018). Slik skal en motstanders kost-nytte-vurderinger påvirkes i tilstrekkelig grad til at han avstår fra aggresjon.

Etter andre verdenskrig har avskrekking ved straff ofte vært assosiert med besittelse av og trusselen fra kjernevåpen, men teknologiutvikling har bidratt til at langtrekkende presisjonsild i konvensjonell krigføring også kan ha betydelig avskrekkende effekt.

I tillegg til at trusselen om gjengjeldelse bærer forpliktelser om faktisk handling dersom «røde linjer» krysses, har studier vist at nektelsesstrategier er mer pålitelig enn avskrekking ved straff (Huth & Russett, 1988, s. 42). Dette fordi effekten av oppmarsjerte militære styrker til nektelsesformål sender et tydelig strategisk signal, mens trusselen om gjengjeldelse er lettere å betvile av en motstander (Mazarr, 2018).

Videre skiller det mellom *direkte* og *utvidet* avskrekking. Direkte avskrekking peker på en stats egne evne til å avskrekke angrep mot eget territorium, mens utvidet avskrekking skjer i kraft av en tredjepart, enten som medlem av en allianse eller gjennom et bilaterale samarbeid (Mazarr, 2018).

I tillegg må avskrekking være troverdig for å være effektiv, og troverdighet gjenspeiler en stats evne (kapabilitet) og vilje (kredibilitet) til å benytte makt for å oppnå sine strategiske mål (Lebow & Stein, 1987; Oma, 2021b, s. 378). I så måte vil utvidet avskrekking være mer utfordrende enn direkte avskrekking, fordi det ligger større troverdighet i at en stat vil forsvare seg selv enn at en tredjepart vil komme han til unnsetning (Mazarr, 2018).

Et stadig mer sentralt tema innen avskrekking er hvorvidt avskrekkingsstrategien skal tolkes i et smalt eller bredt perspektiv. I et smalt perspektiv isoleres avskrekkingens virkemidler til kun å omfatte militærmakten, mens det i et bredere perspektiv inkluderer trussel om bruk av ikke-militære

---

virkemidler som eksempelvis økonomiske- eller diplomatiske sanksjoner (Mazarr, 2018). Begge tar sikte på å påvirke motstanderens kost-nytte kalkyler, men avskrekking i et bredt perspektiv vil tvinge motstanderen til å ta høyde for og vurdere eventuelle langtidsvirkninger av trusselen som foreligger.

## 3.2 Beroligelse

Beroligelse er en strategi som retter seg (i likhet med avskrekking) mot en mulig motstanders antatte aggressive intensjoner, men til forskjell fra avskrekking, er aggresjon motivert av frykt og usikkerhet (fryktsom) heller enn grådighet og vinningshensyn (fiendtlighet) (Lebow & Stein, 1987, s. 40). I sin enkleste form kan beroligelse beskrives som «løfter om gode intensjoner», der frykt og usikkerhet skal reduseres gjennom tydelig kommunikasjon av egne vennligsinnede intensjoner – og dermed signalere at motstanderens sikkerhetsinteresser respekteres (Knopf, 2012, s. 375–376; Lebow & Stein, 1987, s. 40–41). Beroligelse som strategi kan således bidra til å redusere sannsynligheten for uønskede hendelser og ukontrollert eskalering (Tørrisplass, 2017, s. 25).

Det finnes ulike former for beroligelse, og studien vil sette søkelys på de to mest relevante formene relatert til norske forhold: *samarbeidsorientert beroligelse* og *beroligelse som komponent av avskrekking* (Knopf, 2012, s. 376). I tillegg finnes flere metoder for utøvelse av beroligelse (Lebow & Stein, 1987, s. 51), men i norsk kontekst er *beroligelse gjennom selvpålagte restriksjoner* vurdert som mest relevant til studiens formål.

Den videre redegjørelsen vil derfor ta for seg *samarbeidsorientert beroligelse*, før *beroligelse som komponent av avskrekking* vil bli behandlet, og deretter en redegjørelse for *beroligelse gjennom selvpålagte restriksjoner*.

### Samarbeidsorientert beroligelse

Samarbeidsorientert beroligelse retter seg mot en fiende motivert av usikkerhet og frykt, og har til hensikt å overbevise han om at fryktfølelsen er grunnløs. Strategien skal gjennom tydelig kommunikasjon tilkjennegi ikke-fiendtlige intensjoner og dermed redusere fare for uintendert konflikt og eskalering (Knopf, 2012, s. 383). Strategien kan utgjøre et alternativ til avskrekking i møte med stater som utelukkende er motivert av usikkerhet og frykt (Knopf, 2012, s. 384).

Strategien kan bidra til å redusere spenning mellom stater som resultat av tillitsskapende arbeid, blant annet gjennom diplomati og politiske fremstøt, men også gjennom defensiv innretning av militærmakten (Jervis, 1978; Knopf, 2012, s. 385). Dette gjøres blant annet ved at den ene part

---

fremmer små initiativer<sup>1</sup> til samarbeid i møte med en motstander, der initiativene annonseres før de iverksettes, og motstanderen inviteres til å være med på eller speile initiativet. Dersom motstanderen søker å utnytte initiativet vil det få konsekvenser, men ikke større enn at nye initiativer kan fremmes som grunnlag for fremtidig dialog og samhandling. Tillitsskapende arbeid skal sørge for forutsigbarhet i relasjoner mellom stater og utfordre den ene parts oppfattelse av den andre som utelukkende fiendtlig (Knopf, 2012, s. 384).

## **Beroligelse som komponent i avskrekking**

Beroligelse som komponent i avskrekking er strengt tatt ikke en strategi i seg selv, eller et alternativ til avskrekking, men inngår som en del av avskrekkingstrategien og skal forstås som et nødvendig element av denne (Knopf, 2012, s. 379). Dersom beroligelse i sin reneste form kommer med løfter om gode intensjoner, vil beroligelse som komponent i avskrekking bære løfter om gode intensjoner, men med forbehold. Forbeholdet ligger i at en motstander ikke vil bli påført kostnader så lenge han avstår fra å gjøre noe vi ikke ønsker han skal gjøre. En stats aggresjon kan være motivert av flere enn én faktor, og beroligelse som del av avskrekking retter seg mot stater der aggresjon bunner ut i en kombinasjon av usikkerhet, frykt, grådighet, vinning eller ekspansjonisme.

Beroligelse som del av avskrekking hviler på et løfte om at en motstander ikke vil bli påført skade så lenge han avstår fra å handle aggressivt (Knopf, 2012; Schelling, 1976, s. 379). Det avskrekkende element, i form av nektelse eller straff, ligger som ris bak speilet dersom løfter ikke overholdes. Nødvendigheten av å legge inn et beroligende element i avskrekkingstrategien beror på motstanderens forventninger. Dersom motstanderen antar å bli straffet uansett hvilket handlingsalternativ han velger, finnes ingen insentiver for å avstå fra maktbruk. Trusselaspektet som ligger i avskrekkingens natur suppleres herved med et løfte om å avstå fra maktbruk, men med forbehold. Ved å gi et løfte om gode intensjoner, samtidig som avskrekkingselementet holdes i hevd, opprettholdes motstanders handlingsrom. Fjernes dette insentivet vil motstanderens valgmuligheter reduseres og avskrekking vil kunne feile (Knopf, 2012, s. 379). Beroligelse inngår dermed som en nødvendig bestanddel i avskrekkingstrategien. Denne type strategi fordrer tydelig kommunikasjon, tydeliggjøring av akseptable grenser og mulige konsekvenser for løftebrudd (Lebow & Stein, 1987, s. 55–56). Når beroligelse inngår som en del av avskrekkingstrategi kan det dog være vanskelig å

---

<sup>1</sup> GRIT, graduated and reciprocated initiatives in tension-reduction.

---

avgjøre om det er avskrekking eller beroligelse som faktisk forårsaker fraværet av krig (Lebow & Stein, 1987, s. 55).

## **Beroligelse gjennom selvpålagte restriksjoner**

Beroligelse gjennom selvpålagte restriksjoner innebærer å legge begrensninger på egne militære disposisjoner for å synliggjøre vennligsinnede intensjoner overfor en motstander. Slik skal eventuell frykt og usikkerhet reduseres. Selvpålagte restriksjoner har til hensikt å redusere en motstanders følelse av sårbarhet, og gjennom avspenningstiltak kan en motstanders trusselpersepsjon endres i positiv retning. Metoden skal berolige en motstander ved å innføre konkrete tiltak på områder som kan fremstå som truende, bidra til å ta ned eskaleringspotensialet og dermed redusere åpenbare risikofaktorer som ligger i avskrekkingstrategien (Lebow & Stein, 1987, s. 51). I motsetning til avskrekkingstrusler, har selvpålagte restriksjoner en positiv undertone. At trusselen ikke står i fokus vil kunne ha en beroligende effekt i seg selv på usikre statsledere og dermed redusere sannsynligheten for uønsket eskalering og økt spenning (Knopf, 2012, s. 384).

Det foreligger likevel farer ved å pålegge seg selv restriksjoner. For det første er det vesentlig at tiltakene treffer for å ha en effekt. På den annen side fordrer strategier som retter seg mot en motstanders persepsjoner, og kommuniserer egne intensjoner, en bred forståelse av motstanderens politiske kontekst og beslutningsgrunnlag. Praktisering og justering av selvpålagte restriksjoner er derfor en intrikat øvelse som kan være både krevende og farlig. Krevende fordi det fordrer ledere som evner å se verden gjennom sin motstanders øyne, og farlig fordi det kan føre til uønsket eskalering gjennom blottlegging av egne sårbarheter som igjen kan utnyttes. Innføring av selvpålagte restriksjoner av kan dessuten tolkes som politisk tilbakeholdenhet, mangel på beslutningsevne og som svakhet (Lebow & Stein, 1987, s. 52).

Funn i deler av forskningen tyder på at selvpålagte restriksjoner, i kombinasjon med avskrekking, kan avverge aggresjon fra en motstander som styres av frykt, men det kan også øke sannsynligheten for uønsket eskalering (Lebow & Stein, 1987, s. 53). På den annen side vises det til at tydelige trusler og beslutsomhet kan redusere sannsynligheten for at en motstander undervurderer situasjonen, men kan også fremprovosere et angrep dersom motstanderen drives av frykt. I tillegg pekes det på at praktisering av selvpålagte restriksjoner ikke er av statisk karakter, men at utøvende stat står fritt til å justere og endre tiltak basert på den til enhver tid gjeldende sikkerhetspolitiske situasjon (Diesen,

---

2021). Beroligelse gjennom selvpålagte restriksjoner bør derfor utøves med kløkt, og i kombinasjon med andre strategier.

### 3.3 Sikkerhetsdilemma og spiralmodellen

Avskrekkings- og beroligelsesteorien har vist at vinningshensyn, usikkerhet og frykt kan danne grobunn for mellomstatlige konflikter og krig. I det videre vil sikkerhetsdilemma og spiralmodellen beskrives som forklaringsmodell for hvorfor kriger kan oppstå som resultat av mistro og mistillit mellom stater. Der avskrekkingsmodellen forutsetter fiendtlighet, er spiralmodellen det teoretiske fundamentet for beroligelse som strategi. Grunnleggende mistro mellom stater i en anarkisk verdensorden danner grunnlag for mistenksomhet og uro, og selv om ingen stater egentlig har til hensikt å gå til krig mot hverandre kan en aldri være sikre på at andre staters intensjoner er, eller vil forbli, fredelige (Snyder, 1984, s. 461).

Et sikkerhetsdilemma oppstår når en stat søker å øke sin egen sikkerhet ved å ruste opp sitt forsvar, men i realiteten oppnår mindre sikkerhet som konsekvens av at motstandere også ser seg nødt til å ruste opp basert på førstnevntes opprustningstiltak. Vedvarer statenes forsøk på å overgå hverandres opprustning vil en eskalerende situasjon ha oppstått.

Spiralmodellen har til hensikt å illustrere, og gi én forklaring på, hva som kan føre til konflikter og krig mellom stater der gjensidig mistro utgjør drivkraften. Effekten som spiralmodellen illustrerer bunner ut i en anarkisk verdensforståelse der det underliggende problemet ligger i forståelsen av at hver stat kun er beskyttet av sin egen styrke (Jervis, 2017, s. 62).

De tiltak én stat foretar seg for å øke egen sikkerhet vil kunne anses som eskalerende av andre. Dette gjelder særlig for stormakter med globale interesser, da disse i kraft av sin størrelse og globale innflytelse, alltid vil inneha latente maktmidler som kan virke truende på andre. Og her inntreer et klassisk paradoks: Når stater søker å øke sin forsvarsevne i sikkerhetsøyemed, oppnås både for mye og for lite sikkerhet på samme tid (Jervis, 2017, ss. 64-65). For mye, fordi de oppnår evne til å utføre aggresjon og dermed kan bli sett på som en trussel. Og for lite, fordi andre stater som føler seg truet vil bli tvunget til å ruste opp for å øke egen sikkerhet. Den ene part evner ikke å se, eller å stole på, den andre parts uttalte defensive hensikter. Således møtes makt med motmakt og ingen oppnår i realiteten mer sikkerhet. Videre argumenterer moderne spiralteoretikere for at psykologisk press kan forklare hvorfor opprustning og spenninger *vedvarer* (Jervis, 2017, s. 68). Konsekvensene av kjernefysiske våpen og teknologiutvikling som gir en avgjørende fordel til den som angriper først

---

understreker dette argumentet. Når så to stater med relativ lik maktfordeling står mot hverandre, og er bevisst den avgjørende fordel som ligger i et førsteslag, kan angrep iverksettes i ren frykt for konsekvensene av å la være. En nasjon som føler seg omringet av sterke vil kunne føle at den ikke har annet valg enn å angripe for å håndtere og redusere usikkerheten som ligger i å være omringet (Jervis, 2017, s. 67).

Begjæret etter mer sikkerhet kan også komme til uttrykk på andre måter enn gjennom opprustning. Stater kan søke økt relative styrke i forhold til andre gjennom å *svække eller degradere* potensielle motstandere. Denne tilnærmingen kan imidlertid *forårsake* trusselen den var ment å forhindre. Dette kan forklares med at en undertrykket stat sannsynligvis ikke vil akseptere en slik vedvarende situasjon. Motvilje mot situasjonen kan danne vekstvilkår for aggresjon mot overmakten, som over tid kan føre til konflikter og krig (Jervis, 2017, s. 67). I et langsiktig perspektiv kan dermed overmaktens undertrykking ha motsatt effekt enn det den var ment å tjene.

### 3.4 Oppsummering: Strategienes egnethet

Det overordnede målet til strategiene avskrekking og beroligelse er å unngå krig. Generelle teoretiske forklaringsmodeller kan bidra til å belyse hvorfor spenninger, konflikt og kriger oppstår. For å analysere egnetheten til strategiene har det teoretiske rammeverket beskrevet hvordan de ulike strategiene kommer til anvendelse, enten hver for seg eller i kombinasjon.

Jervis (2017) argumenterer for at avskrekking vil være riktig strategi i møte med ekspansjonistiske stater drevet av opportuniste. Tilsvarende vil gjelde for stater som er motivert av vinningshensyn og grådighet.

I tilfeller hvor aggresjon er motivert av usikkerhet og frykt vil beroligelse være mest egnet strategi. Videre vil situasjoner som kan forklares ved hjelp av spiralmodellen være best tjent med å bli møtt gjennom beroligende tiltak (Jervis, 2017, s. 84; Knopf, 2012, s. 384).

Det er likevel viktig å ta høyde for at stater kan ha flere motiver for opprustning og aggresjon. Dersom kombinasjonen av usikkerhet og ekspansjonisme utgjør drivkreftene i en stats aggressive fremtoning, tales det for at avskrekking og beroligelse kan benyttes som komplementære strategier (Glaser, 1992, s. 506; Knopf, 2012, s. 385).

Som reflektert i oppgavens avgrensning foreligger mange måter å karakterisere årsaker til aggresjon, som blant annet; aggressiv; ekspansjonistisk; selvhevdende; usikker; og grådig. For å unngå

---

misforståelser vil oppgaven i det videre benytte begrepsparet *fiendtlig* eller *fryktsom* i analysen av mulige beveggrunner for aggresjon fra Russland.

---

## 4 Strategiene og strategiske omgivelser

### 4.1 De lange linjer i sikkerhetspolitikken

Fra Norge ble en selvstendig stat i 1905 og frem til krigsutbruddet i 1940 var norsk forsvars- og utenrikspolitikk bygget etter fire forsvarslinjer: alliansefrihet i fred og nøytralitet i krig; et stekt forsvar for å ivareta forsvarsevne; bred støtte til kollektive folkerettsordninger; og en forestilling om sikkerhetsgarantier fra Storbritannia dersom de tre første skulle feile (Tamnes & Eriksen, 1999). Forsvarslinjene sto seg godt frem til nøytraliteten ble brutt 9. april 1940.

I perioden frem til krigsutbruddet var Norge preget av rollen som småstat i utkanten av Europas maktpolitiske sentrum og med få muligheter til å påvirke det sikkerhetspolitiske landskapet (Tamnes, 1987, s. 59). Norge fungerte som en «nøytral alliert», isolert fra stormaktspolitikken på kontinentet og med løse sikkerhetsgarantier fra Storbritannia (Riste, 2001, s. 81). For norske myndigheter ble det svært viktig at *rett* gikk foran *makt*, og sentralt i dette sto småstatens tilslutning til folkeretten som regulerte nøytrale staters stilling og vern (Cooper, 2020; Tamnes, 2015, s. 384–385). Bred støtte om folkerettslige ordninger ble derfor et bærende prinsipp i denne perioden, og dannet grunnlaget for den såkalte FN-linjen som har preget norsk politikk etter andre verdenskrig.

Utbruddet av andre verdenskrig ble en vekker for norske myndigheter. Allerede ved krigsutbruddet søkte Norge sikkerhet hos vestmaktene, noe som skulle få betydning for retningsvalg om sikkerhetssamarbeid i årene som fulgte. Det var særlig fem lærdommer fra krigen som gjorde seg gjeldende og som skulle få følger for norsk sikkerhetspolitikk for all ettertid (Tamnes & Eriksen, 1999, s. 9). For det første tilsa erfaringene at Norge ikke kunne holde nøytralitetslinjen i tilfellet ny storkrig i Europa (Skogrand, 2004, s. 33). Samtidig ville ikke småstaten evne å forsvare seg alene mot den voksende trusselen fra Sovjetunionen og måtte dermed søke sikkerhet fra vestmaktene i en eller annen form (Skogrand, 2004, s. 158–159; Tamnes & Eriksen, 1999, s. 9). Videre ble det klart at dersom alliert støtte fra vestmaktene skulle bidra substansielt i forsvaret av Norge, måtte forsvaret forbedres i fred for å virke i krig (Tamnes & Eriksen, 1999). Den siste lærdommen tilsa at Norge trengte et robust forsvar med evne til å yte selvstendig motstand frem til allierte forsterkninger kunne bidra i forsvaret av Norge (Tamnes, 2015, s. 387).

Norske myndigheter måtte dermed tenke nytt om nasjonens sikkerhet, og siste del av 1940-tallet utgjorde en reorienteringsfase for norsk sikkerhetspolitikk (Riste, 2001, s. 198–205). Norges



---

geopolitiske beliggenhet, i skjæringspunktet mellom USA og Sovjetunionens interesser, avskrev Norge som en uinteressant utpost i Europa (Skogrand, 2004, s. 157). Den globale sikkerhetspolitiske utviklingen gjorde norsk nøytralitet i en eventuell storkrig lite troverdig og nøytralitetslinjen ble dermed forkastet. I tillegg hadde det totalt uforberedte forsvaret av Norge 9. april 1940 tilkjennegitt nødvendigheten av assistanse utenfra og et sterkt og landsomfattende forsvar (Skogrand, 2004, s. 34–35, 363; Tamnes & Eriksen, 1999). Dette ledet frem til satsingen på et sterkt invasjonforsvar og et konsept om holdetid som ble dimensjonerende for det norske forsvarskonseptet i årene som fulgte (Tamnes, 2015, s. 387).

Retningsvalget om å søke vestlige sikkerhetsgarantier må sees i lys av den sikkerhetspolitiske utviklingen som beveget seg mot økende internasjonal spenning og blokkdannelse mellom Øst og Vest (Skogrand, 2004, s. 158). Når andre initiativ for å ivareta norsk sikkerhet strandet, som eksempelvis det foretrukne skandinaviske forsvarssamarbeidet, fremsto innlemmelse i det vestlige sikkerhetssamarbeidet som eneste utveg (Skogrand, 2004, s. 156–157). Dette var ikke ukontroversielt, og sterke politiske krefter hadde draging mot Sovjetunionen, noe som skapte grobunn for politisk uro (Skogrand, 2004, s. 327–329). Det ble derfor raskt klart at vektingen av forholdet til vestmaktene på den ene siden og forholdet til Sovjetunionen på den andre, samt ivaretagelse av innenrikspolitiske hensyn måtte stå helt sentralt i politikktutforming. Når alle muligheter var konsultert og innenrikspolitiske hensyn håndtert, resulterte reorienteringsfasen i norsk tiltredelse av Atlanterhavspakten våren 1949 (Skogrand, 2004, s. 156–157).

## **4.2 Norsk tilnærming til avskrekking og beroligelse**

Da Norge tilsluttet seg det vestlige sikkerhetssamarbeidet i 1949 var altså grunntrekkene for norsk sikkerhetspolitikk allerede etablert. I stort kan disse beskrives som: Norges geopolitiske sentrale beliggenhet og norske nærområders betydning i stormaktsrivalisering; brudd fra nøytralitetslinjen og sikkerhetsfellesskap med vestmaktene og; behov for styrket nasjonal forsvarsevne i for å sikre evne til innledende motstand og tilstrekkelig holdetid frem til allierte forsterkninger kunne komme nasjonen til unnsetning. I tillegg vedvarte den brede folkerettslige oppslutningen for ivaretagelse av småstatens interesser i møte med stormaktene etter den såkalte FN-linjen (Riste, 2001, s. 256). Disse grunntrekkene preget norsk sikkerhetspolitikk gjennom hele den kalde krigen.

Som del av Atlanterhavspakten (heretter betegnet som NATO), ble vektingen av forholdet til vestmaktene på den ene siden og forholdet til Sovjetunionen på den andre særdeles aktuell.

---

Hovedhensikten med norsk tiltredelse i alliansen var å avskrekke Sovjetunionen fra å angripe Norge gjennom å knytte vestmaktene tett til forvaret av Norge (Oma, 2021b, s. 379; Skogrand, 2004, s. 34). Samtidig var det av stor betydning for norske myndigheter å opprettholde lavspenning mellom Norge og Sovjetunionen, og forsøk på å binde Alliansen til forvaret av Norge måtte ikke lede til provokasjoner overfor Sovjetunionen som kunne ende i aggressive fremstøt (Skogrand, 2004, s. 33). Sovjetunionen måtte trygges på at norsk opprustning og alliert militær tilstedeværelse i Norge var knyttet til norske sikkerhetsbehov alene.

Utformingen av norsk sikkerhetspolitikk kunne derfor ikke føres i avskrekkingssporet alene, men måtte tilstrebes å inneholde elementer av beroligende insentiver for dempe eventuell frykt og usikkerhet i Moskva. Troverdigheten i norsk sikkerhetspolitikk var således avhengig av Norges evne til å kommunisere hensikter og besluttsomhet på en overbevisende måte (Holst, 1966, s. 465). I denne dynamikken ble det tydelig at en kombinasjon mellom avskrekking og beroligelse utgjorde den strategiske linjen overfor Sovjetunionen.

Mens balansen mellom avskrekking og beroligelse kjennetegnet den norske sikkerhetspolitiske linje overfor Sovjetunionen, kjennetegnet balansen mellom allianseintegrasjon og avskjerming norsk politikk overfor NATO (Tamnes & Eriksen, 1999, s. 20; Tamnes, 1987). Som ledd i å berolige Moskva, og tilkjennegi velmenende intensjoner, ble allierte styrker pålagt restriksjoner for hvordan de kunne operere på og nær norsk territorium. Norge ble en alliert med forbehold, og grensesetting overfor alliansen har således spilt en sentral rolle i det politiske og offentlige ordskiftet (Tamnes, 2019, s. 55). Norsk alliansepolitikk preges derav av en dialektisk utvikling, hvor invitasjon mot allierte tilnærmet vekselvirkende har blitt fulgt opp av avskjermende tiltak for å unngå provokasjon mot naboen i øst, bevare lavspenning i nord og stagge kritiske stemmer nasjonalt (Tamnes, 2019, s. 55). Norsk invitasjonspolitik har vært mer aktiv i perioder der norske myndigheter fryktet redusert støtte fra NATO, men hvorpå begrensninger har blitt pålagt når politikken har fått effekt. Eksempelvis ble motstand mot økt amerikansk aktivitet og forhåndslagre i Norge på 1980-tallet søkt møtt ved å plassere lagrene i Trøndelag heller enn i Nord-Norge som opprinnelig planlagt (Tamnes, 2019, s. 55).

Der avskrekkingssporet kom til syne gjennom oppbygging av et nasjonalt forsvar og å binde NATO til forsvaret av, kom beroligessporet primært til uttrykk gjennom begrensninger overfor alliansen og selvpålagte restriksjoner. De mest sentrale har materialisert seg i form av; basepolitikken; restriksjoner knyttet til alliert aktivitet i Finnmark; forbud mot utplassering av atomvåpen på norsk territorium (atompolitikken); og anløpsrestriksjoner for utenlandske statsfartøy i Norge (Tamnes &

---

Eriksen, 1999). Av disse har basepolitikken utgjort kjernen i norsk beroligelsespolitikk. Den såkalte baseerklæringen kom til allerede i reorienteringsfasen etter andre verdenskrig, og tok utgangspunkt i et tilsvarende på en note fra sovjetiske myndigheter med spørsmål om Norge ville forplikte seg til utenlandske baser på norsk jord i tilfelle alliansemedlemskap (Skogrand, 2004, s. 161). I tilsvaret fra norske myndigheter heter det at «Den norske regjering vil ikke tiltre noen overenskomst med andre stater som innebærer forpliktelser for Norge til å åpne baser for fremmede makters stridskrefter på norsk territorium så lenge Norge ikke er angrepet eller utsatt for trusler om angrep» (Frydenlund, 1966, s. 27). I dette ligger en klar forutsetning om at linjen ligger fast så fremst Norge ikke er under angrep eller utsatt for trusler om sådan. Formuleringens innebygde premiss tilsier at det er opp til Norge å tolke trusselen og hvorvidt baser på norsk jord kan opprettes eller ikke. Sovjetunionen på sin side søkte å gjøre bindingene mer absolutte og fremmet divergerende tolkninger av Norges selvplagte restriksjoner (Holst, 1966, s. 466).

Under den kalde krigen utgjorde blokkene mellom øst og vest relativt stabile sikkerhetspolitiske rammer. Likevel ble justeringer av avskrekkende og beroligende tiltak utført som resultat av endringer i trusselbildet og NATOs strategiske konsept. I tøværsperioder søkte Norge tilrettelegging for dialog mellom blokkene, mens det i mer anspente perioder ble fokusert mer på forsvar og større alliert fotavtrykk i nord (Oma, 2021b, s. 382). Forsøk på nødvendig samarbeid og relasjonsbygging mellom Norge og Sovjetunionen ble videreført inn i den kalde krigen. Norske myndigheter søkte likevel å holde utestående spørsmål med Sovjetunionen i multilaterale rammer for å kompensere for den maktpolitiske ubalansen mellom statene, og å unngå at Norge ble den underlegne part i bilateralisering av det norsk-sovjetiske forholdet (Holtmark, 2015, s. 634). Risikoen lå blant annet i asymmetrien mellom statene, og at det skjeve styrkeforholdet i nord kunne gjøre Norge sårbart for press, tvangsdiplomati og grensekrenkelser fra øst. Eksempelvis har spørsmålet om Svalbard og tolkningen av Svalbard-traktaten har lenge vært gjenstand for diplomatiske uenigheter mellom Norge og Russland (Holtmark, 2015, s. 571–575; Skogrand, 2004, s. 197–199). Spørsmålet har potensiale for å utgjøre et område der russiske myndigheter kan utøve press mot Norge. Tross risikoen småstaten løper i bilaterale samarbeid med stormakten, ble samarbeid likevel tillatt på områder med sammenfallende interesser av «ufarlig» karakter. Om ikke formalisert, rådet en stilltiende samarbeidspolitik mellom Norge og naboen i øst (Holst, 1966, s. 466). Norske myndigheters vektning av tyngdepunktet mellom avskrekking og beroligelse har således tradisjonelt blitt justert og tilpasset den til enhver tid gjeldende sikkerhetspolitiske situasjon, med norske interesser som utgangspunkt for tilpasningene.

---

Etter Sovjetunionens fall kom avskrekking og beroligelse mer i bakgrunnen av norsk sikkerhetspolitikk. I et mer forsonende sikkerhetspolitisk landskap ble samarbeid og dialog dominerende i den politiske linjen mot Russland. Samtidig bidro resttrusselen fra øst, inkludert russisk kjernevåpenarsenal på Kola, til at avskrekking og beroligelse fortsatt utgjorde hovedlinjen i norsk sikkerhetspolitikk overfor det nye Russland.

Utviklingen på 1990-tallet bidro til å endre rammebetingelsene for norsk sikkerhetspolitikk. Da verdensordenen gikk fra bipolar med to rivaliserende supermakter, til unipolar med USA som global hegemon, forsvant Vestens tydelige fiendebilde og NATOs relevans ble trukket i tvil. «Out of area or out of business» ble alliansens mantra, og engasjement i krisehåndtering og såkalte out-of-area operasjoner (OOA) under påskudd av å trygge NATOs yttergrenser, ble gradvis alliansens fremste misjon (Lugar, 1993). NATOs nye problemstillinger var perifere for Norge, og Norges geopolitiske relevans avtok som resultat av at NATOs strategiske tyngdepunktet ikke lengre lå i norske nærområder.

Samtidig som alliansens fokus dreide bort fra tradisjonelle kjerneoppgaver om avskrekking og kollektivt forsvar holdt norske myndigheter fast ved resttrusselen fra sovjettiden. Tilbake i 1993 var Norge eneste NATO-land med grense til Russland, og den russiske kjernefysiske beholdningen i nordområdene bidro til at trusselbildet i nord holdt stand (Holtmark, 2015, s. 561). Russland ble fortsatt søkt håndtert gjennom avskrekkingssporet, mens Norges reduserte geostrategisk relevans bidro til intensivering av invitasjonspolitikken og søkt motvirket gjennom lemping i noen av de selvpålagte restriksjonene (Oma, 2021b, s. 383).

Rundt år 2000 innså norske myndigheter at det tradisjonelle mobiliseringsforsvaret ikke lengre var bærekraftig, og mobiliseringsforsvaret ble erstattet av et innsatsforsvar med nisjekapasitet spisset mot NATOs behov utenfor alliansens grenser. I likhet med resten av Europa bygget Norge ned sitt forsvar og satset større på sårt trengte nisjekapasiteter for NATO-operasjoner (Forsvarsdepartementet, 1999). Gjennom deltakelse i internasjonale operasjoner skulle Norge øke sin relevans i alliansen, og benytte bidragene som forsikringspremie til forsvaret av Norge.

På den annen side skapte jernteppets fall muligheter innen nye samarbeidsområder. Kombinasjonen av endringer i trusselbildet og mulighetene som åpnet seg i kjølvannet av den nye verdensordenen førte blant annet til etablering av samarbeidsarenaer som Arktisk råd og Barentssamarbeidet. Fortsatt var samarbeid med Russland søkt holdt i multilaterale rammer og innen «ufarlige» politikkområder, men også kystvaksamarbeid og begrenset forsvarssamarbeid forekom (Prop 62 S

---

(2019-2020), s. 32). Til tross for et bedre samarbeidsklima opprettholdt Norge bildet av Russland som en militærstrategisk utfordring (Tamnes, 2019, s. 56).

Norske myndigheters vekting av avskrekking og beroligelse har vært gjenstand for justeringer på bakgrunn av trusselbilde og endringer i de strategiske omgivelsene. Dette har gitt norske myndigheter handlingsrom og fleksibilitet både overfor Russland og allierte. Utover 2000-tallet vokste bevisstheten i Europa om Russland som dimensjonerende trusselaktør.

Putins første tale til verdens ledere under sikkerhetskonferansen i München i 2007 signaliserte for alvor russiske stormaktambisjoner (RussianPerspective, 2015). Talen har blitt omtalt som et vendepunkt i russisk tilnærming til geopolitikken der presidenten uttrykte sterk misnøye med amerikansk hegemoni og dominans, og tok til orde for en multipolar og, etter hans syn, mer «rettferdig» verdensorden (RussianPerspective, 2015). Tross Putins tydelige budskap, var det få som hadde forutsett at den harde retoriske linjen skulle materialisere seg gjennom utstrakt bruk av militærmakt og tvangsdiplomati i årene som fulgte (Berdal, 2021, s. 282; RussianPerspective, 2015).

Det ble således viktig å føre en aktiv invitasjonspolitik overfor NATO, ikke bare i frykt for Russland, men også for å unngå å bli marginalisert som alliansepartner (Holtsmark, 2015). Norske myndigheter hadde lenge forsøkt å problemforklare utfordringene i nord overfor alliansen. Bekymringene ble tydeliggjort gjennom nærområdeinitiativet fra 2008 som søkte å fremme en bedre balanse mellom OOA-operasjoner og de nære trusler, for å trekke alliansens oppmerksomhet tilbake til NATOs kjerneområder (Offerdal, 2008; Tamnes, 2019, s. 56; Meld. St 38 (2008-2009)). Tross Georgia-krigen i 2008, var det ikke før etter russisk krigføring mot Ukraina i 2014 alliansen for alvor fikk opp øynene for den voksende trusselen fra øst.

Den russiske angrepskrigen mot Ukraina fra februar 2022 har for alvor forenet NATO om sine kjerneoppgaver – avskrekking og forsvar. Dette vil dekkes nærmere i oppgavens analysedeler.

### **4.3 Aktuelle utviklingstrekk i de strategiske omgivelser**

Den internasjonale utviklingen stiller Norge overfor store utfordringer. Global maktforskyvning, stormaktrivalisering mellom USA, Kina og Russland og usikkerhet om USAs fremtidige rolle som sikkerhetsgarantist i Europa står sentralt. Videre er FNs rolle under press og internasjonale spilleregler utfordres. Samtidig bidrar en rivende teknologisk utvikling og aktørers sammensatte virkemiddelbruk til å utfordre normalsituasjonen i et tiltagende konkurransebasert globalt system.

---

Disse utviklingstrekkene bidrar til uklare gråsoner mellom fred, krise og krig, mens også en tradisjonell og brutal krig pågår i Europa (Prop 62 S (2019-2020), s. 32).

Dersom det legges til grunn at avskrekking og beroligelse har til siktemål å unngå et væpnet angrep på Norge fra Russland, er utviklingen i Russland, hos allierte og i nordområdene de mest sentrale rammebetingelsene for Norge. Redegjørelsen som følger tar for seg aktuelle utviklingstrekk for disse rammebetingelsene, og søker å danne et grunnlag i forståelsen av hvorvidt avskrekking, beroligelse eller en kombinasjonsstrategi kan være mest egnet som strategi for norske myndigheter i møte med Russland.

Russlands overordnede politiske mål er å befeste egen maktposisjon, ivareta regimestabilitet, sikre innflytelse og kontroll over tidligere sovjetstater, og gjenreise Russland som stormakt (Prop 62 S (2019-2020), s. 34). I streben etter å nå disse stormaktsambisjonene benytter russiske myndigheter et bredt spekter av virkemidler og utfordrer de klassiske skillene mellom fred, krise og krig, samt mellom statlige og private aktører (Prop 62 S (2019-2020), s. 21).

I tillegg er nordområdene av stor strategisk betydning for Russland og regimet har ambisjoner om å være den ledende aktøren i Arktis (Klevberg, 2022). Som ledd i å møte disse ambisjonene merkes en kraftig økning i russisk militær aktivitet i nordområdene. Sammenlignet med årene på 1990-tallet registreres en endring i russisk modus operandi fra 2007 da russiske militære styrker gjenopptok operasjoner i vestlig retning, både innen sjø- og luftstyrkene (Holtmark, 2015, s. 560). Året etter annonserte russiske myndigheter et historisk omfattende opprustnings- og moderniseringsprogram for landets militære styrker som skulle få merkbare konsekvenser i nordområdene (Zysk, 2018).

Nye moderne enheter og våpensystemer er nå representert i nord, og samtidig har satsing på den nordlige sjørute mellom Asia og Europa resultert i militære baser og støttestruktur langs hele den arktiske kystlinjen. I takt med utviklingen har russisk militær aktivitet i norske nærområder vært økende og et stadig mer truende Russland har hevdet seg i regionen (Klevberg, 2022). I dag vurderer norske sikkerhetsmyndigheter Russlands militære utvikling i nord som den dimensjonerende trusselen mot Norge og norske interesser (Etterretningstjenesten, 2022). I tillegg til utviklingen skissert over, ligger den militære relevansen av nordområdene hovedsakelig i russisk andreslagsevne og russisk evne til iverksettelse av operasjoner ut fra Kola (Prop. 14 S (2020–2021), s. 37–38). Utviklingen har høy interesse blant Norges allierte og viser nordområdene som en fornyet arena for strategisk konkurranse og stormaktsrivalisering.

---

Den økte trusselen fra Russland og russisk aggresjon mot Ukraina i 2014 ledet til et stort reformarbeid sentralt i NATO der avskrekking fikk en mer fremtredende rolle (Klevberg, 2022). I tillegg ble det stilt høyere forventninger til medlemslandenes bidrag inn til alliansen. Et årelangt amerikansk engasjement for en mer rettferdig byrdefordeling av alliansens utgifter ble formalisert i 2014, med mål om at hver nasjon skulle bruke minimum to prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP) på forsvar (NATO, 2014). Selv om jevnere byrdefordelingen lå til grunn for to-prosentmålet ville økte bevilgninger til forsvar bidra til økt avskrekkingsevne overfor Russland. Etter dette har NATO tatt stadige skritt i retning av økt avskrekking, blant annet gjennom etableringen av flere respons- og beredskapsstyrker, utplassering av styrker i Polen og Baltikum, og aktiv bruk av NATOs stående marinestyrker – som tydelig viser alliansens prioritering av økt avskrekking overfor Russland (Klevberg, 2022, s. 10; NATO, 2022a, NATO, 2022b). Det registreres også økt alliert interesse for nordområdene, både i NATO-rammen og som selvstendige nasjonale operasjoner uten norsk deltakelse. Særlig USA og Storbritannia gjennomfører jevnlig tokt i Barentshavet (Strøm & Malmo, 2020; U.S. Naval Forces Europe-Africa/U.S. 6th Fleet, 2020). Et ytterligere grep som tydeliggjør økt avskrekking i NATO gjenspeiles i NATOs strategiske konsept fra 2022 som fremhever *avskrekking og forsvar* som NATOs kjerneoppgaver i dagens sikkerhetspolitiske situasjon.

Selv om Georgia-krigen i 2008 og krigføring i Ukraina fra 2014 ofte betegnes som skiller i forholdet mellom Russland og Vesten, utgjør den russiske fullskalainvasjonen av Ukraina i februar 2022 den største sikkerhetspolitiske vekkeren for Europa i nyere tid. Putin-regimets brutale fremferd og risikovilje til å gå inn i et annet land, og bryte grunnleggende menneskerettigheter for å endre landegrenser, representerte nye utfordringer for europeisk sikkerhet. Et Russland som opptrer fiendtlig og med selvutnevnt definisjonsmakt for rett eller galt, utfordrer rammene for en rettsbasert verdensorden. Krigens langtidseffekter for NATO er usikre, men kort tid etter krigen fremsto NATO som sterkere og mer samlet enn på mange år (Mauno, 2022). Med svensk og finsk NATO-medlemskap vil fremstår nordområdene med fornyet og styrket geostrategisk relevans. Et samlet Norden i NATO kan skape nye muligheter for avskrekking og forsvar i nord, og nye bekymringer i Moskva.

---

## 5 Egnede strategier? Norske posisjoner

Denne første analysedelen tar for seg trender innen posisjonene i norsk politikk og debatt om hvorvidt avskrekking og/eller beroligelse er egnede strategier, med vekt på perioden etter 2014. Analysen viser til hvordan posisjonene er begrunnet, og vurderer argumentasjonen i lys av oppgavens teoretiske rammeverk. Hensikten med denne analysedelen er å etablere en overordnet forståelse av ulike syn på norsk strategi, samt hvordan disse begrunnes, som utgangspunkt for mer dyptgående undersøkelser i oppgavens tre påfølgende analysedeler.

Tre hovedposisjoner identifiseres, og behandles under, der den ene taler for en kombinasjonsstrategi, den andre reiser bekymring for at økt avskrekking går på bekostning av beroligelse, mens den tredje fremmer behov for større vekt på avskrekking.

### 5.1 Norges offisielle strategiske hovedlinje

Holst (1966) regnes som nevnt i innledningskapittelet som den første til å karakterisere norsk sikkerhetspolitikk overfor naboen i øst gjennom begrepsparet avskrekking og beroligelse. Det er bred enighet i forskningslitteraturen om at begrepsparet har favnet kjernen i norsk sikkerhetspolitikk overfor Sovjetunionen og senere Russland. Dette til tross for at «avskrekking og beroligelse» i varierende grad har vært benyttet i offisiell norsk politikk, og at ulike forståelser av spesielt beroligelsesbegrepet har blitt lagt til grunn (se f.eks. Bjur 2022; Oma 2021a; Rottem 2007; Tamnes 1987; Tamnes 1997; Tamnes 2019).

Som omtalt i redegjørelsen, kom «avskrekking og beroligelse» mer i bakgrunnen i norsk sikkerhetspolitikk etter Sovjetunionens oppløsning. I en mer utfordrende sikkerhetssituasjon fra rundt 2008 og spesielt fra 2014, ble hensynet til avskrekking stadig mer fremtredende (Prop. 14 S (2020–2021); Prop. 73 S (2011–2012); Prop. 151 S, (2015–2016), s. 20). Beroligelsesbegrepet og uttrykket om en balansegang mellom avskrekking og beroligelse, ble hentet frem igjen på regjeringsnivå særlig etter 2015. Dette skjedde i kjølvannet av tiltagende innenrikspolitisk kritikk om ensidig økt vekt på avskrekking og brudd på sikkerhetspolitikken lange linjer (Oma, 2021b). Dette kan tyde på at kombinasjonslinjen dels reflekterer innenrikspolitiske hensyn, og ikke bare strategiske realiteter, som vurderinger av motiver og intensjoner i Moskva. På den annen side har den praktiske politikken uansett omfattet tradisjonelle beroligende tiltak.



---

I langtidsplanen for forsvarssektoren (LTP/langtidsplanen) fra høsten 2020 slås det tydelig fast at «balanse mellom avskrekking og beroligelse» er Norges strategiske hovedlinje (Prop. 14 S (2020–2021), s. 14). Samtidig understrekes det at balansegangen vil bli stadig viktigere for Norge, men også mer krevende å ivareta. I korte trekk fremstilles norsk avskrekking å hvile på nasjonal militær evne og norsk NATO-medlemskap, mens beroligelse av ikke-allierte er fundamentert i dialog, diplomati og åpenhet, i tillegg til videreføring av selvpålagte restriksjoner. Videre peker langtidsplanen på viktigheten av å forstå aktørbildet i norske nærområder, da norsk handlingsrom overfor Russland i stor grad påvirkes av hvordan Norge leses inn i det russiske trusselbilde (Prop. 14 S (2020–2021), ss. 22, 27).

Et stadig mer truende Russland skal ifølge langtidsplanen (2020) avskrekkes gjennom tydelig innsats sammen med allierte. Samtidig skal Norge være forutsigbar og transparent overfor Russland i nordområdene for å redusere fare for uintenderte hendelser og eskalering. En kombinasjonsstrategi skal således tjene flere behov, blant annet behovet for alliert støtte, behovet for lavspenning i norske nærområder, og behovet for ivaretagelse av innenrikspolitiske hensyn (Prop. 14 S (2020–2021), s. 22). Politikken søker dermed et balansert forhold mellom militær avskrekking på den ene siden og dialog, diplomati og åpenhet på den andre. Norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk skal gjennom dette motvirke væpnet konflikt og skape handlingsrom ved hjelp av ulike type virkemidler.

Langtidsplanen (2020) fremhever at «innsatsen for å motvirke konflikt på alle nivåer og med alle virkemidler blir viktigere», og det norske forsvarskonseptet som virkemiddel i å sikre handlingsrom overfor Russland (Prop. 14 S (2020–2021), ss. 22, 25). Konseptet beskriver sammenhengen mellom sikkerhets- og forsvarspolitiske mål og Forsvarets oppgaver med tilhørende ambisjon, og hviler på tre gjensidige og avhengige pilarer der totaliteten skal bidra til *både* avskrekking og beroligelse (Prop. 14 S (2020–2021), s. 25). Nasjonal forsvarsevne, kollektivt forsvar i rammen av NATO, og forsvar gjennom bilaterale forstekningsplaner med nære allierte skal gi en gjensidig forsterkende og samtidig effekt for norsk sikkerhet (Prop 62 S (2019-2020), ss. 25-26). Selv om forsvarskonseptet kan synes å ha en slagside mot avskrekking peker LTPen på at Forsvaret spiller en sentral rolle også i beroligelse. Tradisjonelt har beroligende tiltak vært knyttet til selvpålagte restriksjoner som har bidratt til å redusere det militære fotavtrykket i nordområdene, mens et styrket nasjonalt forsvar, som selv ivaretar tilstedeværelse i nord, skal bidra til forutsigbarhet og stabilitet i regionen (Prop. 14 S (2020–2021), s. 27).

---

Samtidig som alliert tilstedeværelse i Norge og norske nærrområder er ønsket politikk, søkes aktiviteten holdt i forutsigbare rammer og koordinert med norske myndigheter for å redusere risiko for misforståelser og utilsiktede hendelser (Prop. 14 S (2020–2021), s. 16). Kombinasjonsstrategien fordrer dermed at norske myndigheter evner å ha kontroll på både allierte og ikke-allierte aktører i nordområdene. Nasjonal kontroll og situasjonsforståelse skal bidra til å sikre forutsigbarhet og lavspenning i regionen, og balansen mellom integrasjon og avskjerming opp mot allierte fremstår dermed fortsatt som sentrale verktøyer i den overordnede strategien.

Etter den russiske storskalaoffensiven i Ukraina i 2022 understreker norske myndigheter at kombinasjonsstrategien ligger fast. «Vår sikkerhetspolitikk skal fremdeles være basert på avskrekking og beroligelse» uttalte utenriksminister Anniken Huitfeldt i en tale til Oslo Militære Samfund (OMS) i oktober 2022 (Huitfeldt, 2022). Ifølge utenriksministeren vil kombinasjonsstrategien bidra til å bevare norske interesser, sikre ressurser og ivareta sikkerhet i nordområdene med støtte fra allierte. Videre vil de langsiktige konsekvensene av krigen føre til et sterkere NATO i norske nærrområder. Innlemmelse av Sverige og Finland i alliansen vil styrke avskrekkingseffekten på NATOs nordflanke, og «et sterkere Norden er i norske interesser» hevder utenriksministeren (Huitfeldt, 2022). I den forlengelse påpekes det at et robust NATO i norske nærrområder vil virke stabiliserende og gi økt forutsigbarhet (Huitfeldt, 2022). Dette fremstår som dels nye takter fra politisk hold da det tidligere har vært et poeng om at *norsk* militær tilstedeværelse i nord skal bidra til lavspenning og stabilitet i regionen. Det kan tenkes at NATO i denne sammenheng er ment å omfatte de nordiske landene som del av alliansen. Det likevel rimelig å anta at Russland frem til nå har vært bekvem med Sverige og Finlands alliansefrie status, men at de tolker deres innlemmelse i alliansen provoserende. Et samlet Norden i NATO vil øke avskrekkingsevnen i nord, og vil således kunne bidra til økt frykt og nye bekymringer i Moskva. På denne bakgrunn er det sannsynlig at et sterkere NATO i nord kan bidra til økt spenning i regionen.

Under NUPIs russlandskonferanse høsten 2022 beskrev utenriksminister Anniken Huitfeldt hvilket Russland Norge står overfor i uoverskuelig fremtid. Tross russisk fiendtlighet på kontinentet, understreket hun at fleksibilitet må opprettholdes i norsk tilnærming til Russland. Balansen mellom avskrekking og beroligelse er fortsatt relevant, og lavspenning i nord er fortsatt en ambisjon for fremtiden (NUPI, 2022). Hun fastholder at Norge vil fortsette samarbeid med Russland på områder med felles interesser, men at norske myndigheter ikke vil utforske nye områder for samarbeid (NUPI, 2022). Det pekes på at Norge skal være forutsigbare og transparente i møte med Russland, samtidig

---

som Russland skal vite at NATO ikke utgjør en trussel (Huitfeldt, 2022). Likevel, den sikkerhetspolitiske utviklingen har over tid fordret mer vekt på avskrekking enn beroligelse.

## 5.2 Avskrekking på bekostning av beroligelse

Etter starten på Ukraina-krigen i 2014 ble det i praksis tydelig at Regjeringen vektla særlig tiltak for styrket avskrekking. Et knippe opposisjonspolitikere på venstresiden, militæranalytikere og forskere uttalte seg i økende grad kritisk til Regjeringens linje, og ikke minst til den tiltagende allierte aktiviteten i Norge og norske nærområder. Det ble hevdet at Norges tradisjonelle balansepolitikk var i ferd med å bli undergravet, og at dette var uheldig for norsk sikkerhet (se f.eks Heier, 2020; Wilhelmsen, 2022).

Professor Tormod Heier ved Forsvarets Høgskole har vært en markant stemme i debatten, og hevder økt alliert, og særlig amerikansk, tilstedeværelse i nordområdene vil bidra til å redusere norsk sikkerhet (Heier, 2020). Han understreker at Russland ikke frykter Norge, men «russerne frykter bare at Norge blir et springbrett for amerikanske operasjoner» inn mot Russland (Heier, 2020). Heier hevder økt alliert tilstedeværelse i nordområdene kommer som resultat av at Norge ikke evner å ivareta NATOs interesser i nord. Det tegnes dermed et bilde av amerikanske militære styrker må fylle «tomrommet» etter det norske Forsvaret, noe som forrykker normaltilstanden i Arktis og eskalere avskrekkingen overfor Russland (Heier, 2019, s. 21).

Heiers premiss er nødvendigvis ikke helt presist, selv om argumentet står seg i antakelsen om at amerikanske styrker nær den russiske grensen oppleves mer avskrekkende og provoserende enn norske (Bjur, 2022a). For det første vil stormakter ivareta egne interesser uavhengig av hvordan allierte småstater stiller seg til dette, og skulle USA ønske og forsterke Norge vil de sende styrker uavhengig av norske ønsker (Matlary, 2020). For det andre er det feilaktig å anta at allierte vil holde seg unna nordområdene dersom det norske Forsvarets tilstedeværelse er stor nok, og betydningen av norsk tilstedeværelse i nord kan dermed fremstå noe overdrevet (Oma, 2020). Det norske bidraget til overvåkning og etterretning i nordområdene kan hevdes å redusere alliertes behov for å operere langs Kola-kysten, men asymmetrien i nord vil i uoverskuelig fremtid gjøre seg gjeldende og bekrefte norsk allianseavhengighet. Samtidig vil ikke alliert interesse for nordområdene avta så lenge utviklingen i Arktis utgjør et sikkerhetspolitisk anliggende.

Dersom det norske forsvaret i utgangspunktet hadde hatt et større fotavtrykk i nordområdene, må en kunne anta at det totale militært fotavtrykket hadde vært enda større enn i dag. Hvis da Norges

---

allierte opprettholdt aktivitetsnivået i nord ville Vestens avskrekkingsevne i regionen økt, og et sikkerhetsdilemma ville blitt mer fremtredende, uavhengig av hva Norge tillater av alliert aktivitet eller ikke.

Amerikanske interesser favner globalt og gjør seg gjeldende langt utenfor Barentshavet.

Troverdigheten i norsk avskrekking er helt avhengig av USAs militærmakt og amerikansk tilslutning om NATO. Uavhengig av hvor USA legger sitt tyngdepunkt vil Norge alltid være geografisk knyttet til Russland, og for å sikre troverdighet i norsk avskrekking vil det være vesentlig at norske og amerikanske interesser sammenfaller i nord.

Videre argumenteres det med at jo nærmere USA kommer russiske interesser i nord, desto høyere beredskap og årvåkenhet vil de russiske styrkene iverksette (Heier, 2020). Dette hevdes å få konsekvenser på norsk side av grensen og øke sannsynligheten for at norske interesser trues. Likevel, Heiers avskrekking skal fortsatt ligge i NATO, og han mener det aldri må herske tvil om norske myndigheters evne og vilje til å «ta i bruk» NATO dersom det skulle bli nødvendig (Heier, 2020).

Argumentasjonen fremstår noe forenklet. USA, som her hevdes å sette norske sikkerhetsinteresser i spill ved deres nærvær, utgjør selve nerven i NATO og kan ikke isoleres fra alliansen når amerikanske styrker opererer i nord selv om amerikansk fotavtrykk i regionen kan fremstå som mer provoserende. I tillegg fremstilles NATO som et redskap nasjonene kan forvalte og disponere som de selv vil, hvilket ikke er tilfelle da alliansen vil stå foran strenge prioriteringer dersom konflikt med samtidighetsproblematikk skulle oppstå. Det anerkjennes likevel at avskrekking og beroligelse er like viktig i nordområdene, men at norske myndigheter best vil uttrykke respekt for russiske sikkerhetsinteresser ved å selv å være «NATO i nord» og holde USA på avstand (Heier, 2020).

Blant de som forfekter at avskrekking går på bekostning av beroligelse vises det ofte til perioden på 1990-tallet og tidlig 2000-tallet der forsoning, samarbeid og felles interesser i nordområdene styrket båndene mellom Norge og Russland (Wilhelmsen, 2022). Det vises til at Norge er tjent med et handlingsrom i forholdet til Russland, særlig hva angår næringslivs-, kultur- og forskningsinteresser. Derav ligger det en bekymring i at forsvars- og sikkerhetspolitikken går foran nevnte interesser (Børresen, 2016). Når frontene hardner til, vil rom for dialog og bilaterale arenaer på «ufarlige» politikkområder ofte forvitte og det ligger en bekymring i at økt vekting på avskrekking vil stenge bilaterale kanaler og begrense norsk handlingsrom i forholdet til Russland (Olsen, 2020). Likevel står ikke Norge uten virkemidler for å redusere provokasjon, men handlingsrommet er begrenset (Oma, 2021a).

---

Videre argumenteres det for at norsk avskrekking, som i realiteten er utvidet avskrekking gjennom NATO og USA, er faktoren som kan bringe Norge i krig mot Russland (Børresen, 2020). Dette begrunnes med at Norge kun vil komme til krig mot Russland som en funksjon av norsk allianse med USA. Nok en gang understrekes det at Russland frykter USA, ikke Norge, og USA vil kun forsvare Norge dersom dette anses å være i amerikanske interesser.

Russisk trusselforståelse er en annen faktor som bringes inn i debatten, og er relevant fordi Russland betrakter sikkerhetsspørsmål som et nullsumspill (Heier, 2019, s. 14). Dette innebærer at mer sikkerhet til den ene part automatisk vil føre til mindre sikkerhet for den andre, og når Vesten øker sin avskrekkingsevne i nordområdene vil dermed Russland betrakte dette som en svekkelse av egen sikkerhet. Hvis vi så legger til grunn at Russland er en fiendtlig stat, vil økt vestlig avskrekking sannsynligvis ha en effekt. Hvis derimot Russland er en fryktsom stat med defensive hensikter er det sannsynlig at de enten ser seg nødt for å ruste opp for å møte trusselen fra Vesten, eller føle seg tilstrekkelig presset og forkaste andre alternativer enn å iverksette et angrep.

Etter 24. februar 2022 merkes en moderering blant debattantene som mente avskrekking gikk på bekostning av beroligelse (Bjur, 2022b). Behovet for økt vekting av avskrekking anerkjennes i større grad, samtidig som nødvendigheten av kombinasjonsstrategien for å sikre fremtidige samarbeidsflater understrekes. I tillegg dreide debatten i en lite konstruktiv retning der spørsmålet om hvem som tok rett og hvem som tok feil i opptakten til den russiske fullskalainvasjonen fikk brede oppslag. De som vurderte troppeansamlingene langs de ukrainske grensene kun til å være avskrekking, ble enten brått stille eller fikk behov for å forklare seg (Toje, 2022), mens det i enkelte forskningsmiljøer kom til regelrett munnhuggeri og personkarakteristikk det offentlige ordskiftet (Fanghol, 2022). Likevel, de fleste støttet seg til teorien om at et fiendtlig regime må møtes med økt avskrekking (Edwardsen, 2022).

### **5.3 Større vekt på avskrekking**

Samtidig som politiske dokumenter fremmer en kombinasjonsstrategi av avskrekking og beroligelse levnes det liten tvil om at norske myndigheter, gradvis og over tid, har lent seg mer i retning av avskrekking heller enn beroligelse. Kanskje det tydeligste eksemplet på dette kommer til synet i regjeringens forslag til langtidsplan fra 2016 der avskrekking gikk fra å være forkledd i en forsiktig språkdrakt ble mer eksplisitt fremhevet. Sammenlignet med forgående langtidsplan (2012) ble en av forsvarets dimensjonerende oppgaver endret fra å utgjøre en «krigsforebyggende terskel med basis i

---

NATO-alliansen» til å «sikre troverdig avskrekking med basis i NATOs kollektive forsvar» (Prop. 73 S (2011–2012), s. 47; Prop. 151 S (2015–2016), s. 22). Samme trend gjør seg gjeldende i NATO og blant annet reflektert i NATOs strategiske konsept «NATO 2022» (Hilde, 2022).

Etter intensiveringen av den russiske angrepskrigen i Ukraina 24. februar 2022, har avskrekkingselementet i Europa fått større fokus, men deler av den norske debatten har lenge fremmet behov for mer avskrekking. Professor Janne Haaland Matlarys ved Universitetet i Oslo (UiO) har påpekt at den disproporsjonale maktbalansen i nord tilsier at Norge må søke mer avskrekkingsevne gjennom alliansepartnere (Matlary, 2022). Hun trekker frem at det norske forsvaret er for lite til å ha en avskrekkende effekt på Russland, og den eneste troverdige sikkerhetsgarantien for Norge er gjennom partnerskapet med USA. Matlary drar også debatten lengre enn mange når hun peker på at det kan være fornuftig å fravike basepolitikken, og viser til at erfaringer fra Baltikum med fremskutt forsvar nær Russlands grenser bør overføres til norske forhold – slik at styrkene er klare idet et eventuelt angrep inntreffer (Matlary, 2022). Likevel erkjennes det langt på veg at den politiske realismen i forslaget er relativt lav (Forsvarets høgskole, 2020, 01:09:00).

Et annet argument fremmer økt avskrekking overfor Russland som eneste realistiske strategi fordi premisset i beroligelse fordrer at Russland faktisk nærer frykt. Tidligere forsvarssjef Sverre Diesen mener det ikke foreligger rasjonell grunn for at Russland skal frykte et amerikansk eller NATO-angrep med utgangspunkt i Norge (Diesen, 2021). Premisset for beroligelse er altså ikke til stede.

Russiske myndigheters lave terskel for å fremsette trusler, samt bruk av tvangsdiplomati og militærmakt taler også for økt vektning av avskrekking. Også i denne sammenheng pekes det på asymmetrien mellom Norge og Russland i nordområdene (Holtmark, 2022a). Norges manglende evne til å forsvare seg selv fra et eventuelt angrep fra Russland underbygger behovet for mer alliert tilstedeværelse på norsk territorium, men det hevdes alliert tilstedeværelse på norsk jord ikke vil bidra til å endre asymmetrien – og vil således ikke utgjøre en reell trussel mot Russland (Holtmark, 2022a).

I kjølvannet av fullskalainvasjonen av Ukraina vinteren 2022, går professor Sven Holtmark hardt ut i en tilsvarskronikk i Nordnorsk debatt og falsifiserer påståtte beveggrunner bak den russiske aggresjonen mot Ukraina (Holtmark, 2022b). Holtmark går langt i å avvise begrunnelser som bunner ut i hensynet til russiske sikkerhetsinteresser og statusen til de østlige deler av Ukraina. Han stiller spørsmålsteget ved hvorfor Putin-regimet ikke stoppet i Øst-Ukraina hvis Øst-Ukraina var målet. Samtidig avfeies argumenter om hensynet til russiske sikkerhetsinteresser – fordi Putin visste hvilke

---

mekanismer han ville iverksette i NATO ved å gå til fullskala krig. Putins mål for aggresjon fremstår klart i Holtsmarks øyne, «det holder å lytte til hva Putin og hans talspersoner faktisk sier, for å få med seg hva som er Russlands mål: Ukrainas fullstendige underkastelse» (Holtsmark, 2022b). I lys av dette fremstår ikke russisk motivasjon for aggresjon mot Ukraina å være motivert av frykt, men av fiendtlighet, og dermed virker økt vekting på avskrekking å være eneste utveg i møte med det russiske regimet.

## 5.4 Samlet vurdering

Den erklærte norske strategiske linje overfor Russland er balanse mellom avskrekking og beroligelse der NATO utgjør kjernen i avskrekking, mens dialog, diplomati og åpenhet utgjør kjernen i beroligelse. Politikken anerkjenner at Norge står foran vanskelige avveininger i forholdet til Russland, og dette reflekteres i den sikkerhetspolitiske debatten.

Norges sikkerhetspolitiske linje bygges på de samme forutsetningene som da norsk sikkerhetspolitikk lå i støpeskjeen etter andre verdenskrig. Grunntrekkene ligger fast. Norge er fortsatt en småstat uten militær egenevne av betydning, og har behov for troverdige forsvarsplaner i rammen av allierte. I lys av russisk aggresjon og risikovilje er fortsatt avveininger mellom avskrekking og beroligelse relevant, men nå med større vekting av avskrekkingskomponenten. På den andre siden må balansen mot allierte følgelig vektes i større grad mot integrasjon og mindre mot avskjerming (Holtsmark, 2022a).

De selvplagte restriksjonene kan ha tjent Norge godt i perioden etter andre verdenskrig, men uten avskrekkingskomponenten fra NATO kunne Norge stått i en langt mer krevende situasjon i møte med et stadig mer fiendtlig Russland. Tilbakeholdenhet uten sikkerhetsgarantier kan utnyttes, og Norge må være varsom i sin tilnærming til Russland i årene som kommer. Dersom amerikanske strategiske interesser fører til redusert engasjement for Europa og Arktis, vil norsk sikkerhet i større grad være avhengig av en aktiv invitasjonspolitik i forsøk på å knytte Alliansen tett til Forsvaret av Norge.

Det argumenteres for at beroligelse har vært vellykket fordi Norge og Russland deler interesser i nordområdene, og militærmaktens rolle i beroligelsespolitikken får liten plass i denne debatten. Den beroligende effekten av en forutsigbart norsk forsvarsmakt i nordområdene fremheves som et poeng, men det er interessant at også NATO omtales som bidrag til stabilitet og lavspenning i nord etter Ukraina-krigen (2022).

Russisk aggresjon og fiendtlighet gjør det utfordrende, om ikke umulig, å bygge nye tillitsbaserte samarbeid mellom Norge og Russland. Den sikkerhetspolitiske situasjonen har stengt ned de fleste

---

beroligende samarbeidsarenaer. Selv om norske politikere holder døren for dialog og samarbeid på gløtt, kan dette være et uttrykk for beredning av grunnen for hva som måtte komme etter dagens Putin-regime. Uavhengig av hvem som regjerer i Kreml, og uavhengig av hvor USA legger sitt strategiske tyngdepunkt, vil Norge og Russland alltid være uløselig knyttet i nord. Det kan derfor virke som politikerne ser seg best tjent med å holde døren for samarbeid på gløtt – også i krevende tider.

Som allianseavhengig småstat evner ikke Norge å utøve troverdig avskrekking i nordområdene uten alliert tilstedeværelse, noe som taler for mer tilrettelegging for allierte operasjoner ut fra Norge. Et fiendtlig regime må bli møtt med avskrekkende midler, og for å oppnå tilstrekkelig avskrekking fremmes derfor en logikk om økt alliert tilstedeværelse i Norge og norske nærområder (Institutt for Forsvarsstudier, 2021: 52:45:00).

Teorien fremmer avskrekking som best egnet mot en fiendtlig aktør og beroligelse som best egnet i møte med en fryktsom aktør. Argumentasjonsrekkene i debatten fremstår å være forankret i teori, men utfordringen som ligger i å sannsynliggjøre russiske beveggrunner og motiver gir utslag i resonnementene. Debattantene synes å anerkjenne kombinasjonsstrategien, mens uenigheten ligger i hvor strategienes tyngdepunkt bør ligge. Det argumenteres for at amerikanske styrker i russiske interesseområder bidrar til frykt i Moskva, og for å redusere frykten må USA avskjermes fra operasjoner nær den russiske grensen. Gitt at Russland er et regime motivert av frykt tilsier teorien beroligelse som mest egnet virkemiddel for å redusere faren for krig. På den annen side hevdes blant annet at Russland ikke nærer frykt for verken Norge eller alliert tilstedeværelse på norsk territorium fordi styrkeforholdet i regionen uansett vil være i russisk favør. Dette taler mot økt vektning av beroligelse. Videre fremstår russisk fremferd i Ukraina som fiendtlig motivert, og økt avskrekking må derfor tilstrebes også i nordområdene. Kombinasjonsstrategien tjener flere behov, noe som gjør den lett å akseptere for ulike leire i debatten. Den evner å sikre allierte støtte, bidra til lavspenning og samtidig ivareta innenrikspolitiske hensyn, og skal således sikre handlingsrom, skape forutsigbarhet og transparens overfor Russland.

Foreliggende analyse har gitt indikasjoner om hvorvidt det russiske regimet er motivert av fiendtlighet eller frykt basert på posisjoner i den norske debatten. Så langt fremstår Russland som mer fiendtlig enn fryktsom, men for å kunne hevde noe mer sikkert om hvorvidt norske strategier er egnet, må Russland som utenrikspolitisk aktør betraktes nærmere. Den videre analysen vil søke å gi et bedre bilde på russiske drivkrefter og om Norge står overfor et fiendtlig eller fryktsomt regime.



---

## 6 Russland: globalt

Analysen som følger, tar for seg Russland som utenrikspolitisk aktør og drøfter drivkrefter og ambisjoner som kommer til uttrykk gjennom foreliggende studier og offentlige dokumenter med hovedvekt på perioden etter 2014. Den vil drøfte hvorvidt russiske beveggrunner bunner ut av fiendtlige eller fryktsomme hensikter. Med bakgrunn i oppgavens teoretiske rammeverk vil analysens funn danne grunnlag for å sannsynliggjøre hvorvidt avskrekking og/eller beroligelse vil være egnet som norsk sikkerhetspolitisk strategi.

### 6.1 Innledning

Sovjetunionens fall markerte et brudd med det tradisjonelle innoverte tankegodset i Kreml, og i et nytt Russland, med åpne dører mot Vesten, fremsto vestlige verdsett som forlokkende på mange (Holtsmark, 2015, s. 628). Tross åpenhet for en ny verdensorden ble ikke demokratiseringsprosessene som fulgte en suksesshistorie eller god opplevelse for den jevne russer (Holtsmark, 2015, s. 628). Den økonomiske situasjonen i Russland var utfordrende, og fra å være et folk bundet sammen av sterke ledere gjennom århundrer, rådet usikkerhet og frykt i den russiske befolkningen for hva dette nye samfunnet skulle utvikle seg til å bli (Waage, 2020, loc. 2620-2624). Den post-sovjetiske vestvendtheten skulle vise seg å bli kortvarig, og allerede fra midten av 1990-tallet anes et stemningsskifte i forholdet mellom det nye Russland og verden utenfor (Holtsmark, 2015, s. 628–629).

President Vladimir Putins viktigste utenrikspolitiske mål for Russland er å gjenreise deler av det russiske imperiet, sikre egne grenser gjennom etablering av buffersoner langs de russiske grenser, og gjenetablere Russland som en moderne stormakt (Tamnes, 2016, s. 19).

### 6.2 Fiendtlig?

President Putins inntreden i Kremles maktkorridorer representerte et retningsskifte i russisk politikk sammenlignet, og en tilbakevending til Sovjetunionens anti-kapitalistiske og anti-vestlige holdning (Holtsmark, 2015, s. 628). Fra 2005 startet Putin å omtalte Sovjetunionens sammenbrudd som det 20. århundrets største geopolitiske katastrofe, og i årene etter har Putin uttrykt sterk misnøye med amerikansk hegemoni og en unipolar verdensorden, godt illustrert gjennom München-talen i 2007 (Holtsmark, 2015, s. 629; Ulvin, 2005). Der gikk den russiske presidenten hardt ut mot det han hevdet

---

var hensynsløs amerikansk internasjonal fremferd (RussianPerspective, 2015), og påsto Russland gjennom dette var frarøvet innflytelse på den internasjonale arena (Holtsmark, 2015, s. 629). I årene som fulgte fremsto Vesten gradvis tydeligere i det russiske fiendebildet.

Den russiske aggressive retoriske tilnærmingen til vestlig politikk, blir særlig fremmet i internasjonale fora. En studie publisert i «European Journal of International Relations» fra 2020 analyserer hvorvidt russiske motiver bunnar ut i status-hevdelse (fiendtlig) eller sikkerhetsinteresser (frykt), gjennom analyser av hvordan russiske myndigheter benytter internasjonale multilaterale organisasjoner for å fremme egen posisjon i internasjonal politikk (Schmitt, 2020, s. 922). Studien viser at russiske delegater til internasjonale organisasjoner konsekvent fremmer et narrativ om at Vesten søker å undergrave Russland og rive ned etablerte internasjonale normer, som igjen «tvinger» Russland til å spille rollen som vokter for den internasjonale ordenen (Schmitt, 2020, s. 940). Artikkelen påpeker at Russland har et utdatert, og sterkt hierarkisk, syn på det internasjonale systemet og legger stor vekt på statushensyn. Kombinert med en indignert adferd når russiske delegater oppfatter sin "uunnværlige" rolle som utfordret, samt nedsettende språk og tidvise åpne trusler mot tidligere Warszawapakt-land som har sluttet seg til vestlige organisasjoner, gir dette klare signaler om forsøk på å endre veletablerte internasjonale strukturer. Særlig siden 2014 har russiske prioriteringer vært konsentrert om egen status og maktposisjon, og Moskva har vist vilje til å undergrave strategisk stabilitet (og dermed sin egen sikkerhet) for å tilfredsstille egne stomaktsambisjoner (Schmitt, 2020, s. 940). Forskningen konkluderer med at Russland i hovedsak er drevet av status-motiver, og dersom det legges til grunn at Russlands grunnleggende motiv for aggresjon bunnar ut i fiendtlighet vil være lite sannsynlig at initiativer for avspenningstiltak og beroligelsesstrategier vil fungere eller påvirke russisk utenrikspolitikk (Schmitt, 2020, s. 940).

Tegn til russisk fiendtlighet kommer ikke bare til syne gjennom retorikk, men også gjennom bruk av militærmakten, og er i økende grad benyttet for å hevde sin Russlands posisjon som voksende stormakt. Fra 2007 gjenopptok Russland militære tokt i vestlig retning, både innen sjø- og luftstyrkene (Holtsmark, 2015, s. 560), og en storsatsing på Russlands militære styrker har materialisert seg ut over 2010-tallet (Zysk, 2018). Den russiske militærmakten har også kommet til anvendelse i skarpe operasjoner. Georgia-krigen i 2008, og krigføring i Ukraina fra 2014, understøtter bildet av et mer aggressivt og risikovillig Russland med fornyet selvtillit der militærmakten fikk spille en sentral rolle i russisk utenrikspolitikk.

---

Utenrikspolitikken har i stor grad rettet seg mot grensestater som tidligere tilhørte Sovjetunionen. Moskva betegner disse som «det nære utland» og til å sortere innenfor russisk interessesfære (Cooley, 2017). Kontroll over utviklingen i disse betraktes som et sikkerhetsspørsmål for Russland, og i den russiske bakgården kan kun russisk innflytelse aksepteres (Bukkvoll et al., 2009, s. 14). Jervis' (1978) teori om at stormakter søker å beskytte seg selv ved å sikre kontroll over egne grenseområder kommer således til sin rett (Jervis, 1978, s. 169). Et gryende behov for å påvirke utviklingen i disse statene begynte å materialisere seg allerede tidlig på 1990-tallet (Bukkvoll et al., 2009, s. 13–14). Da Baltikum søkte vestlig sikkerhetssamarbeid og etter hvert medlemskap i EU og NATO, ble dette møtt med bekymring i Moskva og det ble fremsatt trusler om represalier dersom de baltiske stater søkte mot Vesten (Götz, 2017). På daværende tidspunkt var ikke den russiske statsmakten i stand til å sette makt bak truslene, men hadde nok med å håndtere seg selv (Holtsmark, 2015, s. 633–639). Når Russland senere oppnådde økt styrke, blant annet gjennom militærreformen fra 2008, var mulighetsrommet for militær påvirkning lukket og de baltiske stater var beskyttet under NATOs artikkel fem. Presset mot stater i den russiske interessesfære har likevel vedvart og tiltatt under president Putin, i takt med et mer autoritært og nasjonalistisk styresett (Götz, 2017).

Vestligorienterte stater i russisk interessesfære, utenfor det vestlige sikkerhetssamarbeidet, har lenge uttrykt stor bekymring for utviklingen (Milne, 2022), en bekymring som må antas å ha bli forsterket etter Putins tale til nasjonalforsamlingen i februar 2023 der han hevdet at det pågår en kamp om de russiske historiske grenser (Putin, 2023). Et russisk modus operandi går ut på å skape politisk splid og etablere frosne konflikter som pressmiddel, og ved å skape frosne konflikter søker Russland å avverge eller begrense nasjonenes knytning til vesten, og dermed redusere sannsynligheten for at NATO intervenerer militært i et land som befinner seg i en uavklart situasjon (Cooley, 2017). Georgia-krigen (2008) og særlig Ukraina-krigen fra 2014 er brutale eksempler på en slik fremgangsmåte.

Den russiske fullskalainvasjonen av Ukraina fra februar 2022 er et åpenbart eksempel på russisk fiendtlighet og vilje til massiv bruk av føderasjonens militære styrker. I forkant av den russiske invasjonen uttalte professor Sven Holtsmark, at dersom det kom til et angrep «kan en forklaring være at Putin-regimet opplever at vinduet for å sikre kontroll over Ukraina er i ferd med å lukke seg» (Holtsmark, 2022a). Imidlertid har russiske myndigheters legitimering av deres såkalte «spesialoperasjon» dels vært flyktige, og fullstendig bygget på gale premisser. Uttalte mål for krigen har blant annet vært forankret i russiske myndigheters behov for å «denazifisere» og

---

«demilitarisere» Ukraina, beskytte etniske russere og forhindre NATO-utvidelser mot øst (Åtland, 2022, s. 50). Putins taler både før og i etterkant angrepet tegnet Russland som et offer for ukrainsk og vestlig aggresjon, og regimet var derfor nærmest «tvunget» til å agere for å forhindre uro i russisk interessesfære. Det russiske regimet har feilet i sin måloppnåelse, og russisk sikkerhet er snarere svekket enn fremmet gjennom krigen. Russland har fremprovosert økt alliert tilstedeværelse i Øst-Europa og sørget for økt oppslutning om NATO, i tillegg til ytterligere NATO-utvidelser mot øst.

## 6.3 Fryktsom?

Russland har historisk sett vært opptatt av å sikre buffersoner mellom det russiske riket og omverdenen for å beskytte seg mot fiendtlige krefter utenfra og å holde disse på en armlengdes avstand (Cooley, 2017). Fra et russisk perspektiv søker NATO å omringe Russland ved stadig ekspansjon østover – noe som skaper en reell frykt og oppleves som en alvorlig sikkerhetstrussel hos myndighetene i Moskva (Kruse, 2018).

NATOs artikkel fem er kjernen i alliansen, og russisk bevissthet om potensielt utslettende konsekvenser ved å utfordre denne, har ledet regimet til å vektlegge andre og mer subtile måter å tilnærme seg sine mål. I eksempelvis Baltikum kommer dette til uttrykk gjennom støtte til pro-russiske politiske partier og -bevegelser, utnyttelse av muligheter for destabilisering, og økt militært nærvær langs de baltiske grenser. Russland søker således å påvirke innenrikspolitiske forhold i naboland til sin fordel (Cooley, 2017; Götz, 2017).

Etter Sovjetunionens fall, og etter at russiske tropper trakk seg ut av tidligere sovjetstater innunder russisk interessesfære, var flere av disse nasjonene raske til å søke mot det vestlige sikkerhetsfellesskapet (Urbelis, 2003). Primært søkte de økt sikkerhet gjennom NATO-alliansen, og dernest demokratiske prosesser og politisk stabilitet gjennom EU. Særlig NATO-utvidelser østover ble sterkt kritisert fra Moskva og blitt fulgt opp av trusler om forsterkninger av det russiske forsvaret langs NATOs grenser og opprustning av regimets atomvåpenarsenal (Aale, 2004). Denne holdningen har stått seg helt frem til i dag. Da finsk og svensk NATO-medlemskap ble aktuelt fra 2022 møtte også dette kraftig motstand fra Kreml, med lovnader om symmetrisk respons og påstander om Vestens forsøk på å destabilisere Russland (Roth, 2022).

Russisk misnøye med vestlig aktivitet i deres nærområder er likevel ikke nytt. Allerede fra midten av 1990-tallet advarte og protesterte russiske myndigheter mot økt spenning som resultat av NATOs tilstedeværelse i nordområdene (Holtsmark, 2015, s. 563). De senere år har protestene tiltatt og

---

blant annet blitt begrunnet med NATOs ekspansjon mot øst; etablering av missilforsvar i Europa; bombing av Libya uten FN-mandat; og Vestens påståtte rolle i fargerevolusjoner (se f.eks Cohen, 2022; Wintour, 2022). Utviklingen har blitt omtalt som svært truende for russisk sikkerhet og ansett som bekymringsfulle utviklingstrekk i Moskva (Light, 2015). Særlig etter 2014 har økt vestlig militær tilstedeværelse i Baltikum og Polen, samt EUs sanksjonsregime og diplomatutvisninger blitt benyttet i russisk propaganda for å understøtte fortellingen om NATO og Vesten som aggressor (Wilhelmsen & Hjermann, 2022, s. 127). Bruk av russisk militærmakt kan således rettferdiggjøres overfor egen befolkning, basert på frykten som er sådd i fortellingen om NATO og Vesten. Eksempelvis benyttet Putin sitt propagandaapparat for å legitimerte fullskalainvasjonen av Ukraina (2022) med påstander om brudd på gamle amerikanske lovnader om et statisk NATO uten ytterligere utvidelser østover (Wintour, 2022).

Russisk offentlig retorikk tegner således NATO og USA inn i sitt fiendebilde – og særlig etter 2014 har dette bildet blitt forsterket (Wilhelmsen & Hjermann, 2022, s. 127). Russland betrakter NATO og USA som grådige aktører, som under falske- og skjulte hensikter, stadig blander seg inn i geopolitiske forhold for å underminere Russland (Wilhelmsen & Hjermann, 2022, s. 132). I et russisk verdensbilde trues nasjonen med ødeleggelse fra Vesten, og det russiske lederskapet ser vestlig retorikk og konvensjonell militær opprustning i sammenheng og som fiendtlige fremstøt mot Russland (Wilhelmsen & Hjermann, 2022, s. 132).

Den arabiske våren bidro ytterligere til å problemforklare vestlig aggresjon for den russiske opinion, og bidro til å forsterke motsetninger og understreke forskjellene mellom Russland og Vesten (Holtmark, 2015, s. 564). Koalisjonen av villige NATO-medlemmer, som uten FN-mandat i ryggen, bombet Libya i 2011, satte en støkker i Moskva og understøttet fortellingen om vesten som pådriver for regimeskifter. Påfølgende krigføring i Syria der USA og Russland støttet hver sine sider i konflikten befestet spenningsforholdet mellom Øst og Vest ytterligere.

Etter dette har russisk narrativ om NATO og USAs hensynsløse fremferd blitt styrket, og har ført Russland i en stadig i mer autoritær retning (Holtmark, 2015, s. 564). Frykt for regimeskifter og potensialet for ustabilitet i russisk interessesfære kan ha styrket rasjonale for å feste grepet om trusler mot egne sikkerhetsinteresser nær den russiske grensen. I Kreml økte således betydningen av å sikre kontroll og utøve maktpolitikk over stater i russisk interessesfære.

Tross Vestens entydige fordømmelse av Russlands intensivering av Ukraina-krigen i 2022 finnes det støtte for den russiske fryktforståelsen. Professor Mearsheimer (2022) begrunner russisk aggresjon

---

og fiendtlighet i den frykt som vestlig, og særlig amerikansk fremferd på den internasjonale arena har utløst i Moskva (Gedde-Dahl, 2023). I følge Mearsheimer har ikke Vesten hensyntatt russiske sikkerhetsinteresser, men tvert imot bedrevet langvarig ignoranse overfor reelle russiske sikkerhetspolitiske interesser. Som resultat ble det russiske handlingsrommet overfor Ukraina gradvis lukket, og Russland var nærmest tvunget til å agere når Vesten tok nye steg inn i russisk interessesfære og stadige skritt nærmere de russiske grenser (Gedde-Dahl, 2023). Innlemmelser av tidligere sovjetstater i det vestlige sikkerhetssamarbeidet, og prosesser for ytterligere NATO-utvidelser, kan således ha redusert russisk regional innflytelse og maktpotensial overfor Ukraina. Mearsheimer mener russisk aggresjonen dermed var forutsigbar etter hvert som frykten i Moskva økte i takt med EUs og NATOs stadige utvidelser østover.

Mearsheimers standpunkter har imidlertid ikke fått stå uimotsagt (Gideon, 2023). Kritikken mot Mearsheimers teori bygger blant annet på at ukrainere og andre øst-europeiske land selv har ønsket NATO-medlemskap som forsvar mot den russiske trusselen. Ukraina søkte medlemskap allerede i 2008 og har gjentatte ganger etter 2014 erklært dette som en politisk prioritet. Videre pekes det på at teorien ikke gir forklaring på timingen av invasjonen, ei heller hvorfor andre pro-vestlige land i Russlands umiddelbare nærhet har vært forskånet en lignende skjebne. Da invasjonen startet, var det fortsatt svært usannsynlig at Ukraina ville bli med i NATO i overskuelig fremtid.

## 6.4 Oppsummerende analyse

Så langt viser analysen at Russlands uttalte mål om å gjenreise deler av det gamle russiske riket, etablere buffersoner langs egne grenser, og gjenetablere Russland som en moderne stormakt er i ferd med å materialisere seg. Det begynner å tegne seg et bilde av hvilket Russland verden, og særlig Europa, står overfor i dag.

Fra 2007 inntok president Putin en hardere retorisk linje overfor Vesten, og gradvis har russisk retorikk og adferd blitt mer konfronterende i møte med Vesten. Tross en mer konfronterende holdning er det lite som tyder på at Russland er villig til å løpe risikoen som ligger i å utøve militær aggresjon mot et NATO-land. NATOs artikkel fem bærer løfter om massiv motstand og gjengjeldelse, og Russland vil nok se seg best tjent med ikke å utfordre denne. Likevel registreres en økning i fiendtlige handlinger rettet mot stater i russisk interessesfære, og særlig land i Østersjøregionen har vært utsatt for provokasjoner under terskelen for artikkel fem.

---

Oppsummert viser den foreløpige analysen at Russland befester sin maktposisjon langs de russiske grenser, og søker å kontrollere narrativet i internasjonale organisasjoner. Gjennom sitt propagandaapparat fremmer Russland en fiendtlig retorikk, både internt i eget land og overfor Vesten. Det er grunn til å anta at deler av retorikken er rettet mot et hjemlig publikum for å understøtte Vesten som Russlands fiende, men russiske utspill gir også sterke signaler om hvordan Russland leser den internasjonale situasjonen. I tillegg benytter regimet militærmakten i større grad enn tidligere som for å hevde strategiske interesser, utøve press mot påståtte trusler, og for å erverve landområder tilhørende det gamle Russland. På den måten evner regimet å konstruere låste konflikter og skape press-situasjoner som bidrar til å tilspisse situasjonen mellom Øst og Vest.

Til tross for den fiendtlige tilnærmingen til Vesten kan det også spores elementer av frykt som motiv bak russisk aggresjon. Når Putin påpeker at det pågår en kamp for de historiske russiske grenser må en anta at det her refereres til Vestens økte maktinnflytelse over stater i russisk interessesfære. Fra Moskva kan NATO-utvidelser, operasjoner uten folkerettslig forankring og vestlige bidrag til regimeskifter oppfattes som legitime sikkerhetstrusler mot regimet. Det er rimelig å anta at det foreligger en ekte fryktdimensjon i dette spørsmålet, og det vurderes som sannsynlig at Moskva frykter ustabilitet tett på egne grenser.

I sum er det flere piler som peker mot et Russland motivert av fiendtlighet heller enn et regime som er drevet av frykt. Russiske myndigheter viser en enorm risikovilje og benytter militærmakten for å oppnå sine strategiske mål. I lys av russisk maktbruk mot landets buffersoner, signalering mot Vesten knyttet til NATO-utvidelser og uttrykt misnøye med ustabilitet langs egne grenser vurderes fryktdimensjonen å komme i bakgrunnen av den fiendtlige tilnærmingen landet har inntatt i sikkerhetspolitikken. Så langt i analysen tilsier dette at avskrekking vil være mest egnet i møte med Russland.

## 7 Russland: regionalt

Den videre analysen vil ta for seg det regionale bildet og drøfte russisk militær utvikling i nordområdene, og om det utspiller seg et sikkerhetsdilemma i norske nærområder. Det vil drøftes hvorvidt russiske drivkrefter i nordområdene er forankret i fiendtlighet eller frykt, for deretter å vurdere om avskrekking og/eller beroligelse vil være mest egnet som strategi for å unngå konflikt i regionen.

---

## 7.1 Innledning

President Putins uttalte mål om å gjenreise Russlands stormaktstatus og gjenoppbygge den russiske militærmakten har fått betydning for den strategiske situasjonen i nordområdene (Zysk, 2018). Fra 2008 iverksatte Russland et omfattende militært moderniserings- og anskaffelsesprogram, og større leveranser av både overflatefartøy og undervannsbåter er innfaset, eller under innfasing tett på norske nærområder (Zysk, 2018). Storsatsingen omfatter nye fregatter, strategiske undervannsbåter og moderne våpensystemer, samtidig som deler av den eldre strukturen moderniseres. I tillegg bidrar utplassering av langtrekkende luftvern på Kola, og taktisk luftvern på arktiske øyer, til å skape et inntrykk av økt militarisering av Arktis (Kvam, 2020, s. 40). De senere år har russisk militær aktivitet i norske nærområder økt, og mer trening, øving og testing av nye kapabiliteter foregår i havområdene utenfor Norge. Mens russiske landstyrker på Kola har lidd store tap i Ukraina-krigen, er det lite som tyder på at Nordflåtens luft- og sjøstyrker er særlig berørt av krigføringen, og russiske operasjoner i nord foregår med tilnærmet uforminsket styrke (Etterretningstjenesten, 2023, s. 21; Wall & Wegge, 2023). Den generelle svekkelsen av den russiske landkomponenten øker betydningen av kjernefysisk avskrekking og således vil norske nærområder få økt oppmerksomhet i stormaktsrivaliseringen (Etterretningstjenesten, 2023, s. 18).

Utviklingen i nord har vekket interesse blant Norges allierte og nordområdenes geostrategiske betydning får fornyet relevans. Det kan derfor reises spørsmål om Russlands atferd kan leses som revisjonistisk (fiendtlig) og som søken etter en ny normal i nord, eller om aktiviteten er mer defensivt innrettet og gjenspeiler at et sikkerhetsdilemma har utviklet seg i regionen. Dette har igjen implikasjoner for hvorvidt avskrekking og/eller beroligelse er egnet som strategi i møte med Russland.

## 7.2 Fiendtlig?

Selv om kjernevåpen utgjør selve fundamentet i russisk avskrekkingstrategi, utgjør ikke-kjernefysisk avskrekking (langtrekkende presisjonsvåpen) og asymmetriske virkemidler komplementære bidrag for styrket avskrekking, forsvar og tvangsdiplomati. Kjernen av disse virkemidlene har utgangspunkt i nordområdene, og i kombinasjon med russisk storsatsning på militærmakten har russisk mulighetsrom for internasjonal påvirkning og press blitt større i nordområdene (Zysk, 2018).



---

Med Sovjetunionens fall forvitret store deler av de russiske konvensjonelle styrkene, og russisk økonomi tillot ikke en videreføring av de enorme militære kapabilitetene som preget sovjettiden. Selv om 1990-tallet bar preg av nedrustning på begge sider av det gamle jernteppet fortsatte atomvåpen å spille en sentral rolle i russisk avskrekingsstrategi. Utviklingen innen de konvensjonelle styrkene førte til en militær asymmetri mellom Øst og Vest i NATOs favør, og den kjernefysiske dimensjonen fikk dermed økt betydning for russisk avskrekking (Holtsmark, 2015, s. 560). Den kjernefysiske triaden befestet således sin posisjon som Russlands viktigste maktpolitiske verktøy, og de strategiske atomubåtene (SSBN) stasjonert på Kola fikk økt prioritet og betydning. I tråd med dette ble basekompleksene på Kolahalvøya videreført, vedlikeholdt og oppgradert.

SSBNenes sårbarhet til kai og ved deployering/redeployering dannet også grunnlaget for å opprettholde en slagkraftig flåte, Nordflåten, for beskyttelse og sikring. Nordflåtens rasjonale er forsvar av russisk andreslagsevne, og har derfor fått tilført store deler av forsvarsbudsjettene siden 2008 (Zysk, 2018). Dette utgjør en viktig årsak til at norske nærområder har høy prioritet og interesse både for russiske myndigheter, så vel som for USA og andre allierte.

Trusselen fra Russland har gradvis vokst inn i den vestlige bevisstheten etter de optimistiske årene på 1990-tallet. Mens NATO etter år 2000 fokuserte på OOA- og kontraterror-operasjoner i randsonen til alliansens geografiske interesseområde, fulgte Norge nøye med på utviklingen i nord. Imidlertid førte Georgia-krigen i 2008 til en endret oppfatning av russisk betydning for den regionale sikkerhetssituasjonen, særlig hos tidligere sovjetstater (Holtsmark, 2015, s. 563). Utviklingen har vedvart, og særlig etter 2014 har nordområdenes relevans blitt tydeligere for hele NATO-alliansen (Åtland & Kabanenko, 2020, s. 304–306).

Fra 2007 gjenopptok de russiske luftstyrkene strategiske bombeflytokt langs norskekysten og ned til GIUK<sup>2</sup> samtidig som russisk maritim aktivitet i norske nærområder økte (Holtsmark, 2015, s. 560), og i dag er strategiske bombepatroljer ut fra Kola via Norskehavet og ned mot Storbritannia å regne som rutinemessig aktivitet (Åtland & Kabanenko, 2020, s. 306).

Frem til 2014 kunne det synes som om Russland anså seg komfortabel med posisjonen som regional stormakt (Holtsmark, 2015, s. 632), mens russisk maktpolitikk utover egne grenser i stort hadde handlet om å forbedre sin status i det internasjonale systemet (Freire & Heller, 2018). Dette bildet

---

<sup>2</sup> GIUK: havområdene mellom Grønland, Island og nordlige deler av Storbritannia (UK).

---

har endret seg, og resultatet av den militære storsatsingen registreres i økende grad gjennom stadige styrkedemonstrasjoner og strategisk signalering fra russisk side. Til tross for at Nordflåten anskaffer færre havgående enheter, utviser overflatefartøyer og ubåter evne til å projisere makt langt utenfor lokale farvann (Kvam, 2020, s. 24; Nilsen, 2023). Årlige tokt med kampfartøy gjennom Nordøstpassasjen, inkludert landsettingsoperasjoner i arktiske strøk har blitt rutineaktivitet for Nordflåten. Andre eksempler på økt russisk maktprojeksjon utenfor egne grenser er bombeflytokt over polpunktet, strategiske ubåtpatroljer, utbygging av flystriper på de arktiske øyer, utplassering av kampfartøy rundt de britiske øyer og ubåttokt til vestkysten av USA (Bentzrød, 2020; Hem, 2021). Aktiviteten får bred mediedekning både i vestlige og russiske medier og bidrar til å understøtte fortellingen om Russland som ledende arktisk- og regional aktør. Gitt russiske stormaktsambisjoner og mål om å være den ledende aktøren i Arktis kan ikke utviklingen utelukkende leses i fiendtlig retning. En stormakt må understøttes av militærmakten, og militærmakten må følgelig øve, trene og patruljere for å ha troverdighet.

Helt siden militærreformen fra 2008 ble lansert, har den defensive hensikten bak russisk opprustning stått sentralt i regimets offisielle fortelling om Arktis (Zysk, 2020). Russlands defensive hensikter har fått et visst fotfeste i enkelte vestlige miljøer, men kan avvises av flere årsaker. Russisk militærteori opererer ikke med klare skiller mellom *angrep* og *forsvar*, slik tilfellet ofte er i Vesten. Russiske våpen skiller også i liten grad på offensive eller defensive hensikter, og konsepter som «aktivt forsvar» utfordrer påstandene om at militariseringen av Arktis gjøres med defensive hensikter. Videre undervurderer fortellingen kompleksiteten i russisk strategisk tenkning, som anser den strategiske linjen fra Svartehavet, via Østersjøen og til nordområdene som ett strategisk sammenhengende område der de ulike militærdistriktene kan bistå hverandre ved eventuelle konflikter. Disse betraktningene indikerer logiske brister i den russiske offisielle fortellingen om opprustning med defensive hensikter.

Aktiviteten i nordområdene har selvsagt ikke gått upåaktet hen i Vesten, og søkes møtt med økt alliert tilstedeværelse og kontroll. Hvorvidt driverne bak utviklingen bunner ut i fiendtlighet eller frykt kan gi en indikasjon på egnetheten til norsk sikkerhetspolitisk strategi overfor Russland for å møte utfordringene i nord. Med russisk opprustning i nord, og økt alliert interesse for regionen vil oppgaven i det videre drøfte grunnlaget for å hevde om det utspiller seg et sikkerhetsdilemma i nordområdene og derav vurdere hvorvidt russiske motiver er forankret i frykt.

---

## 7.3 Fryktsom?

Tross lavere militær aktivitet i nordområdene, sammenlignet med perioden under den kalde krigen, foreligger likevel tegn til at det utspiller seg et sikkerhetsdilemma i dagens nordområdetheater (Åtland, 2014, s. 150). Det norske sikkerhetsdilemmaet har blitt beskrevet som en funksjon av Norges beliggenhet, størrelse og landets ressurser (Holst, 1966, s. 464). Nordområdenes geostrategiske relevans har bragt stormaktenes interesse tilbake til norske nærområder, småstatsperspektivet gjør seg fortsatt gjeldende, og Norges militære evne er for liten til å utjevne maktbalansen mellom Norge og Russland. Militær asymmetri mellom grensestatene er fremtredende i regionen, og lokal styrkeoverlegenhet i nordområdene bidrar til å forsterke sikkerhetsdilemmaet (Wither, 2021, s. 564).

Under den kalde krigen var nordområdene sterkt sikkerhetisert, og selv om samarbeid ble mer framtrødende på 1990-tallet har historiske hendelser fra 2007/2008 igjen aktualisert nordområdenes sikkerhetspolitiske betydning (Berdal, 2021, s. 282). Georgia-krigen i 2008, Ukraina-krigen fra 2014 og russisk støtte til regimet i Syria i 2015 bidro til NATOs endrede fokus fra OOA-operasjoner til å vie større plass til alliansens hjemlige bekymringer (Berdal, 2021, s. 285) Økt forståelse av trusselbildet blant Norges alliansepartnere, i takt med russiske uttalte stormaktambisjoner, har ført NATO tilbake til Barentshavet. Som konsekvens har alliert tilstedeværelse i Arktis har tiltatt, til store protester fra Russland. Et tidlig signal på russisk misnøye fremkommer i den russiske militærdoktrinen fra 2010 som karakteriserer all *fremmed militær aktivitet i russiske nærområder som en alvorlig sikkerhetstrussel* (Holtmark, 2015, s. 563).

At Arktis er en viktig region for stormaktene gjenspeiles også på amerikansk side. Amerikansk arktisk strategi fra 2022 fastslår økt geopolitisk spenning i Arktis, og vurderer situasjonen til å ha fornyet risikoen for uintenterte konflikter i nordområdene (The White House, 2022, s. 44). Samtidig som spenningen øker, er etablerte samarbeidsarenaer som Arktisk Råd satt på pause, og rommet for dialog mellom øst og vest har blitt mindre. I tillegg utgjør større samhold i NATO, kombinert med svensk og finsk innlemmelsesprosess til Alliansen, ytterligere drivere som kan tilspisse en allerede tilspisset situasjon.

---

Voksende økonomiske interesser i nordområdene blir raskt til sikkerhetspolitiske spørsmål som også kan bidra til å drive frem sikkerhetsdilemma. De arktiske stater<sup>3</sup> ulike interesser i nordområdene, både hva angår næring, klima- og miljø, forsvars- og sikkerhetspolitikk, forskning- og utvikling, suverenitetshevdelse, samt Russlands militære utvikling kan også skape usikkerhet og grobunn for konflikt. Arktiske stater har en tendens til å legitimere egne forsvars- og sikkerhetstiltak i regionen med bakgrunn i hva omliggende stater tar for seg innen samme felt (Åtland, 2021, s. 146). Når intensjoner blir uklare, og hver side bygger opp eget forsvar, skaper dette usikkerhet som kan danne grunnlag for et fremvoksende sikkerhetsdilemma.

I tillegg byr nordområdenes økte tilgjengelighet som resultat av klimaendringer ikke bare på muligheter, men også bekymringer for det russiske regimet. Ifølge Katarzyna Zysk (2020) er russisk trusseloppfatning i Arktis sammensatt og kan deles inn i tre hovedkategorier. Den første bunner ut i trusselen knyttet til økt ikke-statlig virksomhet i regionen som kan utløse uuntenderte hendelser, eksempelvis miljøkatastrofer utenfor russisk kontroll. Den andre omhandler kampen om tilgang til, og utvinning av, naturressurser, mens den tredje gjelder økt tilstedeværelse av statlige militære aktører som kan utfordre russisk militærmakt og infrastruktur i regionen (Zysk, 2020, s. 6–8). Nordområdenes økte betydning blant allierte, så vel som ikke-allierte, reflekteres i det økende antallet arktiske strategier utarbeidet av enkeltnasjoner (Heininen, 2020), og er forhold som utfordrer sikkerheten i nord og som kan bidra til frykt hos russiske myndigheter.

Den storstilte russiske militære opprustningen fra 2008 skapte usikkerhet i NATO om hvorvidt opprustningen hadde defensive eller offensive hensikter (Heininen, 2020). I takt med Russlands militære utvikling spredte usikkerheten seg også til Arktis og nordområdene. Selv om det russiske militære fotavtrykket i nordområdene er mindre i dag enn under den kalde krigen (Kvam, 2021), har kvalitet gradvis erstattet kvantitet, og basekompleksene på Kola-halvøya huser høyst moderne kapable og slagkraftige enheter.

Våpenutviklingen skaper også rom for usikkerhet. Det gir ikke lengre mening å skille mellom offensive og defensive våpen, da teknologiutviklingen har sørget for at ett våpensystem kan tjene flere formål. Såkalte «dual-use» våpen gjør missiler i stand til å bære ulike typer stridskoder, både kjernefysiske og konvensjonelle. Dette bidrar til å øke usikkerheten for hvilken slagkraft enhetene er lastet med, og

---

<sup>3</sup> De arktiske stater omfatter Russland, USA, Canada, Danmark, Norge, Sverige, Finland og Island (*Arktisk råd*, 2023)

---

bidrar til at motstandere alltid må ta høyde for et verstefallsscenario, som igjen gir argumenter for at spiralmodellen har begynt å få fart.

Mens Russland har en tendens til å tillegge all fremmed militær aktivitet i Arktis som fiendtlig, betegner enkelte vestlige land russisk aktivitet i Arktis som aggressiv (Åtland, 2014, s. 151).

Retorikken mellom Russland og de øvrige arktiske stater fremstår i økende grad som aggressiv, til tross for begge siders uttalte mål om lavspenning i regionen. Det kan likevel anses en fryktdimensjon hos russiske myndigheter for konfliktpotensialet som ligger nordområdene. Russland er bekymret for at deres arktiske naboer, som også er NATO-medlemmer, skal ta kontroll over naturressurser og transportåre i regionen som rettmessig tilhører Russland (Åtland, 2014, s. 150–151). Og videre, dersom russisk tolkning av sikkerhet betraktes som et nullsumspill vil arktiske nasjoners tiltak for økt sikkerhet i Arktis føre til mindre sikkerhet for Russland.

Mens Vesten har en tendens til å fremstille all russisk militær aktivitet i Arktis som bevis på aggresjon og militarisering av regionen, hevder Russland på sin side at egen aktivitet og utvikling gjøres med defensive hensikter. (Wilhelmsen & Gjerde, 2018, s. 395). Russland har uten tvil legitime økonomiske- og sikkerhetspolitiske interesser i Arktis, og det kan derfor argumenteres for at russisk militarisering av Arktis i hvert fall dels er av ren defensiv art. Som den største arktiske stat, hviler et særlig ansvar for suverenitetshevdelse og ressursforvaltning i regionen på russiske myndigheter. Militære kapabiliteter inngår som en naturlig del av en nasjonalstats virkemiddelbruk, og utvikling av militærmakten kan således tolkes som et nødvendig defensivt tiltak for tilstedeværelse og suverenitetshevdelse i nord (Åtland, 2014, s. 145).

Videre inngår russisk opprustning i Arktis i en langsiktig plan for å styrke infrastruktur langs den nordlige sjørute, og kan forsvares i behovet for støttepunkter og kommunikasjonssystemer langs fremtidens kommersielle ferdelsåre mellom Asia og Europa. På den annen side gir det liten mening å utplassere et nettverk av langtrekkende missilsystemer på de arktiske øyer som ledd i å styrke kommersiell infrastruktur. Derav kan det påstås at russisk opprustning i nord er av offensiv art, med hensikt å vise militær dominans og med potensiale til å true omliggende stater i regionen (Wither, 2021, s. 653). Russiske motargument kan enkelt vise til ivaretagelse av russiske legitime sikkerhetsinteresser og peke tilbake på utfordringen rundt «dual-use weapons» og problematikken med å etablere klare skiller mellom offensive og defensive våpen.

Retorikken mellom Moskva og Vesten har også tilspisset seg om temaer i Arktis, og preges i økende grad av mistro, understøttet av tiltagende aggressiv undertone (Åtland, 2014, s. 151). Som

---

oppgavens teoretiske rammeverk viser, kan grunnleggende mistro mellom stater i en anarkisk verden danne grunnlag for mistenksomhet om hverandres intensjoner. Selv om intensjonene i Arktis kan fremstå uklare, vil det være en overdrivelse å hevde at Arktis preges av anarkiske tilstander (Åtland, 2014, s. 150). Likevel kan enkeltstaters behov for selv å ivareta egeninteresser og -sikkerhet i regionen, gi et inntrykk av at det råder en form for sikkerhetspolitisk egoisme i nordområdene.

Den russiske krigføringen i Ukraina har fått strategiske ringvirkninger for nordområdene, og potensialet for sikkerhetsdilemma i nord har fått en ny dimensjon med svensk og finsk NATO-søknad. Begge nasjonene har i årevis vært tett tilknyttet vestlig sikkerhetssamarbeid, og har i praksis blitt ansett som funksjonelle NATO-allierte i nordområdene (Tamnes, 2019, s. 57). Likevel vil garantien som ligger i NATOs artikkel fem tilføre noe nytt i denne dimensjonen, og vanskeliggjøre eventuelle russiske presskampanjer og befestningsplaner utenfor russisk territorium ved eventuelt behov for å sikre strategisk dybde. I tillegg vil NATOs lengste grense mot Russland ligge i nordområdene og alliansen vil få et betydelig foravtrykk i nordøstlig retning. Finland har dessuten gjort det klart at de ikke ønsker å være en alliert med forbehold, noe som kan bidra til å øke fryktfølelse i Moskva (Jørgensen & Belgaux, 2023).

## 7.4 Oppsummerende analyse

Russlands militære utvikling i nordområdene og alliertes økte tilstedeværelse og interesse for regionen reiser spørsmålet om det utspiller seg et sikkerhetsdilemma i nord. Kombinert med nyvinninger innen våpenteknologi har Nordflåten økt sitt avskrekingspotensiale, og selv om den russiske militærmakten i nordområdene har økt i volum og kvalitet siden 1990-tallet, er det militære fotavtrykket beskjedent sammenlignet med tilstanden under den kalde krigen. Likevel er det grunn til å tro at mer alliert aktivitet vil trekkes til nordområdene i årene som kommer. Med innlemmelse av Finland og Sverige i NATO, vil NATOs fotavtrykk nær den russiske grensen øke betraktelig, kun i kraft av finske og svenske styrker. Det er også grunn til å tro at NATOs tyngdepunkt i nord vil dreie mot østlige deler av alliansen og Østersjøregionen. Som tidligere forsvarssjef Sverre Diesen interessant påpeker om Norges rolle fremtidens «NATO i nord»: «vi blir hverken det største eller det mest utsatte (landet) – vi blir faktisk både det minste og det mest skjermede» (Diesen, 2022).

Dynamikken i det regionale bildet vil styrke NATO i nord samtidig som dette kan utfordre norsk tilnærming avskrekking og beroligelse. Særlig beroligelsesstrategien vil bli utfordret avhengig av hvordan Finland og Sverige innretter sin sikkerhetspolitiske linje overfor Russland. Basepolitikken må

---

antas å være mest utsatt, og det kan stilles spørsmålsteget ved hvilken mening vil det gi for Norge å opprettholde beroligelsesstrategi i form av avskjerming så lenge finske, eller allierte, baser av substansiell størrelse gjør seg gjeldende langs den russiske grensen. På den annen side kan de norske havområdene få større betydning i fremtiden, noe som kan skape nye muligheter for å knytte allierte til forsvaret av Norge gjennom eksempelvis tilpasninger i basepolitikken. Som oppgaven har belyst tidligere, har norsk invitasjonspolitikken vært mer aktiv i de perioder NATO har hatt fokus andre steder enn i våre nærområder. Dersom NATOs fokus dreier østover og ned mot Østersjøregionen vil norske myndigheter igjen måtte vurdere en aktiv invitasjonspolitikken og tillemperinger som gjør det mer attraktivt for alliansen å operere i og nær Norge.

Russisk oppbygging i nord og militarisering av Arktis peker både i en defensiv og en offensiv retning. Rasjonale for utbygging av infrastruktur langs den nordlige sjørute kan begrunnes defensivt som forberedelser til fremtidens kommersielle ferdselsåre mellom Asia og Europa. På den annen side er det ikke nødvendig med offensive langdistansevåpen for å trygge sivil skipsfart langs samme rute.

Så langt tilsier analysen at Russland fremstår som en fiendtlig, og i økende grad aggressiv, aktør i nordområdene. De defensive hensiktene veier ikke opp for de potensielt offensive, og dette taler for at avskrekking vil være en mer egnet strategi enn beroligelse. Russland har vist vilje til å benytte militærmakt for å nå sine strategiske mål når sikkerhetsinteresser anses som tilstrekkelig truet. Det kan derfor innebære stor risiko for Norge å tillegge det russiske regimet defensive og edle hensikter, og dette må tas høyde for i den videre politikktutviklingen.

På den annen side fremstår det ganske klart at et sikkerhetsdilemma er i ferd med å utspille seg i Arktis, som taler for at beroligelsesstrategien vil være egnet og bør vektes i større grad. Det er likevel verdt å merke seg sikkerhetsdilemmaets premiss om at gjensidig opprustning skjer som konsekvens av usikkerhet vedrørende den andres intensjoner. Dersom vi tar i betraktning at arktiske stater har til vane å legitimere egne sikkerhetstiltak basert på hva omliggende stater foretar seg i regionen kan dette tilsa at opprustningen er bevisst for å bedrive avskrekking. Gitt at intensjonene bak økt satsing på forsvar, økt militær aktivitet og opprustning i nord faktisk bunner ut i stormaktshensyn faller sikkerhetsdilemmaets premiss bort. Beroligelsesstrategi overfor Russland vil derfor være mindre egnet enn avskrekking.

---

## 8 Russland: lokalt, Norge og Russland

Dette kapitlet vil ta for seg det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland, og vurdere om potensialet for konflikt er til stede, samt hvorvidt fiendtlighet eller frykt i så fall kan ligge til grunn. Selv om fokus er forholdet Norge-Russland, så kan for ordens skyld Russlands motiver overfor Norge ikke ses isolert fra Norge som NATO-alliert.

### 8.1 Innledning

I et historisk perspektiv har forholdet mellom Norge og Russland vært relativt fredelig, og preget av lite aggresjon og konflikt (Åtland & Kabanenko, 2020, s. 303). Selv i konfliktbetingete perioder mellom Øst og Vest har samarbeid innenfor sammenfallende interesseområder mellom nasjonene fortsatt vært aktuelt (Tamnes, 2019, s. 52). Relasjonen kjennetegnes likevel primært av asymmetri, og den maktpolitiske ubalansen mellom Norge og Russland kan betegnes som en rammebetingelse i det bilaterale i forholdet (Holtmark, 2015, s. 633–634). Russisk militær opprustning i norske nærområder forsterker denne dimensjonen og gjør maktasymmetrien i nord enda tydeligere (Forsvarsdepartementet, 2015, s. 5). Den videre analysen vil drøfte hvorvidt russisk aggresjon overfor Norge er plausibelt, og om dette i så fall vil kunne reflektere russisk fiendtlighet og/eller frykt.

### 8.2 Fiendtlig?

Asymmetrien i forholdet mellom Norge og Russland impliserer et klassisk mønster i småstatens møte med stormakten. Russland anerkjenner ikke småstaters rett til å hevde egne interesser i internasjonale spørsmål, og i et russisk perspektiv har småstater plikt til å hensynte og imøtekomme stormakten (Diesen, 2022; Tørrisplass, 2017, s. 35). Det ligger således en ubalanse i forholdets natur, og småstaten løper dermed en risiko ved å bilateralisere sikkerhetspolitiske spørsmål i møte med stormakten. Russiske forsøk på å bilateralisere forholdet til Norge i nord har vært bevisst politikk fra russisk side, mens norske myndigheter har vært tilbakeholden med å innlede bilaterale samarbeid i spørsmål som berører sikkerhetspolitiske spørsmål (Holtmark, 2015, s. 633–634). I slike tilfeller har Norge søkt å lene seg mot det vestlige sikkerhetssamarbeidet og folkerettens rammer. Tross utfordringer relatert til småstatens møte med stormakten, har relasjonene i nord vært preget mer av samarbeid enn konflikt (Holtmark, 2015, s. 633–639). Likevel, småstatsperspektivet gjør Norge sårbart for press.



---

Helt siden opprettelsen av NATO-alliansen har Norge hatt formaliserte sikkerhetsgarantier gjennom NATOs artikkel fem. Norsk tilknytning til NATO og USA har tjent Norge godt, og norsk alliansetilknytning utgjør en sannsynlig hovedforklaring til at det ikke har kommet til mer alvorlige konflikter mellom Norge og Russland (Tamnes, 1997, s. 43).

Under den kalde krigen ble det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland dratt inn i supermaktenes stormaktsrivalisering på grunn av den massive utbyggingen av sovjetiske militærbaser på Kolahalvøya og regionens sentrale rolle i russisk atomvåpenstrategi. Opphavet til motsetningene bunnet altså ut et større konfliktsenario, og ikke i forholdet mellom Norge og Sovjetunionen i seg selv (Holtsmark, 2015, s. 638). Likevel forekom regelmessige grensekrenkninger og et utstrakt trusseldiplomati fra sovjetisk side overfor Norge gjennom hele den kalde krigen. Sovjetiske ubåtoperasjoner i norske fjorder, troppeforflytninger tett inntil den norske grensen, utstrakt spionasjevirksomhet, rekognosering av mulige sabotasjemål på norsk jord, samt påvirkning gjennom finansiering av politiske organisasjoner er alle eksempler på sovjetisk aktivitet som pågikk i utstrakt grad (Tamnes, 1997, s. 41–51).

I dagens sikkerhetspolitiske situasjon tiltar igjen stormaktsrivalisering og spenningen øker i nordområdene. Den sikkerhetspolitiske utviklingen kan få stor påvirkning for forholdet mellom Norge og Russland i årene som kommer, og dette medfører økt sannsynlighet for at misforståelser kan oppstå og danne kime til konflikt (Etterretningstjenesten, 2023, s. 32–35).

President Putins inntreden i Kremles maktkorridorer, og hans politiske linje, medførte usikkerhet om hvordan det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland skulle utvikle seg (Holtsmark, 2015, s. 629). Til tross for enkelte bilaterale lyspunkter, som delelinjeavtalen fra 2010, har forholdet mellom Norge og Russland gradvis blitt satt på prøve, og Russlands evne og vilje til brutal maktbruk mot Ukraina fra 2014 markerte en varig endring i den norsk-russiske relasjonen (Stortinget, 2014). Etter dette har forholdet mellom Moskva og Vesten stadig tilspisset seg, og med NATOs tilbakevending til traktatområdets kjerneområder registreres også en endring i russisk tilnærming og retorikk overfor Norge (Wilhelmsen, 2022). Der Norge tidlig på 2000-tallet i varierende grad ble omtalt som en god nabo og potensiell partner i Arktis, ble omtalen etter 2014 i økende grad fremstilt i aggressive ordlag og Norge ble sett på som USAs eller NATOs forlengede arm i nordområdene (Wilhelmsen & Gjerde, 2018, s. 396). Med NATO og USA som Russlands hovedfiende, er det rimelig å anta at Norge, med økt fokus på allianseintegrasjon og avskrekking, i større grad leses inn i det russiske fiendebildet. Dette synet forsterkes eksempelvis i måten Norge omtales av det offisielle Russland. For få år siden ble

---

Norge omtalt som «vennlighetsnet» i russisk offentlighet (Wilhelmsen, 2022, s. 3), mens karakteristikken har gått via «uvennlig» til «fiendtlig» etter at 15 diplomater ved den russiske ambassaden i Oslo ble erklært «*persona non grata*» våren 2023 (NTB, 2022; Sfrintzeris & Haram, 2023). Dette gir klare indikasjoner på at forholdet mellom Norge og Russland går i en stadig mer konfronterende retning og at presset mot småstaten øker.

Norge står i en særstilling i forholdet til Russland sammenlignet med andre russiske naboland, blant annet fordi Norge er eneste selvstendige grensestat mot Russland som landet aldri har ført krig mot, og Norge var det eneste landet Sovjetunionen trakk seg fullt og helt tilbake fra etter andre verdenskrig. I tillegg medvirket Sovjetunionens bidrag i frigjøringen av Finnmark til å bygge sterke bånd mellom folket i nord (Holtsmark, 2015, s. 628–639). En annen vesensforskjell mellom Norge og stater i russisk interessesfære er at Norge aldri har inngått som del av det historiske Russland (Bukkvoll et al., 2009, s. 15). Dette er viktig, særlig sett i sammenheng med Putins utsagn om at det pågår en kamp for de historiske russiske grenser, og at Russland anser bruk av militære virkemidler overfor stater i russisk interessesfære som rettmessig (Bukkvoll et al., 2009, s. 7). Russiske myndigheter uttaler i økende grad regimets forpliktelser til å ivareta russiske verdier, kulturarv og det russiske folk, også utenfor de russiske grenser (Light, 2015). Dette utfordrer særlig stater i russisk interessesfære fordi Moskva kan legitimere aggresjon mot stater de hevder diskriminerer etniske russere. For Norge stiller dette seg noe annerledes, da det med unntak av en marginal russisk bosetting på Svalbard, ikke foreligger etnisk russiske enklaver i Norge som Russland kan hevde krever særskilt beskyttelse. Likevel er det mulig at russisk bosetting på øygruppen kan danne grunnlag for press mot norske myndigheter, og skape diplomatiske utfordringer. En antydning til dette kom til syne under markeringen av den russiske seiersdagen 9. mai 2023, da det til tross for flere kanselleringer og en nedskalert markering i Russland, ble gjennomført en storstilt markering i Barentsburg (Staalesen, 2023). Sysselmannen på Svalbard uttalte i ettertid at markeringen fremsto som «større og med et annet uttrykk enn tidligere» (Edvardsen, 2023). Gitt Russlands mål om å svekke Vesten, skape splid i Europa og etablere låste konflikter, kan Svalbards stilling i sikkerhetspolitikken potensielt bli mer fremtredende i en mer ansent situasjon i Arktis.

Et tenkt eksempel på en mer selvhevdende russisk utenrikspolitikk er beskrevet av «Ekspertgruppen for forsvaret av Norge» (2015) som gjennom tre scenarioer belyser sentrale utfordringer norske myndigheter kan bli stilt overfor (Forsvarsdepartementet, 2015, s. 52–55). Det ene scenarioet beskriver en bilateral krise mellom Norge og Russland, der russiske myndigheter anser vitale

---

interesser i nordområdene som truet. I scenarioet trapper Russland opp situasjonen og gjennomfører storstilte militærøvelser i havområdene utenfor norskekysten som resulterer i at all skips- og flytrafikk mellom Svalbard og fastlands-Norge opphører. Gradvis gjennomfører Russland fordekte operasjoner i, og mot Norge, og russiske landstyrker står klare til å krysse grensen i Finnmark. I tillegg er utplasserte langtrekkende presisjonsvåpen klare til å engasjere strategiske mål på norsk territorium. Samtidig er NATO tungt engasjert i operasjoner langt utenfor Barentshavet og konflikten kan ikke erklæres som NATO-artikkel fem-operasjon.

Hele, eller deler av et slikt scenario er ikke utenkelig og vil utgjøre en enorm utfordring for norske myndigheter. Det kan trekkes paralleller fra det beskrevne scenarioet til stadig russisk kritikk av norsk forvaltning av Svalbard og havområdene rundt øygruppen (Hammer, 2022). Tolkning av Svalbard-traktaten har flere ganger vært gjenstand for diplomatiske uenigheter mellom Norge og Russland, og øygruppens strategiske beliggenhet – og derav militærstrategiske potensial, kan lede til fremtidige konflikter. Russland har kritisert Norge for å legge til rette for militarisering av Arktis og anser norsk Svalbard-politikk som del av militariseringen i nord (Etterretningstjenesten, 2022). Kritikken fremstår som opportun og uten rot i virkeligheten, men gjenspeiler russisk fremtoning i internasjonale organisasjoner (som vist til i kap. 6.2) der statushevdelse og nedlatende retorikk er en del av operasjonsmønsteret. For russiske myndigheter er fotfeste på øygruppen av strategisk betydning, både for å sikre overholdelse av Svalbard-traktatens bestemmelser og påse at øygruppen ikke militariseres (Åtland & Kabanenko, 2020, s. 303–304). I tillegg viser analyser at potensialet for eskalering i nordområdene hovedsakelig ligger i norske havområder (Åtland & Kabanenko, 2020, s. 307). I sum antyder dette at Svalbard kan være gjenstand for potensielle fremtidige interessekonflikter, som kan medføre en forverret sikkerhetssituasjon i nord.

Russisk krigføring i Ukraina fra 2014 gjorde samarbeidsrelasjoner mellom Norge og Russland vanskeligere. Sanksjoner og en hardere retorikk mellom Moskva og Oslo tiltok samtidig med en økning i russiske provoserende fremstøt mot Norge. I tillegg til strategiske bombetokt langs norskekysten, ble det registrert flyvninger med angrepsprofiler mot strategiske mål på norsk territorium, forstyrrelser av allierte øvelser i norske havområder, «uforklarlige» bortfall av GPS-signaler i Finnmark, og nettverksangrep mot norske offentlige sektorer (Etterretningstjenesten, 2019; Hilde et al., 2020; Johansen, 2018; Åtland & Kabanenko, 2020, s. 306). Også myndighetene ble rammet da Stortinget i 2020 ble utsatt for et hacker-angrep. Etter grundig etterforskning ble angrepet tilskrevet Russland, og norske myndigheter reagerte med en historisk attribusjon for å

---

ansvarliggjøre Russland (Shala, 2020; Utenriksdepartementet, 2020). Hendelsene tilkjenner en mer fiendtlig tilnærming til Norge, noe som også reflekteres i norske sikkerhetstjenesters trusselvurderinger for perioden (Jønholt, 2022, s. 34–35). Samlet tilsier dette at Norge står overfor et mer fiendtlig og retorisk aggressivt Russland, og så lenge den høye spenning mellom Øst og Vest vedvarer, må norske myndigheter være forberedt på en mer selvhevdende utenrikspolitikk fra Moskva (Beadle et al., 2019, s. 228).

### 8.3 Fryktsom?

Russland frykter mest av alt USA, dernest NATO, og det foreligger ingen rasjonell grunn for at Russland skal frykte Norge som selvstendig nasjon – til det er maktforholdet og asymmetrien mellom landene for stor (Diesen, 2021). Det er i rammen av allierte at norsk avskrekking får sin troverdighet og det må skilles mellom mulige russiske beveggrunner for aggresjon basert på frykt for Norge, og basert på frykt for Norge som del av NATO med USA i spissen. I tillegg betrakter russiske myndigheter i større grad Norge som del av det vestlige sikkerhetskollektivet, og i mindre grad som en forutsigbar nabo med felles interesser i nordområdene (Etterretningstjenesten, 2023, s. 35). I fortsettelsen må eventuell russisk frykt for Norge leses inn i dette bildet.

Allerede fra midten av 1990-tallet uttalte russiske myndigheter at NATO-aktivitet og øvelser i nordområdene ble oppfattet som styrkedemonstrasjoner og bidrag til økt spenning i regionen (Holtsmark, 2015, s. 563). Dette skjedde parallelt med en aktiv norsk invitasjonspolitikk og lemping av selvpålagte restriksjoner angående alliert aktivitet i Nord-Norge (Holtsmark, 2015, s. 563). På den tiden var konseptet om holdetid og tanken om Norge som NATOs førstelinjeforsvar i nord fremtredende, og befordret at norske militære styrker evnet å gjøre motstand frem til alliert forsterkning ankom krigsteateret (Heier, 2019, s. 19). I dag har norske myndigheter gått bort fra konseptet om holdetid, blant annet fordi det lite tenkelig at konvensjonelle styrker fra Øst og Vest vil stå mot hverandre i Finnmark som resultat av at russisk andreslagevne vurderes som truet (Diesen, 2021; Kvam, 2021). Med redusert nasjonal forsvarsevne øker betydningen av å knytte alliansen tettere på forsvaret av Norge for å ivareta troverdig avskrekking.

Norsk militær tilstedeværelse i nordområdene anses som en del av normalsituasjonen og skal bidra til stabilitet og forutsigbarhet overfor Russland, samt redusere spenning i regionen. Det norske forsvarets operative tilgjengelighet er imidlertid liten og Norge besitter få militære avdelinger for ivaretagelse av tilstedeværelse i de enorme områdene nasjonen forvalter i nord. Selv om Norge på

---

2000-tallet hadde en av Europas mest moderne mariner, utgjorde dette ingen reell trussel overfor Russland, ei heller som et bidrag til å utjevne asymmetrien i nordområdene. Resultatet av en aktiv norsk invitasjonspolitik fra 2008, i kombinasjon med den sikkerhetspolitiske utviklingen i Europa, har gitt uttelling og blant annet kommet til syne gjennom store militærøvelser på norsk jord og i norske farvann. Eksempelvis ble øvelsen Trident Juncture 2018 gjennomført med utgangspunkt i Norge og utgjorde den største militærøvelsen på norsk jord siden 1980-tallet. Øvelsen ble møtt med massiv kritikk fra russiske myndigheter, og ble av offentlige myndigheter beskrevet som direkte aggressiv (Hilde et al., 2020, s. 483).

Russiske reaksjoner på øvelsen føyer seg inn i rekken av stadig en mer konfronterende og intensivert bruk av russisk militærmakt i norske nærområder, som blant annet; gjennomføring av øvelse Ocean Shield – den største maritime øvelse siden jernteppets fall; mobiliseringsøvelser med kort varslings tid; skarpe missiltester; og utstedelse av sperreområder for skips- og flytrafikk (såkalte Notice to Airmen (NOTAM)) til forstyrrelse av vestlig øvingsaktivitet (Etterretningstjenesten, 2020, s. 16; Hilde et al., 2020, s. 483). Økt russisk militær signalering mot NATO kan leses i flere retninger, enten som offensive markeringer for å hevde egen status i nordområdene eller som tilsvar til vestlig aktivitet i nord og et uttrykk for en voksende frykthølelse i Moskva.

Som belyst i kapittel 5.2 og debatten om hvorvidt avskrekking går på bekostning av beroligelse, fremmes en påstand om at det foreligger frykt i Moskva for at norsk territorium kan benyttes som springbrett for amerikanske operasjoner inn mot Russland. Springbrett-analogien kommer ofte opp i debatten når nye bilaterale avtaler inngås med USA, eller ved større deployeringer av amerikanske styrker forekommer. Tidligere forsvarssjef Sverre Diesen avviser springbrett-analogiens relevans, med begrunnelse i at det regionale styrkeforholdet i nord uansett er overveldende i russisk favør (Diesen, 2016, 2021). Derne st vises det til at et amerikansk angrep mot Kola-basene kan gjøres langt enklere og med mindre risiko uten å involvere norsk territorium (Diesen, 2016, 2021). Dermed fremmes påstanden om at «russerne har intet å frykte» (Diesen, 2016).

Diesens påstand kan fremstå plausibel, men trenger ikke medføre riktighet. Regional styrkeoverlegenhet er nødvendigvis ikke utslagsgivende for russisk frykthølelse når amerikanske styrker er representert i Norge. Som oppgaven tidligere har vist, oppleves amerikansk tilstedeværelse i regionen mer provoserende enn tilfellet er for norske styrker. Selv om russisk slagkraft i regionen overgår vestlig tilstedeværelse, kan det antas at selv et fåtall amerikanske styrker på norsk jord vil utgjøre en forskjell i russiske kost-nytte-vurderinger. Som teorien viser, vil oppmarsjerte militære

---

styrker til nektelsesformål sender et tydelig strategisk signal og ha en viktig nektelseeffekt. Amerikanske styrker på norsk territorium kan dermed utgjøre en forskjell, og en avskrekkende effekt – som igjen kan danne grobunn for frykt i Moskva.

I forbindelse med amerikansk tilstedeværelse i Norge har NUPI-forsker Julie Wilhelmsen (2020) gått ut i den offentlige debatten og advart mot en farlig utvikling der norske myndigheter tilrettelegger for økt amerikansk nærvær langs den russiske grensen (Arstad, 2020). Argumentet bygger på at russiske myndigheter betrakter slike tiltak som amerikanisering av norske nærområder og en avsløring av vestens strategi om å omringe og undergrave Russland, og gjøre Norge mer utsatt. Det fremgår implisitt i argumentasjonen at utviklingen fører til økt frykt i Russland, og at norske myndigheter ikke er tjent med å følge amerikansk utenrikspolitikk blindt. Selv om økt alliert tilstedeværelse i Norge og norske nærområder er villet norsk politikk, og del av den norske avskrekkingsstrategien, hevdes det at utviklingen bidrar til å redusere norsk sikkerhet, og gjøre Norge mer sårbar.

Samlet sett tilsier dette at Russland ikke nærer frykt for Norge i seg selv, men at økt alliert tilstedeværelse i norske nærområder kan bidra til frykt i Moskva.

## 8.4 Oppsummerende analyse

Tross mulige historiske forklaringer på fravær av krig mellom Norge og Russland, kan den sikkerhetspolitiske utviklingen ikke utelukke fremtidige konfrontasjoner i nordområdene. Stormaktsrivalisering gjør seg igjen gjeldende i norske nærområder, og trusselbildet følger et mønster fra den kalde krigen med mer tilspisset retorikk, økt konfrontasjon, beskyldninger og krenkelser.

Det registreres en mer direkte konfronterende linje fra russiske myndigheter rettet mot Norge, og Putins brutale maktbruk i Ukraina tilkjenner behov for økt avskrekking. At Norge leses inn som en større del av det russiske fiendebildet understreker dette behovet. Videre, kan norske myndigheter regne med å bli utsatt for stormaktspolitikens virkemidler dersom Norge tas til inntekt for å være en tilrettelegger for amerikansk politikk i russiske nærområder. Uansett må norske myndigheter være forberedt på et mer selvhevdende og konfronterende Russland i tiden som kommer.

På den annen side fremstår russisk frykt overfor Norge først og fremst aktuell i forbindelse med amerikansk og alliertes tilstedeværelse på norsk territorium. Anklager om norsk tilrettelegging for

---

militarisering av Arktis, og Norge som utgangspunkt for alliertes operasjoner inn mot Russland, kan antyde frykt som underliggende motivasjon for russisk konfrontasjon.

I sum tilsier dette at norsk kombinasjonsstrategi vil være egnet i møte med Russland, men med et uforutsigbart regime i Moskva – kan ikke avskrekkingskomponenten undervurderes. Russlands potensielle «fiendtlighet» overfor Norge tilsier at økt vekting på avskrekking er nødvendig, og når troverdigheten i norsk avskrekking ligger i alliansen fordres også en mer aktiv invitasjonspolitik. Dette skaper et dilemma for norske myndigheter da det er viktig ikke å provosere Russland unødige. Derav må Russland avskrekkes fra å handle opportunt overfor Norge, men samtidig beroliges slik at Russland trygges på at Norge kun ivaretar egne sikkerhetsbehov ved å tilrettelegge for økt alliert tilstedeværelse. I en slik situasjon fremstår en samarbeidsorientert beroligelsesstrategi som risikabel, mens selvpålagte restriksjoner og beroligelse som komponent av avskrekking fremstår mer nødvendig. Norsk kombinasjonsstrategi som ivaretar en balanse mellom avskrekking og beroligelse vurderes derfor å være egnet i norsk sikkerhetspolitisk strategi overfor Russland.

---

## 9 Avslutning

### 9.1 Oppsummering og konklusjon

Balansegangen mellom avskrekking og beroligelse har historisk sett tjent Norge godt og gitt norske myndigheter fleksibilitet og handlingsrom i møte med Russland og i rammen av alliansen. Siden 2014 har rammebetingelsene for norsk sikkerhetspolitikk vært gjennom til dels dramatiske endringer, som har aktualisert behovet for å vurdere strategiene i lys av en ny sikkerhetspolitisk situasjon. Denne studien har hatt til hensikt å gjøre dette, samt gå grundigere til verks enn hva som ofte kjennetegner den norske debatten om Norges strategiske hovedlinje. Problemstillingen som har blitt undersøkt, er: *I hvilken grad er avskrekking og/eller beroligelse egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland?*

Gjennom studiens teoretiske rammeverk ble betingelser for når avskrekking og/eller beroligelse er egnet som strategier utledet, og gjennom redegjørelsen har rammene for strategiene blitt beskrevet. Analysene har, i tråd med rammeverket, vektlagt diskusjon av hvorvidt Russlands drivkrefter kan karakteriseres som fiendtlig eller fryktsom, hovedsakelig gjennom å trekke på eksisterende forskning supplert med klassisk litteratur som belyser sakskomplekset, for så å sannsynliggjøre hvorvidt avskrekking og/eller beroligelse er egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland. Analysen tok utgangspunkt i hovedposisjoner i norsk politikk og debatt, og gikk deretter grundigere til verks gjennom å se til holdepunkter for å vurdere Russlands potensielle motiver for aggresjon på tre nivåer – globalt; regionalt i nord; og i forholdet Norge-Russland.

Basert på analysen vurderes avskrekking som godt egnet i norsk strategi overfor Russland, fordi Russland i økende grad fremstår motivert av fiendtlighet. Særlig etter 2007 har russiske myndigheter inntatt en mer selvhevdende rolle i internasjonal politikk, samtidig som Putin-regimet har blitt mer autoritært. Russiske stormaktsambisjoner er i ferd med å bli understøttet av en moderne militærmakt, og militære virkemidler har fått en fremtredende rolle i russisk utenrikspolitikk. I tillegg utviser regimet stor risikovilje, selv på bekostning av egen sikkerhet. Utviklingen gjør seg også gjeldende i russisk tilnærming til Norge der det registreres en mer konfronterende retorikk og økt vilje til å markere misnøye med bruk av både militære og ikke-militære virkemidler. I sum indikerer dette at avskrekking vil være egnet som strategi overfor dagens Russland.



---

Analysene ansporer også frykt som drivkraft for russisk aggresjon, og dette indikerer at beroligelse kan være egnet strategi i møte med Russland. Analysen tilsier at det finnes reelle grunner til at russiske sikkerhetsinteresser kan oppfattes som truet, og at Russland har reelle bekymringer knyttet til egen sikkerhetssituasjon. NATO-utvidelser mot øst, herunder Vestens innflytelse i russisk interessesfære, samt styrkedemonstrasjoner og NATO-øvelser nær de russiske grenseområdene kan leses som Vestlig aggresjon i Moskva og danne grunnlag for frykt og usikkerhet. Russiske uttalelser om at NATO er i ferd med å omringe regimet og dermed frata Russland innflytelse over landets strategiske interesser, kan dermed fremstå som betimelig i et slikt perspektiv. Videre hevdes russisk militær opprustning i nordområdene å være forankret i defensive formål, og det finnes klare tegn til at sikkerhetsdilemmaet er i ferd med å utspille seg i nordområdene. Dette styrker antagelsen om beroligelsesstrategiens relevans i norsk strategi overfor Russland. En aktiv norsk beroligelsespolitikk som trykker Russland på norske «vennligsinnede» intensjoner kan derfor bidra til åpenhet og transparens, og således redusere spenningen i regionen.

Studiens analyser gir likevel ikke et entydig svar på hvorvidt Russland drives av fiendtlighet eller frykt, men analysenes delkonklusjoner peker med sannsynlighetsovervekt i retning av at Russland drives mer av fiendtlighet enn av frykt. Derav indikeres det at Russland innehar flere motiver for aggresjon, som tilsier at en kombinasjonsstrategi der avskrekking og beroligelse benyttes som komplementære strategier kan være egnet strategi for norske myndigheter. Gitt overvekt av fiendtlighet bør avskrekkingskomponenten styrkes. Russland har helt klart inntatt en fiendtlig tilnærming i utenrikspolitikken, der strategiske mål søkes nådd gjennom et bredt sett av virkemidler, inkludert bruk av militærmakten. I tillegg utviser russiske myndigheter stor risikovillighet, noe som tyder på at regimet drives av fryktløshet og dermed agerer med fiendtlige hensikter. Dette indikerer også at Russland er villig til å handle på bekostning av egen sikkerhet, – som svekker antakelsen om at regimet er drevet av frykt. Likevel er ikke beroligelse som strategi uten relevans.

En samarbeidsorientert tilnærming til Russland fremstår som risikabelt i dagens sikkerhetspolitiske situasjon, og vurderes derfor som mindre egnet i norsk strategi overfor Russland. Tillitsskapende arbeid gjennom diplomatiske- og politiske fremstøt mot Russland bør eventuelt skje i en multilateral ramme som reduserer muligheter for russisk press overfor Norge og utligner maktbalansen mellom Norge og Russland. Likevel kan tillitsskapende arbeid i en ansent sikkerhetspolitisk situasjon ha en langsiktig effekt som forenkler gjenoppbygging av tillitsforhold når spenningen i Europa avtar.

---

Når russiske motiver for aggresjon er todelt og bunner ut både i fiendtlighet og frykt, vil beroligelse som komponent av avskrekking være egnet strategi. Russland må, gjennom tydelig kommunikasjon, trygges på at regimets sikkerhetsinteresser vil bli hensyntatt så lenge regimet opererer innenfor akseptable grenser. Videre må konsekvensene av grenseoverskridende adferd tydeliggjøres slik at insentivet til å avstå fra maktbruk opprettholdes. For Norges del tilsier dette blant annet at avskrekkingskomponenten må være tilstrekkelig troverdig slik at et eventuelt angrep vurderes å koste mer enn det smaker. Dette gjør norske selvpålagte restriksjoner særlig relevante.

I dagens tilspissende sikkerhetssituasjon tilsier norsk allianseavhengighet økt behov for å knytte alliansen tettere til forsvaret av Norge. Norge er avhengig av alliert tilstedeværelse på norsk jord og i norske havområder for å utøve en troverdig avskrekking overfor Russland. Samtidig foreligger behov for å trygge Russland på at økt alliert tilstedeværelse har til formål å tjene norske sikkerhetsinteresser. Konkrete tiltak som reduserer eskaleringspotensialet i nordområdene vil dermed være formålstjenlig, og beroligelse gjennom selvpålagte restriksjoner vurderes dermed som egnet og nødvendig i norsk strategi overfor Russland.

Det erkjennes at studiens resultater er beheftet med usikkerhet, og at kildeutvalget ikke gir et fullstendig bilde av virkeligheten. Kildetilfanget har vært stort, og avgrensninger har vært nødvendig. Likevel tilsier denne studien at avskrekking og beroligelse fortsatt er relevante strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland, og at tyngdepunktsvekting mellom disse er like aktuell i dag som under den kalde krigen.

I sum vurderes derfor en kombinasjon av avskrekking og beroligelse som svært egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland. Dagens sikkerhetspolitiske situasjon, der Russland utviser økt fiendtlighet overfor Vesten tilsier at norske myndigheter må legge størst vekt på avskrekkingskomponenten, men at beroligelsespolitikk fortsatt er relevant som bidrag i å redusere spenningen i norske nærområder.

## **9.2 Andre relevante forhold og forslag til videre forskning**

Under arbeidet med studien har det fremkommet en rekke andre forhold om hvorvidt avskrekking og beroligelse er egnede strategier i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland. Studiens avgrensning og omfang har imidlertid gjort det nødvendig å utelate disse i analysene. Dette er likevel forhold som kan bidra til økt forståelse av strategiernes egnethet og som kan danne grunnlag for videre forskning.

---

For det første foreligger det sentrale utviklingstrekk som på kort sikt kan utfordre de norske strategienes egnethet. Et utvidet NATO i nord, med Finland og eventuelt Sverige i alliansen, kan utfordre egnetheten til de norske strategiene ved at alliansens fokus dreies lengre øst og mot Østersjøregionen. Dette vil sannsynligvis redusere Norges geostrategiske relevans, særlig i landdomenet. Nordområdene vil fortsatt være viktige grunnet russisk kjernefysisk avskrekking med utgangspunkt i basene på Kola, men den umiddelbare trusselen fra Russland mot Europa vil kunne oppleves som mer presserende i Østersjøregionen og lengre sør på kontinentet. I tider der Norges geostrategiske betydning har fått mindre relevans har norske myndigheter inntatt en mer aktiv invitasjonspolitik for å knytte alliansen tettere til forsvaret av Norge. Norges totale allianseavhengighet taler således for økt fokus på avskrekking gjennom tettere integrasjon av allierte styrker til forsvaret av Norge, og derav mindre fokus på avskjerming i årene som kommer.

Et annet relevant forhold som kan påvirke egnetheten til de norske strategiene baserer seg på hvordan Finland (og eventuelt Sverige) velger å innrette sine strategier som fullverdige NATO-medlemmer. Eksempelvis vil det gi liten mening for norske myndigheter å opprettholde basepolitikken som selvpålagt restriksjon dersom permanente baser for allierte styrker opprettes på finsk territorium. Når det i tillegg legges til grunn at Norge leses inn i det russiske fiendebildet sammen med resten av Vesten er det rimelig å anta at sentrale elementer innen norsk beroligelsespolitikk vil få mindre relevans.

Som grunnlag for videre forskning kan Russlands sammensatte virkemiddelbruk for strategisk måloppnåelse være et aktuelt tema til videre analyser av strategienes egnethet. Forskning fra Center for Strategic and International Studies (CSIS) peker på at hybride kampanjer kan utgjøre den foretrukne «modus operandi» for Russland i nordområdene i årene som kommer (Wall & Wegge, 2023, s. 9). Det vil således være relevant å studere hvorvidt norsk strategi er egnet i møte med denne type trusler, for eksempel i hvilken grad og hvordan avskrekking er relevant i møte med «hybride» anslag uten åpen bruk av militærmakt. En slik analyse må vurdere avskrekking i et bredt perspektiv som inkluderer andre midler enn de militære.

Et annet tema som kunne vært gjenstand for videre forskning er egnetheten til de norske strategiene dersom NATOs og amerikanske interesser for nordområdene opphører som resultat av mer presserende trusler i andre deler av verden. Norsk avskrekking hviler grunnleggende på alliansetilknytning. Skulle allierte sikkerhetsgarantier falle bort, vil dette åpenbart påvirke hvorvidt Norge kan avskrekke, samt behovet for beroligelse. Andre strategiske valg vil kunne tvinge seg frem.

---

Et siste område som kan være gjenstand for videre forskning er nettopp en analyse av alternative, samt supplerende, strategier til dagens sikkerhetspolitiske hovedlinje. Rolf Tamnes (2019) har påpekt at det kan være «formålstjenlig å se avskrekking og beroligelse ikke bare som et norsk, men nordisk prosjekt» (Tamnes, 2019, s. 58), og at samarbeid i Nord-Europa på sikt i større grad kan ses som et alternativ til USA-ledet sikkerhets- og forsvarssamarbeid. Hva angår supplerende strategier er det eksempelvis et betimelig fokus når det gjelder håndtering av en vedvarende konkurransesituasjon med press og virkemiddelbruk i en gråsoner mellom fred, konflikt og krig.

Endelig kan det nevnes at det på tampen av arbeidet med denne oppgaven, ble utgitt flere relevante dokumenter og studier som kan bidra til å kaste lys over problemstillingen. Som eksempel lanserte Russland våren 2023 et nytt utenrikspolitisk konsept som målbærer russisk utenrikspolitikk, og kan gi ytterligere innsikt i russiske strategiske interesser, motiver og russisk Arktis-politikk (Nedrebø, 2023; Russian Presidential Executive Office, 2023). I tillegg har russiske strategiske dokumenter, som Baltic Platform 2023, blitt lekket eller avslørt for offentligheten. Dokumentet tilkjenner russisk strategi overfor de baltiske stater og kunne bidratt til å styrke analysene i denne studien (Estonia & Roonemaa, 2023). På norsk side er forsvarskommisjonens rapport, fagmilitært råd og kommende langtidsplan relevant å spille på, og det blir viktig å følge utveislingen av norsk sikkerhetspolitikk og hovedlinjens bane videre i den krevende situasjonen vi står i.

---

## Forkortelser

BNP	Bruttonasjonalprodukt
CEIP	The Carnegie Endowment for International Peace
CSIS	Center for Strategic and International Studies
EU	Den Europeiske Union
FFI	Forsvarets forskningsinstitutt
FHS	Forsvarets høyskole
FN	De Forente Nasjoner
GIUK	Greenland, Iceland, United Kingdom
GRIT	Graduated and reciprocated initiatives in tension-reduction
IFS	Institutt for forsvarsstudier
LTP	Langtidsplan for Forsvaret
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NOTAM	Notice to Airmen
NSD/SIKT	Norsk senter for forskningsdata
NUPI	Norsk utenrikspolitisk institutt
OMS	Oslo Militære Samfund
SSBN	Sub-surface ballistic nuclear

---

## Litteraturliste

- Arktisk råd. (2023, 1. februar). [Redaksjonellartikkel]. Regjeringen.no; regjeringen.no.  
<https://www.regjeringen.no/no/tema/nordomradene/arktisk-rad/id2008503/>
- Arstad, S. (2020, 27. august). Forsker: – Å kjøre på med amerikansk militærmakt i nordområdene kan bli farlig for Norge. *Forsvarets forum*. <https://forsvaretsforum.no/nordomradene-russland-usa/forsker--a-kjore-pa-med-amerikansk-militaermakt-i-nordomradene-kan-bli-farlig-for-norge/159077>
- Beadle, A. W., Diesen, S., Nyhamar, T., & Bostad, E. K. (2019). *Globale trender mot 2040—Et oppdatert fremtidsbilde* (Nr. 19/00045). Forsvarets Forskningsinstitutt.  
<https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/globale-trender-mot-2040-et-oppdatert-fremtidsbilde>
- Bentzrød, S. B. (2020, 10. februar). Dette er Russlands militære styrker – og svakheter. *Aftenposten*.  
<https://www.aftenposten.no/norge/i/e848Ey/e-sjefen-russland-er-gode-paa-ubaater-svakere-paa-jagerfly>
- Bjur, I. N. (2022a). To typer «avskrekking og beroligelse» i norsk sikkerhetspolitikk. *IFS Insights*, 8/2022; <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/3033287>
- Bjur, I. N. (2022b, februar 14). Norges strategi har vært å avskrekke og berolige Russland. Må vi tenke annerledes nå? *Aftenposten*.  
<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/Qty0P98/norges-strategi-har-vaert-aa-avskrekke-og-berolige-russland-maa-vi-tenke-annerledes-naa>
- Bragstad, H. H. (2016). *Avskrekking og beroligelse i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland* [Masteroppgave, Forsvarets høyskole]. Stabsskolen. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/2392376>
- Bukkvoll, T., Glærum, S., Johansen, I., & Pay, J. H. (2009). Krigen i Georgia: Konsekvenser for Norge? I 2009/00268 (Nr. 2009/00268). <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/handle/20.500.12242/2231>
- Børresen, J. (2016, 25. oktober). Debatt: Soldatene på Værnes. *VG*. <https://www.vg.no/i/jGX9w>
- Børresen, J. (2020, 11. november). Replik: Strategi i Matlarys verden. *Stratagem*.  
<https://www.stratagem.no/strategi-i-matlarys-verden/>
- Cohen, R. (2022, 26. mars). The Making of Vladimir Putin. *The New York Times*.  
<https://www.nytimes.com/2022/03/26/world/europe/vladimir-putin-russia.html>

- 
- Cooley, A. (2017). Whose Rules, Whose Sphere? Russian Governance and Influence in Post-Soviet States. *Carnegie Endowment for International Peace*.  
<https://carnegieendowment.org/2017/06/30/whose-rules-whose-sphere-russian-governance-and-influence-in-post-soviet-states-pub-71403>
- Cooper, C. G. (2020). Haagkonvensjonene. I E. Bolstad (Red.), *Store norske leksikon*.  
<https://snl.no/Haagkonvensjonene>
- Diesen, S. (2016, 26. juli). Russerne har intet å frykte. *Minerva*. <https://www.minerva.no/russerne-har-intet-a-frykte/157998>
- Diesen, S. (2021). Avskrekking og beroligelse – en kritisk militærfaglig betraktning. *IFS Insights*, 6/21.  
<https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/2766167>
- Diesen, S. (2022). Norsk og nordisk forsvar etter Ukraina – konsekvenser av et samlet Skandinavia i NATO. *Minerva*. <https://www.minerva.no/forsvaret-forsvarsstruktur-nato/norsk-og-nordisk-forsvar-etter-ukraina-konsekvenser-av-et-samlet-skandinavia-i-nato/408502>
- Edvardsen, A. (2022, 16. november). *Utenriksminister Huitfeldt: Lav spenning i det høye nord bør fortsatt tjene som vår visjon*. *High North News*.  
<https://www.highnorthnews.com/nb/utenriksminister-huitfeldt-lav-spenning-i-det-hoye-nord-bor-fortsatt-tjene-som-var-visjon>
- Edvardsen, A. (2023, 9. mai). Større russisk markering av seiersdagen på Svalbard. *High North News*.  
<https://www.highnorthnews.com/nb/storre-russisk-markering-av-seiersdagen-pa-svalbard>
- Engh, S., Oma, I. M., & Berdal, M. (2021). *Historiker, strateg og brobygger—Festskrift til Rolf Tamnes 70 år* (H. Ø. Pharo, K. I. Bjerga, G. D. Hatlehol, & K. Offerdal, Red.). Pax forlag.
- Estonia, D., & Roonemaa, H. (2023, 27. april). Russia's influence operation exposed: Baltic Sea scare stories. *VSQUARE.ORG*. <https://vsquare.org/russias-influence-operation-exposed-baltic-sea-scare-stories/>
- Etterretningstjenesten. (2019). *FOKUS 2019* [Årlig trusselvurdering].  
[https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202019.pdf/\\_/attachment/inline/9467457e-5cd4-4b4d-b2db-2eb91f70f76a:aa3a2625fff2154621001ad972ec4e03d73988b6/Fokus%202019.pdf](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202019.pdf/_/attachment/inline/9467457e-5cd4-4b4d-b2db-2eb91f70f76a:aa3a2625fff2154621001ad972ec4e03d73988b6/Fokus%202019.pdf)
- Etterretningstjenesten. (2020). *FOKUS 2020* [Årlig trusselvurdering].  
[https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202020.pdf/\\_/attachment/inline/b2e5278a-d0df-4473-a953-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202020.pdf/_/attachment/inline/b2e5278a-d0df-4473-a953-)

- 
- c1d69c337c0e:1b228e374a207c8f79b1d8a166d902d7c0edd5e1/Fokus%202020.pdf  
Etterretningstjenesten. (2022). *FOKUS 2022*.  
[https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus-2022-til-web.pdf/\\_/attachment/inline/184ffb15-e45f-42ac-b1e0-32292cd4e390:e4014ab4d0e3bd8b2509e7974430fe121e0473ba/Fokus-2022-til-web.pdf](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus-2022-til-web.pdf/_/attachment/inline/184ffb15-e45f-42ac-b1e0-32292cd4e390:e4014ab4d0e3bd8b2509e7974430fe121e0473ba/Fokus-2022-til-web.pdf)
- Etterretningstjenesten. (2023). *Fokus 2023*.  
<https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus>
- Fanghol, T. A. (2022). Forskerkrangel om analyser rundt invasjonen i Ukraina. *Kunnskapsavisen Khrono*. <https://khrono.no/forskerkrangel-om-analyser-rundt-invasjonen-i-ukraina/667445>
- Forsvarets høgskole (Regissør). (2020, 10. november). *Militærstrategi på norsk* [Video]. YouTube.  
<https://www.youtube.com/watch?v=-Q9RUmhvAh8>
- Forsvarsdepartementet. (1999). *Tilpasning av Forsvaret til deltakelse i internasjonale operasjoner*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/tilpasning-av-forsvaret-til-deltakelse-i-3/id87502/>
- Forsvarsdepartementet. (2015, 16. juli). *Et felles løft—Ekspertgruppen for forsvaret av Norge* [Rapport]. Regjeringen.no; regjeringen.no.  
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/et-felles-loft---fra-ekspergruppen-for-forsvaret-av-norge/id2427726/>
- Freire, M. R., & Heller, R. (2018). Russia's Power Politics in Ukraine and Syria: Status-seeking between Identity, Opportunity and Costs. *Europe-Asia Studies*.  
<https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1521914>
- Frydenlund, K. (1966). Norsk utenrikspolitikk i etterkrigstidens internasjonale samarbeid. I *Norbok*. Norsk utenrikspolitisk institutt. [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digibok\\_2007051500078](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007051500078)
- Gedde-Dahl, M. (2023, 20. januar). Forstår vi Russland nå, professor Mearsheimer? *Morgenbladet*.  
<https://www.morgenbladet.no/aktuelt/utenriks/2023/01/20/forstar-vi-russland-na-professor-mearsheimer/>
- Gideon, R. (2023, 13. februar). It makes no sense to blame the west for the Ukraine war. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/2d65c763-c36f-4507-8a7d-13517032aa22>
- Glaser, C. L. (1992). Political Consequences of Military Strategy: Expanding and Refining the Spiral



- 
- and Deterrence Models. *World Politics*, 44(4), 497–538.  
<https://doi.org/10.2307/2010486>
- Guttelvik, M. S., & Hennem, A. C. (2019, 8. mai). *Prinsipper for norsk avskrekking – en operasjonsanalytisk tilnærming*. (FFI 19/00403)  
<https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/prinsipper-for-norsk-avskrekking-en-operasjonsanalytisk-tilnaerming>
- Götz, E. (2017). Enemy at the Gates: A Neoclassical Realist Explanation of Russia's Baltic Policy. *Foreign Policy Analysis*. <https://doi.org/10.1093/fpa/orx011>
- Hammer, H. (2022, 26. oktober). Hvordan kan vi forstå Russlands Svalbard-kritikk? Her er tre måter å se den på. *Aftenposten*.  
<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/JQQek7/hvordan-kan-vi-forstaa-russlands-svalbard-kritikk-her-er-tre-maater-aa-se-den-paa>
- Heier, T. (2019). *Et farligere Norge?* (1. utgave, 1. opplag). Fagbokforlaget.
- Heier, T. (2020, 10. desember). Beroligelse og avskrekking: Den vanskelige balansen. *High North News*. <https://www.highnorthnews.com/nb/beroligelse-og-avskrekking-den-vanskelige-balansen>
- Heininen, L. (2020). *An Arctic Boom of Policies & Strategies: 32 and Counting*. Arcticyearbook.Com.  
<https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2020/2020-briefing-notes/367-an-arctic-boom-of-policies-strategies-32-and-counting>
- Hem, M. (2021, 2. april). Russland har satt i gang en rekke militærøvelser i nordområdene. *Forsvarets forum*. <https://forsvaretsforum.no/nordomradene-russland-utenriks/russland-har-satt-i-gang-en-rekke-militaerovelsler-i-nordomradene/191663>
- Hilde, P. S. (2019). Forsvar vår dyd, men kom oss ikke for nær. Norge og det militære samarbeidet i NATO. *Internasjonal Politikk*, 77(1), Artikkel 1. <https://doi.org/10.23865/intpol.v77.1626>
- Hilde, P. S. (2022, 11. oktober). NATOs nye strategiske konsept: Hvorfor og hva er nytt? *Den norske Atlanterhavskomiteé*. <https://www.atlanterhavskomiteen.no/ukens-analyse/natos-nye-strategiske-konsept-hvorfor-og-hva-er-nytt>
- Hilde, P. S., Eggen, K.-A., & Bjur, I. N. (2020). Mellom varmebølge og isfront: Nordområdene, sikkerhet og storpolitikk. *Internasjonal Politikk*, 78(4), Artikkel 4.  
<https://doi.org/10.23865/intpol.v78.2399>
- Holst, J. J. (1966). Norsk sikkerhetspolitikk i strategisk perspektiv. *Internasjonal Politikk*, 24(5), 463–490.

- 
- Holtmark, S. G. (Red.). (2015). *Naboer i frykt og forventning—Norge og Russland 1917-2014*. Pax forlag.
- Holtmark, S. G. (2022a, 20. januar). Norges forhold til Russland må ha større vekt på avskrekking. *Nordnorsk debatt*. <https://www.nordnorskdebatt.no/5-124-161665>
- Holtmark, S. G. (2022b, 14. mars). Hva dreier Russlands aggresjon mot Ukraina seg om? *Nordnorsk debatt*. <https://www.nordnorskdebatt.no/5-124-171728>
- Huitfeldt, A. (2022). *Status og utfordringer i sikkerhetspolitikken*. regjeringen.no; Oslo Militære Samfund. [https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tale\\_oms/id2930641/](https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tale_oms/id2930641/)
- Huth, P., & Russett, B. (1988). Deterrence Failure and Crisis Escalation. *International Studies Quarterly*, 32(1), 29–45. <https://doi.org/10.2307/2600411>
- Institutt for Forsvarsstudier (Regissør). (2021, 26. august). *Er norsk avskrekking og beroligelse relevant?* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=KXRfJDR-zyw>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Jervis, R. (1978). Cooperation Under the Security Dilemma. *World Politics*, 30(2), 167–214. <https://doi.org/10.2307/2009958>
- Jervis, R. (2017). *Perception and misperception in international politics* (New edition). Princeton University Pres.
- Johansen, A. B. (2018, 5. mars). *E-sjefen: Russland øvde på angrep mot Nord-Norge*. VG. <https://www.vg.no/i/1kye4W>
- Jønholt, B. (2022). *Sikkerhetsdilemma-sensibilitet: Vektlagt mindre i norsk politikk overfor Russland etter 2014?* [Master thesis]. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/95970>
- Jørgensen, S. I., & Belgaux, C. (2023, 9. februar). Finland: - Nordisk blokk? Nei, takk. *Morgenbladet*. <https://www.morgenbladet.no/aktuelt/2023/02/10/finland-nordisk-blokk-nja-helst-ikke/>
- Kjøsnes, P. (2021). *Norsk-svensk-finsk intensjonserklæring om dypere operativt samarbeid* [Masteroppgave]. FHS.
- Klevberg, H. (2022). Maktforskyvning i nordområdene: Norske myndigheter på etterskudd? *IFS Insights*, 10/2022. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/3048181>
- Knopf, J. W. (2012). Varieties of Assurance. *Journal of Strategic Studies*, 35(3), 375–399. <https://doi.org/10.1080/01402390.2011.643567>
- Kruse, J. E. (2018, 11. august). *Ti år siden krigen mellom Georgia og Russland*. NRK.

- 
- <https://www.nrk.no/urix/ti-ar-siden-krigen-mellom-georgia-og-russland-1.14159342>
- Kvam, I. H.-P. (2020). Nordflåtens evne til kystnær maktprojeksjon. Implikasjoner for Bastionforsvaret. 22-58. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/2683236>
- Kvam, I. H.-P. (2021, 19. april). *Bastionforsvaret og Russlands militærmakt, et utdatert trusselbilde?* NUPI. <https://www.nupi.no/nyheter/bastionforsvaret-og-russlands-militaermakt-et-utdatert-trusselbilde>
- Lebow, R. N., & Stein, J. G. (1987). Beyond Deterrence. *Journal of Social Issues*, 43(4), 5–71. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1987.tb00252.x>
- Light, M. (2015). Russian Foreign Policy Themes in Official Documents and Speeches: Tracing Continuity and Change. I D. Cadier & M. Light (Red.), *Russia's Foreign Policy: Ideas, Domestic Politics and External Relations* (s. 13–29). Palgrave Macmillan UK. [https://doi.org/10.1057/9781137468888\\_2](https://doi.org/10.1057/9781137468888_2)
- Lugar, R. (1993). *NATO: Out of Area or Out of Business; A Call for U.S. Leadership to Revive and Redefine the Alliance*. <https://collections.libraries.indiana.edu/lugar/items/show/342>
- Matlary, J. H. (2020, 12. november). Replikk: Avskrekking og kriterier for intops. *Stratagem*. <https://www.stratagem.no/replikk-3/>
- Matlary, J. H. (2022, 15. juli). Kronikk: Skutt eller fremskutt? *Dangens Næringsliv*. <https://www.dn.no/globalt/forsvaret/nato/madrid/kronikk-skutt-eller-fremskutt/2-1-1255275>
- Mauno, H. (2022, 13. august). I fjor var Nato i full krise. Ett år etter står Nato sterkere enn på mange år. *Dagsavisen*. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/2022/08/13/i-fjor-var-nato-i-full-krise-ett-ar-etter-star-nato-sterkere-enn-pa-mange-ar/>
- Mazarr, M. J. (2018). *Understanding Deterrence*. RAND Corporation. <https://www.jstor.org/stable/resrep19896>
- Meld. St. 38 (2008-2009) *Om samarbeidet i NATO i 2008*. Utenriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/nn/dokumenter/stmeld-nr-38-2008-2009-/id561589/>
- Milne, R. (2022, 22. juni). Estonia's PM says country would be 'wiped from map' under existing Nato plans. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/a430b191-39c8-4b03-b3fd-8e7e948a5284>
- NATO. (2014, 5. september). *Wales Summit Declaration issued by NATO Heads of State and Government*. NATO. [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_112964.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm)
- NATO. (2022). *Allied Joint Force Command Norfolk declares Full Operational Capability*. NATO.

- 
- [https://www.nato.int/cps/en/natohq/news\\_185870.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185870.htm)
- Nedrebø, T. (2023, 2. mai). Russland har fått eit nytt utenrikspolitisk konsept. Dette vil eg du skal vite. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/15XGxe/russland-har-faatt-eit-nytt-utenrikspolitisk-konsept-dette-vil-eg-du-skal-vite>
- Nilsen, T. (2023, 25. januar). Sailing West-Atlantic, Northern Fleet frigate plays propaganda-game with hypersonic missile. *The Independent Barents Observer*. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2023/01/sailing-west-atlantic-northern-fleet-frigate-plays-propaganda-game-hypersonic>
- NTB. (2022, 7. mars). *Norge på russisk liste over uvennlige land*. TV 2. <https://www.tv2.no/nyheter/utenriks/norge-pa-russisk-liste-over-uvennlige-land/14628058/>
- NUPI (Regissør). (2022, 15. november). *The Russia Conference 2022: The Russian economy, energy sector and climate change: What now?* <https://www.youtube.com/watch?v=XP-0h05sCCs>
- Offerdal, K. (2008). Det norske nordområdeinitiativet og USA: Utenriks- eller energipolitikk? *Internasjonal Politikk*, 24.
- Olsen, Ø. F. (2020, 6. oktober). – Forsvaret kan ikke bare avskrekke. *Forsvarets forum*. <https://forsvaretsforum.no/nordomradene-sikkerhetspolitikk/forsvaret-kan-ikke-bare-avskrekke/163817>
- Oma, I. M. (2020, 31. august). Norge og stormaktene i nord. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/70XoVB/norge-og-stormaktene-i-nord>
- Oma, I. M. (2021a). Avskrekking og beroligelse – den «doble strategi» som kom inn fra kulden. *IFS Insights*, 7/2021, 12. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/2770950>
- Oma, I. M. (2021b). Sikkerhetspolitikk på kjente stier. I H. Ø. Pharo, K. I. Bjerga, S. Engh, G. D. Hatlehol, & K. Offerdal (Red.), *Historiker, strateg og brobygger—Festskrift til Rolf Tamnes 70 år*. Pax forlag.
- Prop. 14 S (2020–2021). *Evne til forsvar – vilje til beredskap*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-14-s-20202021/id2770783/>
- Prop. 62 S (2019–2020) *Vilje til beredskap - evne til forsvar*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-62-s-20192020/id2697623/>
- Prop. 73 S (2011–2012). *Et forsvar for vår tid*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-73-s-20112012/id676029/>

- 
- Prop. 151 S (2015–2016). *Kampkraft og bærekraft*. Forsvarsdepartementet.  
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-151-s-20152016/id2504884/>
- Putin, V. (2023, 21. februar). *Presidential Address to Federal Assembly*. President of Russia.  
<http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/70565>
- Riste, O. (2001). *Norway's Foreign Relations—A History* (1. utg.). Universitetsforlaget AS.
- Roth, A. (2022, 29. juni). Putin issues fresh warning to Finland and Sweden on installing Nato infrastructure. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/29/russia-condemns-nato-invitation-finland-sweden>
- Russian Presidential Executive Office. (2023). *Executive Order approving Russia's Foreign Policy Concept*. Russian Presidential Executive Office.  
<http://en.kremlin.ru/events/president/news/70811>
- RussianPerspective (Regissør). (2015, november 19). *Putin's famous Munich Speech 2007*.  
<https://www.youtube.com/watch?v=hQ58Yv6kP44>
- Schelling, T. C. (1976). *Arms and influence*. Greenwood Press.
- Schmitt, O. (2020). How to challenge an international order: Russian diplomatic practices in multilateral security organisations. *European Journal of International Relations*, 26 (3), 922–946. <https://doi.org/10.1177/1354066119886024>
- Sfrintzeris, Y., & Haram, O. (2023, 14. april). Russisk UD: – Norge fortsetter å bekrefte sin status som fiendtlig land. *VG*. <https://www.vg.no/i/APXVIE>
- Shala, D. (2020, 8. desember). *Datainnbruddet mot Stortinget er ferdig etterforsket*. [www.pst.no](http://www.pst.no).  
<https://www.pst.no/alle-artikler/pressemeldinger/datainnbruddet-mot-stortinget-er-ferdig-etterforsket/>
- Skogrand, K. (2004). *Alliert i krig og fred: 1940-1970: Bd. B. 4*. Eide.  
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:990013596734702202"&mediatyp e=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Snyder, G. H. (1984). The Security Dilemma in Alliance Politics. *World Politics*, 36(4), 461–495.  
<https://doi.org/10.2307/2010183>
- Stortinget. (2014, 4. oktober). – *En varig endring i forholdet til Russland* [Nyhet]. Stortinget.  
<https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Nyhetsarkiv/Hva-skjer-nyheter/2014-2015/--En-varig-endring-i-forholdet-til-Russland/>
- Stortinget. (2022, 25. oktober). *Stortinget—Møte tirsdag den 25. Oktober 2022—Sak nr. 1* [Referat]. Stortinget; Stortingets administrasjon. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og->

- 
- publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2022-2023/refs-202223-10-25/?m=1
- Strøm, P., & Malmo, V. K. (2020, 4. mai). Amerikanske og britiske styrker øver utenfor norskekysten uten at det norske forsvaret er involvert. *NRK*.  
<https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/amerikanske-og-britiske-styrker-over-utenfor-norskekysten-uten-at-det-norske-forsvaret-er-involvert-1.15003810>
- Staalesen, A. (2023, 9. mai). Russia stages military-style propaganda parade on Norway's Svalbard archipelago. *The Independent Barents Observer*.  
<https://thebarentsobserver.com/en/security/2023/05/russia-stages-military-style-propaganda-parade-norways-svalbard-archipelago>
- Tamnes, R. (1997). *Oljealder 1965-1995*. Universitetsforlaget.
- Tamnes, R. (2015). Et lite land i stormaktspolitikken. *Internasjonal Politikk*, 72(03), 384–393.  
<https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1757-2015-03-04>
- Tamnes, R. (2016). I. The Significance of the North Atlantic and the Norwegian Contribution. *Whitehall Papers*, 87(1), 8–31. <https://doi.org/10.1080/02681307.2016.1291018>
- Tamnes, R. (2019). Småstatsrealisme i 70 år. *Internasjonal Politikk*, 77(1), Artikkel 1.  
<https://doi.org/10.23865/intpol.v77.1617>
- Tamnes, R., & Eriksen, K. E. (1999). *NATO 50 år: Norsk sikkerhetspolitikk med NATO gjennom 50 år* (C. Prebensen, N. Skarland, & Norske atlanterhavskomiteé, Red.). Den norske Atlanterhavskomiteé.
- Tamnes, R. (red.). (1987). Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter, Forsvarets høyskole 1987.  
<https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/99785>
- The White House. (2022). *National Security Strategy*. The White House.  
<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/10/12/fact-sheet-the-biden-harris-administrations-national-security-strategy/>
- Toje, A. (2022, 12. mars). Kronikk: Hvorfor jeg tok feil om Ukraina. *Dagens Næringsliv*.  
<https://www.dn.no/globalt/rusland/ukraina/diplomati/kronikk-hvorfor-jeg-tok-feil-om-ukraina/2-1-1183333>
- Tørrisplass, O. M. (2017). Deterrence or reassurance? Determining the appropriate Norwegian response to a more unpredictable Russia [Master thesis, Nord universitet]. I 99 s.  
<https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/handle/11250/2478377>
- Ulriksen, S. (2015). *En kommentar til Forsvarsjefens fagmilitære råd (2): Strategi og struktur* (Nr. 2015–29). Norsk utenrikspolitisk institutt. <https://nupi.brage.unit.no/nupi->

---

xmlui/handle/11250/2367854

- Ulvin, H. K. (2005, 25. april). Sovjets sammenbrudd en katastrofe. *Nettavisen*.  
<https://www.nettavisen.no/12-95-379810>
- Urbelis, V. (2003). *Defence Policies of the Baltic States: From the Concept of Neutrality towards NATO Membership* (Nr. 01/03). NATO. <https://www.nato.int/acad/fellow/01-03/vaidotas.pdf>
- U.S. Naval Forces Europe-Africa/U.S. 6th Fleet. (2020, 1. mai). *U.S., British ships conduct Anti-submarine exercise above Arctic Circle*. U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet. <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/News-Display/Article/2172339/us-british-ships-conduct-anti-submarine-exercise-above-arctic-circle/https%3A%2F%2Fwww.c6f.navy.mil%2FPress-Room%2FNews%2FNews-Display%2FArticle%2F2172339%2Fus-british-ships-conduct-anti-submarine-exercise-above-arctic-circle%2F>
- Utenriksdepartementet. (2020, 13. oktober). *Datainnbruddet i Stortinget* [Pressemelding]. Regjeringen. [https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/ud/pressemeldinger/2020/pm\\_inbrudd/id2770135/](https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/ud/pressemeldinger/2020/pm_inbrudd/id2770135/)
- Wall, C., & Wegge, N. (2023). *The Russian Arctic Threat: Consequences of the Ukraine War*. <https://www.csis.org/analysis/russian-arctic-threat-consequences-ukraine-war>
- Wilhelmsen, J. (2022). *Avskrekking og beroligelse. Hvilken effekt har denne politikken, herunder basepolitikken, hatt for Russlands politikk overfor Norge?* (Rapporter levert til Forsvarskommissjonen høsten 2022). NUPI. <https://forsvarskommissjonen.no/rapporter/>
- Wilhelmsen, J., & Gjerde, K. L. (2018). Norway and Russia in the Arctic: New Cold War Contamination? *Arctic Review*, 9, 382–407. <https://doi.org/10.23865/arctic.v9.1334>
- Wilhelmsen, J., & Hjermann, A. R. (2022). Russian Certainty of NATO Hostility: Repercussions in the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 114–142. <https://doi.org/10.23865/arctic.v13.3378>
- Wintour, P. (2022, 12. januar). Russia's belief in Nato 'betrayal' – and why it matters today. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/12/russias-belief-in-nato-betrayal-and-why-it-matters-today>
- Wither, J. K. (2021). An Arctic security dilemma: Assessing and mitigating the risk of unintended armed conflict in the High North. *European Security*, 30(4), 649–666. <https://doi.org/10.1080/09662839.2021.1942850>
- Waage, P. N. (2020). *Den korteste historien om Russland—Fra vikingene til våre dager* [Kindle]

---

(Vigmostad Bjørke).

- Zysk, K. (2018). Russlands militærstrategi i endring. Implikasjoner for Nordflåten, nordområdene og Norges strategiske veivalg. *IFS Insights*, 12/2018. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/2577324>
- Zysk, K. (2020). *Russia's Military Build-Up in the Arctic: To What End?* The Center for Naval Analyses. <https://www.cna.org/reports/2020/09/russian-military-in-the-arctic>
- Aale, P. K. (2004, 1. april). Dumaen ut mot NATO-utvidelsen. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/verden/i/8qPE1/dumaen-ut-mot-nato-utvidelsen>
- Åtland, K. (2014). Interstate Relations in the Arctic: An Emerging Security Dilemma? *Comparative Strategy*, 33(2), 145–166. <https://doi.org/10.1080/01495933.2014.897121>
- Åtland, K. (2021). Redrawing borders, reshaping orders: Russia's quest for dominance in the Black Sea region. *European Security*, 30(2), 305–324. <https://doi.org/10.1080/09662839.2021.1872546>
- Åtland, K. (2022). Russlands mål og måloppnåelse i Ukraina. *Luftled*. <https://luftled.info/wp-content/uploads/2022/06/LUFTLED-nr-2-2022.pdf>
- Åtland, K., & Kabanenko, I. (2020). Russia and its Western Neighbours: A Comparative Study of the Security Situation in the Black, Baltic and Barents Sea Regions. *Europe-Asia Studies*, 72(2), 286–313. <https://doi.org/10.1080/09668136.2019.1690634>



---

# Vedlegg

Vedlegg 1: Meldeskjema for behandling av personopplysninger

Vedlegg 2: 2003-02-08 (U) Informasjonsskriv med samtykkeerklæring

Vedlegg 3: 2023-03-06 (U) Intervjuguide